

**ПРОБЛЕМИ
НА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕТО
НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЙНИТЕ СИСТЕМИ
В ПОЛША И В БЪЛГАРИЯ**

Авторски колектив
Ръководител Павел Рушковски

СОФИЯ 1998 г.

Материали от конференцията на тема:

“Преструктуриране на електроенергийния сектор в Полша и България”, проведена на 19-20 май 1998 г. в София.

Конференцията беше организирана от:

- *Центъра за икономическо развитие*
- *Комитета по Енергетика*
- *Центъра за социално-икономически анализи CASE*
- *Изследователско-Консултативния Институт “Промени”*

в рамките на програмата

SUPPORT FOR ECONOMIC REFORM IN BULGARIA,
*финансирана от Институт Отворено Общество –
Будапеща*

Редакцията:

- *Николай Виденов*
- *Капка Панайотова*
- *Изабела Панкув*
- *Богуслав Татаревич*

Издава:

- **ЦЕНТЪР ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ – СОФИЯ**
- **ЦЕНТЪР ЗА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗИ CASE – ВАРШАВА**
- **ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКО-КОНСУЛТАТИВЕН ИНСТИТУТ “ПРОМЕНИ”- ВАРШАВА**

ISBN 954-9821-02-1 (CED)

ISBN 83-7178-091-5 (CASE)

ISBN 83-86176-06-7 (IBD “ZMIANY” SA)

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	4
I. РАЗДЕЛ: ИЗКАЗВАНИЯ	
Механизми на структурната реформа в светлината на полския опит <i>Павел Рушковски</i>	5
Стратегия за развитие на енергийния отрасъл в Република България до 2010 г. <i>Станчо Андреев</i>	12
Дискусия <i>Капка Панайотова</i>	20
II. РАЗДЕЛ: ПОЛСКИЯТ ОПИТ В СФЕРАТА ПРИ ФОРМИРАНЕ НА ЕНЕРГИЙНИЯ ПАЗАР	
Демонополизиране на енергетиката <i>Павел Рушковски</i>	28
Системен пазар <i>Марек Зерка</i>	33
Местни пазари (локални) и регулиране <i>Марек Гудима</i>	70
Ролята на синдикатите <i>Павел Рушковски</i>	109
III. РАЗДЕЛ	
Полският Закон за енергетиката	119
Административен ред и график за прилагане на закона <i>Марек Зерка</i>	148
АНЕКС: СПИСЪК НА УЧАСТНИЦИТЕ	152

УВОД

Целта на настоящата публикация е да популяризира резултатите от кръгла маса на тема:” Преструктуриране на електроенергийния сектор в Полша и България”, проведена на 19-20 май 1998 г. в София, с участието на работещите в сферата на електроенергетиката.

Проявата беше организирана в рамките на програмата “SUPPORT FOR ECONOMIC REFORM IN BULGARIA”, финансирана от Институт Отворено Общество в Будапеща. Организатори на кръглата маса са следните взаимодействащи помежду си полски и български институции:

- Център за Икономическо развитие – България;
- Комитет по Енергетика – България;
- Център за социално-икономически анализи CASE – Полша;
- Изследователско Консултативен Институт “Промени” – Полша;
- В конференцията, проведена под формата на “кръгла маса” участват:
- ръководството на Комитета по енергетика (с председател Иван Шиляшки и заместник-председател Станчо Андреев);
- шефове на направления, управления, отдели в Комитета по енергетика;
- лидери на синдикатите, работещи в сферата на електроенергетиката (“Подкрепа”, “КНСБ”, “Промяна”);
- български и полски експерти;

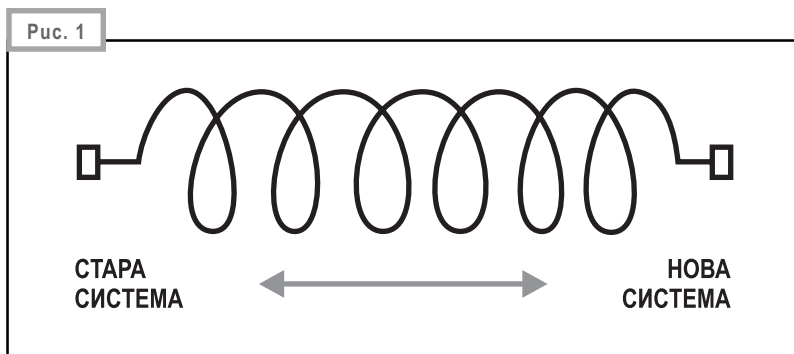
Синтетичният характер на настоящата публикация не позволява подробно представяне на различните аспекти на продължителните и плодотворни дискусии. Това е причината да се ограничим до излагане на главните акценти на конференцията. В основната си част изданието съдържа материали, представени по време на кръглата маса, анализиращи най-съществе-

ните елементи от полския опит в трансформирането на електроенергетиката.

І РАЗДЕЛ ИЗКАЗВАНИЯ

Павел Рушковски

МЕХАНИЗМИ НА СТРУКТУРНАТА РЕФОРМА В СВЕТИНАТА НА ПОЛСКИЯ ОПИТ

1. Модел на трансформация

Структурната реформа или процесът, обхващаш всички най-съществени сфери на общественно-икономическия ред е продължителен и многоетапен.

В рамките на модела могат да се разграничат няколко процеса:

1. Разпадане на съществуващата система на съставните ѝ елементи.
2. Поява и утвърждаване на новата система (т.нар. енклави).
3. Успоредно съществуване на новата и стара система.
4. Нова идентичност на системата.

Приведената констатация не претендира за теория на промяната, т.е. тя не си поставя за цел да изясни смисъла на

трансформационните процеси нито да бъде метод за прогнозиране на темповете и характера на протичане на структурната реформа. Представеният модел може да служи за диагностикациране, т.е. за определяне (локализиране) на какъв етап от прехода от стария към новия ред се намира дадена система.

Наблюдавайки промените, протичащи в Полша през последните 20 години можем да формулираме известна обща хипотеза, свързана с характера и спецификата на тези промени.

Най-подходящо в случая изглежда сравнението, отразяващо сравнително точно механизма на процеса на трансформация с конструкцията на спиралата. Спиралата символизира преминаването от един към друг по-следващ етап по кръгов път, чийто поредни стадии не са особено отдалечени помежду си като дори понякога се припокриват.

Не трябва да се забравя също така, че пътят не е еднопосочен. Това означава, че системата може да се върне към предишната фаза, ако например елементите на новата система се окажат неустойчиви под натиска на заобикалящото ги обкръжение, създадено от старата система (Рис.1).

Процесът на структурна промяна е продължителен. В случая на Полша началото на пехода се свързва с периода 1980-81 г., когато се подписва Августовското Споразумение и приключва с въвеждането на военно положение.

2. Етапи на структурната реформа в Полша

1. Масовата подкрепа за стачкуващите работници в Гданск и Щечин през август 1980 г. се оказва неоспоримо доказателство за безсилието на политическата система, господстваща в Полша. Подписаното споразумение между стачниците и тогавашните ръководители на ПОРП може да се приеме за начало на разпадане на системата. Появата на независимата от властта профсъюзна организация “Солидарност” е типичен пример за новосъздаден елемент от новия обществен ред, за енклав, действащ по правила, различни от останалите компоненти на системата. Подобна роля играят и работническите съвети, създадени в

големите предприятия по инициатива на “Солидарност”. Издава се преса извън обсега на цензурата, публикуват се книги и други издания, пропагандиращи идеи и ценности, противоречащи на основните идеологически принципи на системата. От този момент датира и началото на дейността на демократичните институции под формата на политически партии, сдружения и граждански инициативи в различни социални среди. Повсеместно се разпространяват програми за дълбоки промени в сферата на политическия, икономически и обществен живот.

По време на 16-месечния “експеримент”, проведен от “Солидарност” настъпва до голяма степен разпадане на старата система като същевременно се появяват редица елементи на новия ред.

2. Годишите 1982-87 са период на задържане и спиране на темповете на промяна. Първоначално може да се каже, че военното положение слага окончателно край на поредния “нетипичен” период от историята на ПНР. Много явления като че ли показват, че адаптационните способности на старата система са все още достатъчно жизнени за да могат да спрат трансформационните тенденции. Оказва се обаче, че новите форми на социална активност, родени през 1980-81 г. се характеризират със значителна динамика и потенциал за развитие. През цялото това време в Полша непрекъснато функционират нелегални или квази легални институции и организации. Нещо повече, паралелно протича и процесът на формиране и съзряване на общественото съзнание на значими социални групи.

С други думи, въпреки мнимата стабилизация процесът на разпадане на старата система продължава, макар и по-бавно от 1980-81 г.

3. Периодът 1988-89 г. има преломен характер. Стачните действия, организирани в големите промишлени предприятия са проява на открит протест срещу старата система. Начело на тях застава ново поколение лидери. Това е явно доказателство, че августовските събития от 80-та година не само не се повтарят, но започва нов етап от про-

цеса на трансформация. Важен, макар и преходен елемент на новата система става Кръглата маса като институция. Формулата на преговори между легитимната, но неприемана власт и нелегитимната, но имаща широка социална поддръжка опозиция води до поредната фаза на трансформация. По този начин успоредно съществуват две подсистеми: институциите на ПНР и новите демократични институции.

4. През годините 1990-92 се изгражда новата идентичност на системата. Това става възможно благодарение на радикалното, рязко въвеждане на пазарните механизми (т.нар. реформа на Балцерович). В продължение на следващите пет години над половината от икономиката на страната е приватизирана. В резултат икономическият ръст възлиза на 5-6%.

Въпреки отчетените успехи динамиката на трансформационните процеси е диференцирана. Високите темпове на преобразувания в началото на десетилетието предизвикват множество негативни реакции и довеждат обществото до състояние на “социална апатия”. Като най-явен ефект от подобно форсиране се явява победата на левицата в президентските и парламентарни избори и поредното спиране на темповете на реформата.

Сегашното политическо съгласие, базиращо се на коалицията “Солидарност” (AWS) със “Обединението за свобода” (UW), на Балцерович представлява голям шанс за по-нататъшните преобразувания и действия, създаващи новата идентичност на системата. Въпреки това е трудно да се определят прецизно насоките на въздействие на различните вътрешни и външни фактори, както и тяхното влияние върху протичането на по-нататъшния процес на трансформация в Полша.

3. Ñóàðè í à òððèèòòðí ààà ðáóí ðì à

(трансформация на системата).

От гледна точка на модела на промяната ключово значение имат преобразуванията в сферата на интересите, ценностите и поведението.

1. Интереси

Основните типове интереси, които имат съществено значение за процесите на трансформация са свързани с:

- отношението към собствеността;
- отношението към работата;
- отношението към властта.

В старата система икономиката се базираше на държавна собственост. Спецификата на полската икономика, за разлика от останалите икономики на държавите в Централна и Източна Европа се характеризира с наличието на неголям частен сектор в сферата на търговията, услугите и селското стопанство. В този смисъл приватизирането на търговията и услугите в Полша протича сравнително бързо без особена социална съпротива. На свой ред приватизацията на големите промишлени предприятия, особено в сферата на тежката промишленост (минната промишленост, металургия и енергетика) продължава да бъде огромно предизвикателство за всяко полско правителство. Причините за срещаните трудности точно в тази сфера са доста сложни. От една страна се появява сериозна бариера, свързана със съзнанието и твърдото убеждение, че предприятието е обща собственост и в частност собственост на работещите в него. За работниците приватизацията в този контекст означава преди всичко реална опасност от безработица и спадане на жизнения стандарт. От друга страна се популяризира схващането, че приватизацията означава преразпределяне на националния доход. За едни това е шанс да станат собственици или съсобственици, за други – опасност, че предприятието може да попадне в зависимост от новите собственици и техните частни интереси. Схващането, че правото на труд е основно човешко право се противопоставя на пазарните изисквания, където трудът е стока, която намира или не намира потребител. Широко разпространените опасения от загубата на работа, от появата на

структурна безработица са основна предпоставка за действията на профсъюзите, които в случая играят ролята на политически представител на интересите на работниците. Борбата за власт протича в няколко плоскости. Първо, това е стремежът на отделните политически сили да получат парламентарно мнозинство, да съставят правителство и впоследствие да упражняват контрол върху държавната администрация. Втората основна сфера на влияние се заема от стопанските ръководители в държавния сектор на икономиката. Третата сфера е местната власт и органите на самоуправление, чието значение нараства заедно с провеждането на структурната реформа и децентрализацията на държавната власт. От особена важност за разпределението на властта е президентската институция на Република Полша, тъй като според новата конституция президентът на Полша има разширени правомощия за вземане на решения.

Сегашното полско правителство е дясноцентристско, а президентът е представител на лява алтернативна политическа сила.

2. Ценности

Специфична особеност на настоящия етап на трансформация на системата в Полша е успоредното съществуване на две противоположни ценностни системи (йерархии на ценностите). От една страна това са традиционните ценности като:

- стабилност;
- социална справедливост;
- егалитаризъм;
- сътрудничество (взаимопомощ, съдействие);

Това са универсални ценности, битувачи във всяко съвременен общество. Ако обаче те са и доминиращи и се свързват с интересите и поведението на големи социални групи тогава се превръщат във фактор, затрудняващ промяната на съществуващата система.

В същото време, протичащите процеси на икономически и социални промени генерират създаването на нови ценности, отнасящи се до натрупването на нов тип опит, свързан предимно с пазарната икономика. Такива ценности са:

- предприемчивост;
- конкуренция;
- успех;
- експанзия;
- печалба;

Успоредното съществуване на противоположни социални ценности е катализиращ фактор в обществения живот, който стимулира темповете на трансформация на системата. Тази ситуация съдържа потенциал за конфликти и генерира социални антагонизми. Поради тази причина основно значение имат механизмите и формите на съгласуване на интереси и ценности. Липсата на такива механизми или неправилното им прилагане води до социални вълнения, чийто последици са най-често спиране на процесите на трансформация или дори връщане на системата към предишните ѝ стадии.

Конфигурацията на интереси и ценности влияе в значителна степен върху характерния за дадена фаза на трансформация тип социално поведение. В рамките на модела може да се разграничи социално поведение, благоприятстващо трансформацията на системата (активно, интегриращо, творческо, договорно) и поведение, затрудняващо преобразуванията (пасивно, дезинтегриращо, деструктивно, конфронтиращо).

Заключение

Към края на второто десетилетие от преобразуването на системата в Полша са изградени солидни основи на новата идентичност на цялата социално-икономическа система. Това не означава, че процесът на реформи е към своя край. Появяват се поредните предизвикателства, свързани например с процеса на европейската интеграция, които създават съответно напрежение и стимулират формирането на нов тип интереси и ценности. В такъв контекст особено важно е да се запазят темповете на икономически растеж и високата динамика на обществения живот. Това са взаимосвързани условия за пълноценното използване на потенциала, с който разполага Полша.

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕНЕРГИЙНИЯ ОТРАСЪЛ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ДО 2010 г.

1. Въведение и кратко запознаване с Правителствената програма за модернизация на българската енергетика.

Енергетиката се определя като национален приоритет в Правителствената програма “България 2001”. В нея са посочени основните принципи и цели на развитие на българската енергетика, приоритетите на енергийната политика и кръгът от проблеми в енергийната област. В изпълнение на тази програма Комитетът по енергетика, през 1997 г. и началото на 1998 г., разработи някои основополагащи документи, целящи модернизацията и развитието на българската енергетика като:

2. Кратко запознаване със Закона за енергетиката

Проектозаконът обхваща отношенията, свързани с държавното управление на енергийния отрасъл и с основните дейности в него – електроенергетика, топлоснабдяване, газоснабдяване и енергийна ефективност. Проектът е съобразен с Европейските директиви в областта на енергетиката. С него се създава правна основа и възможности за нейното прилагане за осигуряване на безопасно, рационално и надеждно енергийно обслужване на справедливи цени, за ефективно и ненарушаващо околната среда и с минимални разходи енергоснабдяване, устойчиво развитие, насърчаване на енергийната ефективност и частната собственост, създаване условия за конкуренция между производителите в енергетиката, нарастване на инвестициите, модернизация на инфраструктурата, открит достъп до енергийните пазари и условия за избор на потребителите.

3. Ñòðàòáàèÿ çà ðàçàèðèåá í à áí áðååòèèàòà

Енергийната стратегия на Република България се базира на националните приоритети и принципите на пазарната интеграция. В нея са заложиени изискванията за осигуряване на устойчив икономически растеж и достатъчен жизнен стандарт при очакваното развитие на националната икономика. Стратегията съответства на новите трайни позитивни политически и икономически тенденции в страната и на европейските директиви. Тя е съобразена с природните и географски фактори, които определят естествената енергийна роля на страната в региона и конкретните условия за снабдяването ѝ с горива и енергия.

Енергийната стратегия на Република България е разработена за краткосрочен – до 2001 г. – и средносрочен период до 2010 г.

Формулирани са основните цели на енергетиката:

- Непрекъснато и сигурно задоволяване на енергийните потребности на страната с минимални разходи за обществото;
- Гарантиране на ядрената безопасност;
- Повишаване на енергийната независимост на страната;
- Повишаване на енергийната ефективност;
- Екологосъобразно развитие на енергетиката;
- Интегриране на националните енергийни системи и енергиен пазар с европейските.

За постигане на посочените цели се предвиждат следните действия:

- Разработване и приемане на нормативна база, хармонизирана със законодателството на Европейския съюз;
- Провеждане на структурна реформа за пазарна ориентация на енергетиката, насърчаване на конкуренцията и приватизация;
- Провеждане на пазарна ценова политика по отношение на енергийните ресурси при гарантирана защита на обществен интерес и интересите на потребителите;
- Развитие на изследванията в енергийната област;
- Технологично обновление на енергетиката;

- Диверсификация на доставките на горива и оптимално използване на местните енергийни ресурси;
- Изследване и реализиране на потенциала за намаляване на енергоемкостта на икономиката и бита;
- Осигуряване на необходимата степен на опазване на околната среда.

4. Макроикономическото развитие

Развитието на енергетиката е определено на основата на Макроикономическото развитие в предвиждания период. Отразено е започналото реструктуриране на Брутния вътрешен продукт в посока, характерна за развитите страни. Разработена е прогноза за развитието на енергопотреблението до 2010 г. Разгледани са две хипотези за социалноикономическо развитие на страната – Инерционно и Енергоефективно. За реализиране на енергоефективно развитие трябва да са налице определени условия, включително инвестиции и целенасочени действия на всички нива през периода.

5. Прогноза за развитие на енергопотреблението

Непрекъснатото и сигурно задоволяване на енергийните потребности на страната с най-малък риск изисква осигуряване на ресурси и мощности, които да удовлетворяват хипотезата за енергопотребление при наличните реални условия. Тази хипотеза е залегнала в разработената стратегия.

Тя обхваща прогнози за потреблението на местни въглища, вносни въглища, течни горива, природен газ, както и за развитие на хидроенергийния потенциал и на останалите възобновяеми източници – слънчева енергия, вятърна енергия, геотермална енергия, дърва, биомаса, битови и промишлени отпадъци. Разгледани са развитието на въгледобива, проблемите на Брикетна фабрика, безопасността на труда, перспективите на местния добив на нефт и газ, на системите за централизирано топлоснабдяване, битовата газификация, индивидуалното отопление.

6. Прогноза за развитие на електропотреблението

Въз основа на държавната политика за стабилизация и ръст на икономиката е разработена прогнозата за развитие на електропотреблението и оптималното развитие на електропроизводствените мощности в страната. Отчетена е динамиката на цените на вносните горива, както и прогноза за цената на местните въглища.

7. Развитие на електроенергийната система

Оптимизацията на структурата на електрогенериращите мощности и на електропроизводството на базата на минимални разходи е извършена с помощта на една от най-мощните системи за перспективно интегрирано планиране на ресурсите в областта на електроенергетиката. Развитие на електроенергетиката налага решаването на три инвестиционни задачи:

- **първата задача** е реконструкция и модернизация (рехабилитация) на действащите енергопроизводствени централи, свързана с удължаване на експлоатационния им период, повишаване на мощността и техникоикономическите показатели и спазване на изискванията за опазване на околната среда.
- **втората задача** е изграждане на нови енергопроизводствени и въгледобивни мощности в комплекса “Марица изток”, нови газотурбинни надстройки в топлофикационните електроцентрали, развитие на атомната енергетика, нови подвърхови ТЕЦ и върхови газотурбинни мощности, развитие на хидроенергетиката и модернизация и реконструкция на електропреносната и разпределителна мрежа.
- **третата инвестиционна задача** е повишаване и поддържане на безопасността и сигурността на ядрените мощности

В рамките на “Комплексна програма за осигуряване на икономически ефективния срок на безопасна експлоатация” на блокове 1 – 4 и “Модернизация на блокове 5 и 6 в АЕЦ Козлодуй”.

В областта на ядрения горивен цикъл и преработката и съхранението на радиоактивни отпадъци стратегията определя

основните задачи в посока подобряване на контрола на качеството на свежото ядрено гориво, пилотни изпитания на ядрено гориво от други производители, проблема за връщане на отработило ядрено гориво, програма за удовлетворяване на съвременните изисквания по безопасност и лицензиране на съществуващото и изграждане на второ междинно хранилище за отработило ядрено гориво, инсталация и междинно хранилище за преработка, кондициониране и съхранение на ниско и средно активни отпадъци, план и технически проект за извеждане на блокове от експлоатация.

8. Енергийна ефективност

Енергийната стратегия определя енергийната ефективност като основен приоритет. В тази връзка се предвиждат мерки за подобряване на планирането, организацията и контрола върху енергопотреблението, реконструкция и модернизация на производствените мощности, обновление на битовите уреди, технологично обновление на индустрията, реструктуриране на икономиката.

9. Опазването на околната среда

В съответствие със стратегията, съобразена с изискванията за опазването на околната среда, се предвиждат програми за своевременно възстановяване на нарушената екологична среда в резултат на енергопроизводствените дейности.

Предвижда се на базата на нова нормативна уредба да се постигне благоприятна промяна на съотношението между отчуждаваните и рекултивирани земи.

За изпълнение на поетите от страната ангажменти за намаляване на вредните емисии в стратегията са предвидени програми и са определени необходимите средства за тяхното изпълнение.

По отношение на уранодобивната дейност в България, спряна през 1992 г., в стратегията е предвидена програма за техническа и биологична рекултивация на уранодобивните райони и саниране и обезопасяването на хранилищата за отпадъци от преработката на урановата суровина.

Паралелно с изпълнението тази програма е предвидено изграждането на необходимите пречиствателни съоръжения за замърсени с радионуклиди води и мрежи за мониторинг на уранодобивните райони.

10. Структурна реформа в Електроенергетика

Провежданата от Правителството политика на присъединяване на страната към Европейския съюз, както и жизнената необходимост да се привлекат чужди капитали в енергетиката, изисква основно организационно реструктуриране на енергетиката на страната.

Структурната реформа в Българската електроенергетика ще се извърши в съответствие с изискванията на Директива 96/92/ЕО на Европейския Парламент и препоръчания модел "единствен купувач". Тя ще протече в следните основни три етапа:

- първият етап предвижда въвеждане на структурния модел в рамките на вертикално интегрираната Национална електрическа компания чрез пълно обособяване на счетоводните сметки на дейностите производство, пренос и разпределение, въвеждане на вътрешноразчетни цени и създаване на условия на базата на статута на независимия производител.
- вторият етап предвижда отваряне на пазара на електроенергия и приватизация на разпределението и продажбите на електроенергия на крайните потребители.
- третият етап предвижда приватизация на електропроизводството чрез прилагане на тръжни процедури и създаване на конкурентни условия за независимите електропроизводители.

11. Структурна реформа във Въгледобив, централизирано топлоснабдяване, газоснабдяване

Реструктурирането на въгледобива се извършва в контекста на цялостната структурна реформа в енергетиката на два етапа:

- Първият етап предвижда стабилизиране и подготовка за работа в пазарни условия. В този етап ще се увеличи конкурентността на местните въглища чрез ликвидиране на неефективните минни мощности, насочване на минните работи в по-благоприятни минногеоложки условия, оптимизиране на вътрешностопанската структура на минните предприятия, повишаване на техникотехнологичното ниво на разработване, отделяне на несвойствени дейности.
- Вторият етап предвижда обособяване, укрепване и приватизация на нови пазарноориентирани структури.

Топлофикационните дружества ще продължат да бъдат монополи на територията, на която са изградени, с тенденция за по-пълно обхващане на потенциалните консуматори.

В зависимост от конкретните местни условия, е предвидена възможността за обединение на топлоснабдителните дружества в населените места в енергийни компании със смесени капитали, осигуряващи населението, включително и с електроенергия, природен газ и вода.

Структурната реформа в сферата на газоснабдяването е съобразена с програмата на правителството за реструктуриране на националната икономика и привеждането ѝ към функциониране в развити пазарни условия. Тя е съобразена с изискванията, залегнали в проектодирективата на Европейския Парламент и на Съвета на Европа относно общите правила за вътрешния пазар на природен газ.

За първия етап е предвиден като най-подходящ и целесъобразен модела “Национална компания” за добив, внос, пренос, съхранение, доставки и продажби на природен газ и отделни регионални разпределителни компании, преди всичко за битово газоснабдяване.

На по-късен етап ще се осъществи либерализация на националния газов пазар.

Ще продължи тясното съгрудничество на българските газови компании с водещи световни фирми при осигуряването на потребностите на страната от природен газ.

12. Ценова и тарифна политика

В стратегията е набелязана адекватна ценова и тарифна политика като условие за преход към пазарна икономика и една от главните предпоставки за осъществяването на структурната реформа и привличането на инвестиции. Целта на ценовата политика ще бъде достигане и запазване равнища на цените, които да отговарят на основните принципи на пазарната икономика – покриване на икономически обосноващите разходи за производство и реализация, осигуряване на рентабилност, позволяваща разширено възпроизводство, като се отчитат особеностите на енергетиката и необходимата защита интересите на потребителите.

Държавното регулиране на цените на електроенергията ще се осъществява от специализиран орган и ще осигурява пълна защита на интересите както на производителите, така и тези на потребителите.

Ценовата политика в топлоснабдяването е насочена към постепенно намаляване и прекратяване на производственото субсидиране и пренасочване на бюджетните средства към крайните потребители.

В областта на газоснабдяването е предвидено въвеждането на тарифи за продажба на природен газ за стопански нужди и за битово потребление.

13. Политиката на присъединяване на страната към Европейския съюз

Политиката на присъединяване на страната към Европейския съюз, както и жизнената необходимост да се привлекат чужди капитали в енергетиката, изисква основно организационно реструктуриране на базата на пазарната интеграция, ограничена държавна намеса в ценовото регулиране и приватизацията, сведени до защита на обществения интерес и защита на потребителя. В разработената енергийна стратегия са определени пътищата и етапите на това реструктуриране. В тази връзка са разработени от КЕ и предадени на съответните отговорни координатори.

- Проектпрограма в областта на енергетиката във връзка с Националната програма за хармонизиране на българското законодателство с нормите и правото на Европейския съюз. Програмата е предадена в Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция.
- Национална програма за присъединяване на Република България към Европейския съюз и Стратегия за подготовката за присъединяване в областта на енергетиката. Документите са подготвени и предадени в Министерството на външните работи и европейската интеграция.

С проектите за Закон за енергетиката и Енергийна стратегия Комитетът по енергетика очертава конкретните действия за изпълнение на целите и националните приоритети, заложи в правителствената програма “България 2001” в енергийната област.

ДИСКУСИЯ

Докладите на полските и българските специалисти предизвикаха дискусия, но по-скоро в режим на въпроси и отговори, отколкото на дебат. Многократно бе подчертавана важността на темата. Почти всички участници отбелязваха, че организирането на конференцията е навременно, защото:

- реформата в българската енергетика е в процес на оптимизиране и предстои вземане на ключови решения;
- в Полша е свършена голяма част от работата и опитът на полските специалисти може да бъде ценен за България;
- присъединяването на България към европейската енергийна система изисква познаване опита на останалите източно-европейски страни.

Българските участници концентрираха вниманието си върху следните тематични области, които се разбра, че са предмет на обсъждане и в отрасъла:

1. Закон за енергетиката
2. Бюджетни субсидии и цена на тока
3. Институционална рамка на енергетиката

Енергетиката е ключов отрасъл за една страна и нейното функциониране трябва да бъде уредено със закон. Законът регулира взаимоотношенията между всички участници в процеса на производство, пренос и разпределение на електрическата енергия. Той очертава рамка и модел за работа на системата. В Европа има два основни модела – висока степен на централизация и контрол от страна на държавата (Франция) и децентрализирана система на управление, съчетана по естествен и регулиран начин с частна енергетика.

Приемането на закон трябва да бъде предшествано от широк дебат между всички заинтересовани страни, в това число и потребителите. Законът до голяма степен определя дали енергията е стока (пазарен продукт) или благо (обществен продукт).

Ако се постигне обществен консенсус по стоковия характер на електрическата енергия, то енергетиката трябва да се постави изцяло на пазарни принципи и начала, да се управлява съобразно правилата на пазарната игра. Основното правило в тази игра е **ПОТРЕБИТЕЛЯТ ИМА ПРАВО ДА РЕШАВА ПО КОЛКО И ОТКЪДЕ ДА СИ КУПУВА НЕОБХОДИМАТА МУ СТОКА**. С други думи принципът на **КОНКУРЕНЦИЯТА** следва да бъде въведен и тук. Тя не може да бъде напълно свободна и неконтролируема, но всяка прекалена директна и административна намеса нарушава естествения ход на пазарните процеси.

Основен принцип в енергетиката, залегнал и защитен от закона трябва да бъде достъпа на трети страни, който **ОБАЧЕ НЕ ТРЯБВА ДА ЗАСТРАШАВА НЕПРЕКЪСВАЕМОСТТА НА ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ПРОЦЕСИТЕ** (производство, пренос, разпределение).

Субсидирането и държавно регулираните цени на електроенергията бяха другите ключови въпроси в дискусиата. Полският опит показва, че еднократното, но твърдо премахване на преките субсидии за енергетиката е единственият начин за започване на истински реформи. Това предизвиква, нещо повече, налага на енергетиците да идентифицират и мобилизират вътрешните резерви в отрасъла и по места. Оказва се, че такива има навсякъде. Най-малкото има неизползваеми мощности, активи от които предприятията могат да се освободят и други. Най-сериозният резерв обаче се крие в използването на човешките ресурси, в повишаване на производителността, в по-доброто управление.

След решението на полското правителство за премахване на преките бюджетни субсидии (през 1991 г.???) и твърдостта на Балцерович да не се отстъпва от това решение, не са се случили никакви съгресения в полската енергетика. Предприятията сравнително бързо са се адаптирали към новите условия и са преминали към по-ефективен режим на работа. Цената, макар и регулирана, постепенно се покачва и до момента, следвайки **НЕОТКЛОННО** установена (още по онова време) динамика. Целта е да се постигне пазарна цена на

електроенергията, която ще гарантира приток на средства за покриване на разходите и за модернизация. Междувременно бяха създадени и правила за разплащане между пазарните субекти при приблизително следното съотношение: под 26% за дистрибуторите, около 4,5% за пренос и 70% за производителя.

Основен проблем в началото на полската реформа е било преодоляването на съветската зависимост. Това е свързано с преместване на мощности от граничните райони, което утежнява хода на реформата.

В това отношение изключително важна е ролята на държавата. Тя не се свежда до пряка намеса, а до формулиране на политики и ценова динамика, съобразена с доходите на населението. Затова не специализираният орган в областта на енергетиката поема инициативата и носи отговорността за нивото на цените, а цялото правителство, като инициативата и водещата роля се пада на министерството на финансите. Веднъж определени динамиката и ръста на цените за дълъг период от време (до постигане на пазарно ниво) **ТЕ НЕ СЕ ПРОМЕНЯТ, А СЕ СЛЕДВАТ БЕЗ ОТКЛОНЕНИЯ**, като се адаптират само средствата, технологиите и механизмите, без да се нарушава ритъма на растеж.

ИНСТИТУЦИИТЕ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА ЕНЕРГЕТИКАТА бяха поредната интересна тема за дискусия. В Полша Законът за енергетиката регламентира институциите и техните функции и задължения. А те са:

- Министерство на икономиката – създава политиката, която се утвърждава от Министерски съвет. Изпълнението ѝ се контролира от Парламента;
- Комитет за регулиране на енергетиката – създава оперативните правила, предоставя концесии, утвърждава планове за развитие. Няма права за административна намеса в процеса.
- Министерство на държавната хазна – внедрява и финансира реформата;
- Комисия за защита на потребителите – осигурява “зачитане” на потребителя.

Българският закон предвижда аналогична структура на институциите, но функциите им сякаш още не са изчистени докрай, или поне българските специалисти не споделиха нищо различно по този въпрос.

Реформата в енергетиката е дълъг процес започването му изисква ясна представа за целта, която преследваме и решителност за постигането ѝ. **Това не е празна фраза, а необходимо условие за успех**, многократно подчертаваха полските експерти, стъпили вече на този път и изминали част от него. Затова Марек Гудима сравни необходимостта от реформи със зъбобол – човек или отива на лекар за бърза и понякога болезнена, но ефективна интервенция, или успокоява болката с хапове, но за малко, или отива на знахар, който дълго и неефикасно отстранява “повредата”. Решението е политическо, но трябва да бъде взето!

Представянето на българската програма за развитие на енергетиката предизвика интерес у полските специалисти. Намеренията на българското правителство бяха оценени като амбициозни и отговарящи на очакванията на обществото. Въпросът е как ще бъде осъществена тя? Има ли политическа подкрепа? Има ли подкрепа от страна на синдикатите?

Реформата не може да започне преди приемането на Закон за енергетиката и всички подзаконовни нормативни актове, които да оформят правната рамка на процеса. НЕК ще си остане “единствен купувач” на пазара, но има програма за реструктурирането му. За 1997 г. НЕК е изключително печеливша фирма. Печалбата след данъчно облагане възлиза на 330 милиарда лева. Всички финансово-икономически показатели са положителни – нетна рентабилност 23%, средна събираемост на вземанията – 32 дни, съотношение на вземания към задължения – 1,9.

В момента тече подготовка за пулова приватизация на 22 ВЕЦ, а през 1999 г. се очаква да излезе тарифата за пренос, разпределение и продажба на електроенергия. Ценовата и тарифна политика се разработват много внимателно, тъй като жизненото равнище на населението е ниска, а индустрията е в тежко състояние. Важен коментар по този въпрос нап-

равиха полските специалисти, които напомниха, че 6% ръст на БНП води до 1,5% ръст на електропотреблението. Това означава повече приходи от продажби дори без увеличение на цената. Не трябва да се забравя, че електроенергията захранва и бюджета чрез 22% ДДС върху всички продажби. Цените ще се освобождават поетапно в комбинация с намаляващи дотации. От 2000 г. се очаква въвеждане на пазарно ценообразуване. Приватизацията на ТЕЦ ще бъде съчетана с концесия за въгледобив. В хода на дискусиата неколккратно бе зададен въпроса относно решението на държавата за нивото на цената на електроенергията в България при пълното ѝ освобождаване и динамиката, която този ръст ще следва. Как от 3,5 цента за киловатчас, цена далеч под пазарната, тя ще достигне нивото от 7-8 цента, което е близко до международните цени? Въпросът не получи отговор.

По отношение на **политическата подкрепа** за реформите особено конструктивни изказвания направиха представителите на синдикатите. Като част от “реформаторското мнозинство”, както самите те се нарекоха, те със съжаление констатираха, че не са поканени за участие при разработване на политиките, стратегията и тактиката на реформите. КНСБ и Подкрепа са подписали Меморандум за общи действия и Харта по условията на прехода. Програмата за реструктуриране още не е била известна по това време, затова вероятно ще се наложи преразглеждане на Меморандума. Впечатляваща беше констатацията на синдикатите, че за пръв път на тази конференция те получават възможност за пряк диалог с ръководството на Комитета по енергетика. Към КЕ има създаден Консултативен съвет, но той се оказва неработеща структура. Синдикатите изразиха скептицизъм по отношение плавния ръст на цените, подозирайки необходимост от ШОКОВ подход. Синдикатите изразиха съмнения по отношение на кратките срокове, заложили в програмата за реструктуриране на енергетиката.

Не трябва да се забравя, че 1% от заетостта на страната и 0,5% от оборота се осъществява в енергетиката. Това очертава не само важноста на отрасъла и критичното значение

на диалога със синдикатите. Този диалог трябва да бъде изнесен в предприятията като първо равнище, а в Полша вече се преминава към преговори с браншовите синдикати, които протичат в рамките на така наречените тристранни браншови синдикати. Затова е изключително важно да има успореден процес на обучение, съгласуване на интереси и участие на хората по места във вземането на решения.

Дали приватизацията е панацея за оздравяване на енергетиката?

Приватизацията не може да бъде самоцел, а инструмент. Тя трябва да се осъществява, за да станат предприятията работещи и ефективни, а не само за да се смени собственика, за да се осигури развитието на енергетиката и да се зачита волята на потребителя. Ако държавата има ресурс за модернизиране на мощностите, за разширяване на отрасъла и интензивен растеж вътре в него, то приватизацията не е наложителен процес. Това означава свободни капитали за инвестиране, гъвкаво управление и висока ефективност. Ако обаче ресурсите са ограничени и държавата не може да си позволи това, то приватизацията е един от начините за привличане на капитали. Възможни са и други решения, като например продажба на дялове и акции при запазване на мажоритарния дял като държавна собственост. В Полша вече се приватизира част от електроенергетиката.

Предмет на обсъждане беше унгарският опит в приватизацията. Според някои той е успешен, тъй като е залагал първоначално на бързи и максимално високи приходи в бюджета, съчетани с инвестиции (поставено е условие, че колкото плаща купувача за закупуване на мощностите, толкова и инвестира после в тях). До 2001 г. не се допуска промяна в цените. Унгарският бюджет е инкасира 1.7 милиарда щатски долара, но сделките са съдържали обвързване с мини и централи. Други смятат, че има много слабости в унгарския модел и могат да се извлекат много поуки от опита на унгарските колеги, като например недостатъчно регулиране на процеса, слаб контрол и др. С висока доза убеденост се твърди, че не

бива да се пристъпва към приватизация преди постигане на пазарна цена или поне на цена, близка до пазарната.

Синдикатите настояват за отчисления от приходите от приватизация за фонд, който да осигурява финансово проекти за квалификация и преквалификация на освободената работна ръка. Правилата за работа на този фонд трябва да бъдат изработени съвместно, като синдикатите бъдат привлечени и в процесите на разпределение и контрол. Създаденият фонд за алтернативна заетост, формиран с 5% от приходите от приватизация до момента е акумулирал 50 млн. щатски долара.

Полската практика показва, че е целесъобразно да участват синдикатите при преговорите с потенциални купувачи или инвеститори. Тяхното участие гарантира допълване на сделката с така наречения социален пакет. Страни по него са синдикатите в предприятието, стопанското ръководство на място, настоящия и бъдещи собственици. Той съдържа гаранции за заетост, размер на заплащане, евентуално участие на работниците в собствеността. Този документ има своето финансово измерение, известно като "цена на социалния мир". Той става част от преговорите, но обикновено гарантира успешно финализиране на сделката и спокойна работа в преходния период при смяната на собствеността.

Едно е сигурно: НЯМА ЕДИН ЕДИНСТВЕН УСПЕШЕН МОДЕЛ, А ВСЯКА СТРАНА ТРЯБВА ДА ИЗРАБОТИ И СЛЕДВА СВОЯ СОБСТВЕН ПЪТ. Но всеки практически опит е ценен. Защото въпросът е не дали да се приватизира, а как да се избегнат грешките.

Няма изискване на Европейския съюз за приватизиране на енергетиката, но има изискване за ефективност и съобразеност с европейските норми (подробности в доклада на Марек Зерка). Част от тях предпоставят ясни правила и прозрачност на решенията по отношение на открит достъп до системата на трети лица. Той се осигурява чрез договаряне или държавно регулиране и публикуване на решенията (Директива на ЕС), като изискването е **ВСИЧКИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ ЛИЦА ДА МОГАТ ДА КАНДИДАТСТВАТ ЗА ДОСТЪП.** В Полша има ограничение за достъп на трети

страна до енергия, произведена в страната. Това означава конкуренция само на вътрешния пазар без отваряне към външния, което ще се промени след присъединяването на Полша към ЕС. Друга директива на ЕС изисква разделяне на финансовата, организационната и счетоводната системи.

Енергетиката като отрасъл е със силно политическо влияние. Всяко съгресение в нея предизвиква политически интереси и “инициативи”. Поради социалното измерение на отрасъла (всеки гражданин ползва продукта на енергетиката и плаща сметки), политиците често използват енергетиката за извличане на политически дивиденди. Съзнателно или несъзнателно те пропускат да отчетат факта, че всяко забавяне на реформите повишава цената им.

Реално погледнато не трябва изобщо да се говори за преходен период, а за постоянни действия и промени, които ни доближават до поставена цел. **ВСЕКИ ЗАВЪРШЕН ЕТАП Е НАЧАЛО НА СЛЕДВАЩ КРАЙ.** Реформата е процес, за който се изисква:

1. Визия;
2. Политическа воля и решителност;
3. Полагане на приоритети;
4. Максимална обществена подкрепа.

Изборите, които трябва да бъдат направени при формиране на стратегии и политики съдържат много противоречиви интереси, които често пораждаат конфликти. Част от тях се свеждат до въпроси като: дали енергетиката да остане в национални ръце, което е почти невъзможно, или да се допуснат чуждестранни инвеститори в отрасъла, дали да се засилят предприятията чрез консолидация, което противоречи на принципите на конкуренцията или да се оставят на самооцеляване в пазарни условия (най-добрите ще се запазят и укрепят). Със сигурност е ясно, че трябва да се създава ново качество, да се формира нов менталитет с пазарна ориентация, да се търси широк диалог.

Неколкократно полските специалисти бяха приканвани към отговори с повече конкретика. Характерът на предстоящите промени обаче изисква първо да се изработят философията

и механизмите, да се обсъдят с всички заинтересовани страни, и едва след това да се пристъпи към конкретните технически решения. Именно поради това всички изразиха благодарност на организаторите за дадената им възможност да обсъждат проблемите, да се запознаят с опита на полските колеги и това да се случи преди вземането на ключови решения с траен ефект.

II РАЗДЕЛ

ПОЛСКИЯТ ОПИТ В СФЕРАТА НА ФОРМИРАНЕ НА ЕНЕРГИЙНИЯ ПАЗАР

Павел Рушковски

ДЕМОНОПОЛИЗИРАНЕ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКАТА В ПОЛША

1. Електроенергийната система. Основни технико-организационни данни

Електроенергийната система в Полша обхваща три подсистеми:

- производство
- пренос
- разпределение

Електропроизводствената подсистема е изградена от електроцентрали и топлоелектрически централи от които 40 са с мощност ок. 30000 MW и 360 по-малки производители с мощност 3000 MW.

Преносната система обхваща националната мрежа на високо напрежение: 220 KV, 400 KV и 750 KV, управлявана от Национално диспечерско управление на мощността. Преносната мрежа е свързана с мрежите на съседните страни. Мрежата е собственост на предприятие Полска електроенергийна мрежа АД.

Разпределителната и снабдителната подсистеми са изградени от разпределителните мрежи на високо напрежение (110 KV), средно напрежение (15 KV и 20 KV) и ниско напрежение (0,4 KV), управлявани от 33 предприятия – Клонове за диспечерско управление на преноса. Тази мрежа принадле-

жи на 33 енергийни предприятия – самостоятелни стопански единици.

Електроенергийната система в Полша произвежда ок. 100 млрд. KV електроенергия за ок. 1,5 млн. потребители (данни за 1996 г.) Големи промишлени потребители се снабдяват непосредствено от мрежа 110 KV и купуват ок. 30% от електроенергията. Средни промишлени и комунални потребители снабдявани от мрежа 15 и 20 KV купуват още 30% електроенергия. Дребните консуматори купуват ок. 40% електроенергия.

Основната суровинна база за електропроизводство са лигнитните въглища (31 млн. т. годишно) – 55% от електроенергията и кафявите въглища (65 млн. т. годишно) – 42% от произведената електроенергия.

В цялата електропроизводителна подсистема работят ок. 138 хил. човека, от което:

- в електроцентрали и топлоелектрически централи – 56 хил.,
- в енергийни предприятия – 56 хил.
- в мини на кафяви въглища – 25 хил.
- в Полска електроенергийна мрежа АД – 1,5 хил.
- Структурата на разходите в електроенергийния сектор (данни от 1995 г.) е следната:
  - гориво – 45%
  - използване на околната среда – 5%
  - други производствени разходи – 20%
  - пренос – 4%
  - разпределение и снабдяване – 26%

2. Преобразуване на електроенергийната система през 1990 - 1997 г.

До края на 1988 г. организацията на полската електроенергетика обхваща 5 енергийни окръга които са включени в Асоциация за енергетика и добив на кафяви въглища. С други думи, всички организационни единици – електростанции, топлоелектрически станции, енергийни предприятия и мини за кафяви въглища не представляват самостоятелни стопански

предприятия. Целият сектор се управлява централно от Асоциацията чрез такива инструменти като: изравнителна сметка, централна система за финансиране на инвестициите, централна кадрова политика и централно организиране на услуги.

В края на 1988 и в началото на 1989 отделни единици придобиват статут на самостоятелни електроенергийни предприятия. Обаче Асоциацията за енергетика и добив на кафяви въглища продължава да съществува.

Истинският процес на преход и преобразуване започва от правителството на Мазовиецки в средата на 1990 г. Ключовото решение на правителството води до създаване през септември 1990 г. на Полска електроенергийна мрежа АД или еднолично акционерно дружество. Дружеството включва Националното диспетчерско управление, преноса на високите напрежения както и ПАВЕЦ, осигуряващи регулиращите мощности в електроенергийната система.

Следващата реформаторска крачка е решителното намаляване на всякакъв вид дотации. Това се отнася преди всичко до прякото субсидиране на лигнитните въглища, непрякото субсидиране на големите инвестиционни проекти в сферата на електропроизводството и дотиране на населението (социалният характер на цените на електроенергията). Това води до много по-голяма прозрачност на изразходваните средства и създава условия за по-ефективни действия.

Прехвърлянето на собствеността на преносната мрежа на PSE SA позволява да се въведат през 1994 г. тарифи, като важен елемент от търговията на едро със електроенергия. Общите разходи за пренос са около 4% от приходите в електроенергетиката. Това ниво може да се поддържа благодарение на въведени от PSE SA договори с външни изпълнители за експлоатация на преносната мрежа.

През 1992 – 1994 години се правят проучвания върху насоките за развитие на производствената база на полската енергетика до 2000-та година. Досега това са най-сериозните проучвания от този тип в света. Те определят оптималните от икономическа гледна точка направления за инвестиране в

електроенергетиката и позволяват да се определят инвестиционните приоритети в отрасъла.

Това създаде основа за задействане на нов вид финансиране на електроенергетиката, която се основава на отпускане на кредити срещу бъдещи вземания по сключени договори. Формалното основание за отпускане на кредит е дългосрочен договор, сключен между производителя и PSE SA. Условието за сключване на договор е разработването на инвестиционен проект от страна на производителя, според изискванията на международния капиталов пазар. След въвеждане на този механизъм през 1994 година са получени кредити в размер на 113 млн. щатски долари (Konsorcjum Creditanstaldt и ЕБВР).

През 1995 г. е въведен пазар на едро за електроенергия, преоценени са и дълготрайните атериални активи в електроенергетиката. През октомври 1995 г. полската електроенергийната система се свързва със системите на Западна Европа.

Най-важните елементи на пазара на електроенергия са:

1. тарифите на едро между PSE SA и дистрибуторските дружества, еднаква за всички дружества, която отразява адекватно структурата на производствените разходи за електрическа енергия, посредством наличието на различни тарифи за електрическа енергия в трите времеви пояса на денонощието (вечерен пик и сутрешен пик и останалата част на денонощието), през работни и празнични дни както и през зимния и летния сезон.
2. таксата за пренос включваща и таксата за използване на преносата система както и загуби свързани с преноса.
3. договорите между PSE SA и производители (дългосрочни, средносрочни и краткосрочни).
4. принципът на отбегнати (алтернативни) загуби при купуване на електроенергията от ТЕЦ.

Пазарът на едро на електроенергията с оглед на неговите организационно-технически условия може да се раздели на системен и локален. Критерий за това е равнището на купуваното напрежение. Електроенергията – предмет на търго-

вия с напрежение 220 KV и по-високо, е в рамките на системния пазар, енергията с по-ниските напрежения – в локалните пазари.

В момента системният пазар се намира в процес на организиране и обхваща две паралелно действащи части: пазар от борсов тип и пазар с договори.

Пазарът от борсов тип ще бъде задължителен за производители и клиенти, които ползват преносната мрежа с напрежение 220 KV и по-високо. Цените на този пазар ще се определят от предлагането на производителите.

Системният пазар се основава върху механизма на договаряне, а договорите могат да бъдат краткосрочни (6 месеца – 2 години), средносрочни и дългосрочни.

Основните функции на пазара са:

- стабилизиране на финансовото положение на участващите в него фирми,
- диверсификация на риска в търговията с електроенергия и осигуряване на електроснабдяването на потребителите,
- изработване на тарифи за по-дълги срокове (над половин година).

През април 1997 година е приет Закон за енергетиката, който регулира основните функции на електроенергийния сектор и създава правни предпоставки за преобразуване на собствеността и организация на отрасъла.

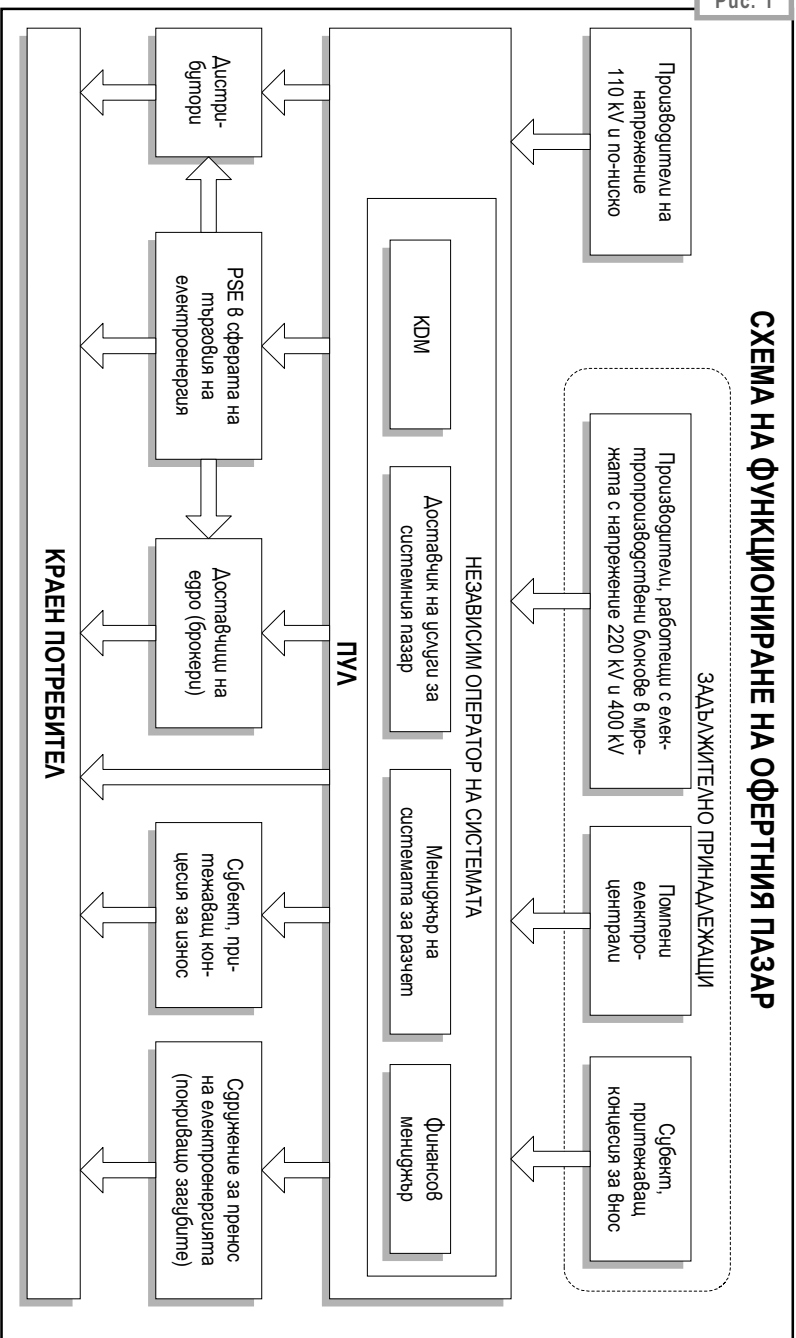
В края на 1997 година завършва първата приватизация на електро-производителното предприятие. Френската фирма YDF става собственик на 55% от акциите на ТЕЦ Кракув АД. В последна фаза на приватизация е ТЕЦ Бенджин АД (въвеждането на борса) както и група електростанции Понтнун, Адамун, Конин АД (покана за преговори).

Съществено значение имат програмите за вътрешната реструктуриране които се произвеждат в енергийните предприятия. Тези програми са насочени към организационно обособяване на обслужващите единици (транспорт, ремонти). Най-често прилагни форми на обособяване са създаване на самостоятелни клонове и ЕООД както и дружества с участие

на работещите. Този вид програми за последните няколко години се въвеждат в ТЕЦ Кракув АД Електростанция Рибник.

Рис. 1

мрежи, към които е свързана. Електрическите източници в тези условия произвеждат електрическа енергия за локалните пазари. Втората група електрически източници произвежда електрическа енергия за електропреносната система – т.е. за системния пазар.

3. Общи принципи

Функционирането на локалните пазари се опира на двустранните или многостранни договори между производители и купувачи, с евентуално участие на доставчици – посредници. Създават се също и локални офертни пазари – пул.

Дистрибуторите на електропреносни услуги чрез своите мрежи получават плащания от тарифите или договорите. Рамките на така организирания пазар се определят от обхвата на дистрибуторските мрежи на дадена територия, към които са свързани производствените източници. Производителите в рамките на локалните пазари могат да сключват договори с други потребители, отдалечени от тях, намиращи се извън обхвата на дадена дистрибуторска мрежа – 110 kV. Тогава става необходимост “ангажирането” на електропреносната мрежа, което значи, че електроенергията трябва да премине през системния пазар с всичките произтичащи от това последици (като например необходимостта от покриване на електропреносните плащания).

Локалните пазари обикновено не могат да задоволяват изцяло потребителското търсене на електрическа енергия в даден регион. За да се задоволи търсенето се извършват допълнително покупки на електрическа енергия от системния пазар. В същото време заедно с консумацията от системния пазар се въвежда непосредствен внос и износ на електроенергия.

Системният пазар е длъжен непрекъснато да осигурява и задоволява потребителското търсене на електрическа енергия. Той играе важна роля за запазването електроенергийната сигурност на страната на необходимото ниво. Във връзка с това цените на електроенергията, преминаващи през системния пазар трябва да осигурят както средства за производст-

веня потенциал, така и условия за неговото разгръщане и развитие.

Независимо от разгледаните по-горе функции, системният пазар трябва да създава условия и предпоставки за конкуренция между производителите, тъй като в условията на пазарна икономика конкуренцията е най-доброто средство за стимулиране на икономическата продукция, а в резултат и за намаляване на разходите и цените на електроенергията.

Примерът на британската и скандинавска енергетика доказва, че е напълно възможно изпълняването на тези на пръв поглед несъвместими функции.

Съставни елементи на системния офертен пазар (за търговия на едро) са независимо един от друг функциониращите пазари: офертния (пула) и договорния.

Офертният пазар (пула) е механизъм, осигуряващ силна конкуренция между производителите на текуща продукция. За да има конкуренция предлагането трябва да надвишава търсенето. В Полша това условие е осигурено сега и в близко бъдеще. В случай, че търсенето надвишава предлагането, механизмите на пула са недостатъчни за създаване на конкуренция. Тогава тя се замества от механизмите на индивидуално договаряне.

Механизмите на пула успешно решават обвързването на техническите и икономическите задачи. Те задвижват електроенергийната система като я балансират и гарантират нейната сигурност. Особено изгодно от гледна точка на крайния потребител е определянето на приблизителната цена на електроенергията едно денонощие преди нейното произвеждане. За съжаление, окончателната цена на електрическата енергия се образува в пула едва след отчитането на производствените разходи, след достигането ѝ до потребителя и регулирането на електроенергийната система, осигуряваща съответното качество на електрическата енергия. Регулирането се осъществява чрез услугите на системния пазар. Тези услуги се заплащат от производителите в рамките на системния пазар, от локалните пазари, както и от потребителите. Управлението на услугите в рамките на системния пазар се извършва от пула, който създава съответ-

ните механизми, като по този начин формира пазара на системните услуги и въвежда елементи на конкуренция.

Недостатък на пула е липсата на финансова стабилност за участващите в него субекти и по-дълъг период от време. Това произтича от факта, че цялостната дейност на пула се концентрира в деня, предвиден за разчети, когато цената в отделните часове може да се променя в широки граници. Допълнително конкуренцията на пазара, водена от производителите в рамките на пула в значителна степен ограничава възможностите за планиране на размера на продукцията от производителите. За да се избегне такава ситуация и за да се осигури финансова стабилност на страните, участващи в този процес, паралелно с пула функционира пазар на индивидуално договаряне. Договорите, сключвани с потребителите за по-малко или повече години осигуряват в този период съответното ниво на продукция, гарантиращо възможност за финансово планиране. Размерът на продукцията, включен в договорните отношения и капацитетът на производителност зависят единствено от самия производител. Договорите, разбира се, касаят енергията продавана в пула като разликите между цените в пула и договорните цени са взаимно възвръщаеми или от купувачите към производителите или от производителите към купувачите на принципа на диференцирания договор.

От тази гледна точка производителят не е заинтересован единствено от формираната цена в пула, тъй като е принуден да предложи по-ниски оферти за производството и продажбата на произведената от него енергия, чиято цена е гарантирана от договора. В интерес както на потребителите, така и на производителите е осигуряването с договори на възможно най-голяма част от тяхното потребление и производствени възможности. Чрез създаване на договорни портфейли от отделни договори с различно времетраене намалява риска, свързан с дадена производствена дейност. Такива портфейли осигуряват също така възможност за изграждане на достоверно финансово прогнозиране на инвестиционните потребности. Подобно прогнозиране в рамките на една фирма, функционираща само в границите на

пула крие опасности от грешка. Банките-инвеститори не искат да финансират инвестициите в тези фирми или да ги кредитират. Поемането на такъв риск струва много скъпо. В резултат, рискът, свързан с несигурността, произтичаща от дейността на пула се намалява до няколко процента от собственото потребление и производство. Докато в първоначалния период това настъпва в резултат на действащите диференцирани договори, то в следващия етап се наблюдава спадане на значението на пула и развитие на автономния договорен пазар, който не е свързан с механизмите на пула и диференцираните договори. Такова ниво на несигурност на покупко-продажбите не се различава съществено от нивото на значителна част от произведените стоки в условията на пазарна икономика. Осигуряването на продажбата на собствената продукция чрез сключените договори оказва съществено влияние върху покупката на горива от производителите. Това прави възможно сключване на договори за горива, които съдействат за стабилизацията на разходите за производство на електрическите централи.

Два са успоредно действащите механизми на системния пазар: пул и пазар на индивидуално договаряне. Те осигуряват реализацията на по-горе разгледаните функции и представляват основа за провеждането на пазарни реформи в електроенергийния сектор.

Важен проблем със значително въздействие върху начина на функциониране на системния пазар е прилагането на измерителни техники и компютъризация. За да действа ефективно пула и за да бъдат реализирани съответните договори са необходими съвременни компютърни системи за производителите и потребителите на електрическа енергия. Изграждането на измерителни системи е еднакво важно с въвеждането на описаните механизми. Взаимните връзки между участниците в офертния пазар на електрическа енергия са представени на Рис.1.

При сегашното състояние на енергетиката в Полша изключение от приетото разграничение на локални пазари и системен пазар прави електроцентралата в "Ополе", която захванва мрежата със 110 kV. Тъй като тази енергия не може да

бъде използвана в мрежата от 110 kV тя се трансформира в напрежение 400 kV и влиза в електропреносната система. Разграничението на сега действащия пазар за търговия на едро на електроенергия на локални пазари и системен пазар е следното (според данни от 1995 г.):

II. КРАЕН ПОТРЕБИТЕЛ

1. Принципи на взаимодействие на офертния и договорен пазар

Продавачът и купувачът, свързани към електропреносната система могат да бъдат в същото време и участници на системния офертен пазар (пула) и на договорния пазар. Предвижда се в първия етап от реализацията на взетите решения (1.01.1997 г.) през пула да преминава цялата енергия, чийто оборот се осъществява 89на системния пазар.

С развитието на механизмите, създаващи конкуренция, пазар на индивидуално договаряне ограничава обхвата на действие на офертния пазар, като част от енергията преминава само през договорния пазар. Основна задача на пула е управлението на системата, гарантирането на енергийната сигурност и надеждност на доставките. От своя страна, договорният пазар продължава да изпълнява за по-дълъг период от време стабилизираща роля за разходите и приходите от дейността съответно на производителите и купувачите. И двата пазара в процеса на обмен на енергия се допълват взаимно като помежду си обменят информация, влияеща по съществен начин върху крайното образуване на продукта. Предполага се, че в първия етап по-конкурентно способен ще бъде офертния пазар, а в по-късен период конкуренцията ще бъде въз основа на съперничеството между доставчиците на базата на сключените двустранни договори на договорния пазар.

2. Независим оператор на системата.

Под Независим оператор на системата (НОС) се разбира субекта, който обслужва преносната електроенергийна система, управлява дейността на електрическата мрежа с най-високо напрежение, ръководи продукцията на електроцентралата и осигурява съответното качество на услугите и енергията чрез закупуване на услуги от системния пазар. Създаването на Независим оператор на електропреносната система се налага от момента на прилагане на структурната реформа на електроенергийния пазар. Независимият оператор на

системата е длъжен да подпомага изправното функциониране на работещия конкурентен пазар. Оттук неговата независимост придобива особено значение, тъй като не трябва да се допуска дискриминация на участниците в системния пазар. Като запазва своята икономическа независимост операторът на системата е инициатор на промените в електроенергетиката. Операторът координира начина на използване на електропреносната система като я приспособява към потребностите от управление на производствените мощности в съответствие с промените в потреблението на енергия и с промените в нейното генериране, които влияят на електрообмена в мрежата. За да бъде осигурена равнопоставеност на партньорите операторът трябва да е независим от всички останали фирми и структури. Независимият оператор на системата е длъжен да осигурява услуги без да участва в конкуренцията на енергийния пазар.

Дейността на независимия оператор на системата в условията на пула и на двустранния пазар на индивидуално договаряне се основава на представените по-долу принципи:

1. Независимият оператор на системата е отговорен за управлението на системата и на производствените източници, осигуряващи ефективност на дейността и единство на системата при възможно най-ниски разходи. В същото време той контролира и носи отговорност за правилното функциониране на всички съоръжения на електропреносната система.
2. Независимият оператор осигурява достъп до електропреносната система при определени принципи на равнопоставеност за всички участници в системния пазар, като определя еднакви цени за заплащане на един и същ тип преносни услуги.
3. Независимият оператор провежда оперативен контрол на външните връзки на пула (с електроенергийните системи на други държави).
4. Независимият оператор поддържа качествените параметри за функциониране на електроенергийната система съг-

ласно Енергийния кодекс и в съответствие с останалите приети стандарти.

5. Независимият оператор няма право да инвестира капитали в електроенергийното производство. Това осигурява лойалност при конкуренцията на производителите при влизането им в пула, която е направлявана от НОС.
6. Независимият оператор координира съставянето на график за работа на производствените единици на базата на офертните цени в деня $x-1$.
7. Независимият оператор въвежда в действие в деня за разчети x графика за дейността на производствените източници в съответствие с ограниченията на системата. Води оперативното управление на системата, съобразно реалния баланс на производство и потребление.
8. Независимият оператор осигурява на участниците в пазара пълна информация за всички технически и търговски параметри на системата и нейното функциониране.
9. Независимият оператор съгласно пул-договора представлява първата инстанция за разрешаване на спорове, свързани с функционирането на системата.
10. Независимият оператор получава от доставчиците услуги от системния пазар като използва онези от тях, които са необходими за управлението на системата за услуги. Ефективното използване на тези услуги се осъществява чрез тяхното измерване, контрол и регистрация.
11. Не е задължително Независимият оператор да е собственик на всички електропреносни съоръжения. Ако не е такъв собственик той сключва договор за експлоатация със съответните собственици на тези съоръжения.
12. Дейността на Независимия оператор се регулира от концесиите за отделните типове дейност (управление на дейността на системата, доставка на услуги от системния пазар).

2.1. Управление на дейността на системата

Управлението на мощностите на електроцентралата е основна задача на управлението на високоразвитите промишлени структури. То представлява основа за търговията и раз-

четите на конкурентния електроенергиен пазар. Очакванията на потребителите на електрическата мрежа и на участниците в търговския ѝ оборот са особен стимул за Независимия оператор на системата. Потокът от оперативни и разчетни данни, както и тяхната обработка са трудни за овладяване в традиционните телекомуникационни системи. В това отношение е наложително съществуването на множество независими информационни системи, имащи различни сфери на действие, боравещи с различен тип информация и осигуряващи разпращането на инструкции и потвърждаването на тяхното изпълнение.

Основни приложения на системата за управление са:

- данни on-line (текущи данни) за състоянието на мрежата и нейната сигурност;
- данни on-line за производството, подбора и превръщането на електроенергията;
- база исторически данни;
- база данни за нарушения и повреди;
- база разчетни данни;
- процедури за анализ на състоянието на мрежата;
- процедури за анализ на развойните тенденции;
- процедури за регулация, за разположение на превключвателите (трансформаторите), за компенсация и др.
- процедури за изключване и превключване;
- аварийни процедури;
- програмиране на избора на производствени единици за работа в пула, определяне на резервите, на обхвата на услугите от системния пазар и на независимостта на действие;
- програмиране на събраните и обработени данни за оборота на електроенергията в страната и в чужбина;
- процедури за правене на отчети;
- процедури, прогнозиращи бъдещото управление;
- процедури за определяне и съобразяване с ограниченията в производството и мрежата;
- модели на мрежата

Табл. 1

ФУНКЦИЯ	ОРГАНИЗАЦИОННА ЕДИНИЦА	БАЗА НА ДЕИНОСТ	ОБОСОБЕНАТА ФИРМА
Оператор на електропреносната система, в това ч.:	PSE SA – пренос	Концесия за електропренос	PSE SA – пренос
Диспечер на мрежата и електрическата централа	КДМ	Концесия за електропренос	
Доставчик на услуги от системния пазар	Дирекция за търговия или дирекция за услуги от системния пазар	Пул – договор	PSE – DUS
Финансова администрация	Дирекция	Пул – договор	
Администрация по разчетите на пул – система	Дирекция за търговия	Пул – договор	
Търговия на едро, обслужване и реализиране на договорите (без цесци)	Дирекция за търговия	Концесия за гостайка, пул – договор	PSE SA – търговия

Независимият оператор на системата играе решаваща роля за представянето на потребителското търсене под формата на инструкции за отделните производители, за свързаните към мрежата субекти, включително и за доставчиците на електропреносни услуги и за фирмите, участващи в международния обмен на енергия. Производителите са задължени да предоставят данни за своят капацитет за производство на електрическа енергия, както и за заплащане на услугите за регулиране и др. След направения анализ на офертите и потребителското търсене Независимият оператор изпраща инструкции и контролира тяхното изпълнение, реагира на промените в системата. Инструкциите за диспечерите се правят въз основа на съществуващите процедури и протоколи, достъпни за всички участници в системата. Необходимо е използването на компютърни програми, позволяващи програмиране, които да анализират събраните данни, да предвиждат производството на електроцентралите, да изчисляват разчетните параметри (времето, цените, задълженията) и да контролират реализацията на плановете. В случай на авария Независимият оператор предприема съгласувани действия, които възстановяват повредените връзки, използват резервни измерителни системи или заменят неработещите елементи на мрежата или на производствените единици.

2.2. Ценообразуващи функции

Независимият оператор формира такава система за заплащане за преноса на електроенергия, която осигурява развитие на конкурентния електроенергиен пазар. Системата за заплащане на преноса на електроенергия излъчва информация за алтернативните цени на преноса. Във връзка със съществуващите ограничения в мрежата заплащането за преноса на електроенергия трябва да съдържа информация за пренатоварването на линиите и да отразява разходите по управлението вследствие тези ограничения. Всеки от производителите и потребителите трябва да знае чрез структурата на заплащане на преноса на електроенергия какво влияние оказва върху електрическата мрежа, както и произтичащите

от това ограничения. Заплащането трябва своевременно да сигнализира управлението на системата.

Системата на заплащане трябва да притежава следните характеристики:

1. Сравняемост. Принципите за определяне на цените за електропреносните услуги трябва да бъдат еднакви за всички субекти, ползващи електрическата мрежа.
2. Лойална конкуренция. Всеки потребител на електрическата мрежа покрива част от цялостните разходи по преноса на електроенергия, отразяващи влиянието на този потребител върху използваните от него елементи на електропреносната мрежа.
3. Възвръщаемост на вложените средства. Всеки собственик на елементи от преносната мрежа има право да си възвърне всички средства, вложени за нейното изграждане и експлоатация. Този принцип е задължителен, независимо от количеството доставчици на електропреносни услуги (в крайния вариант собственикът/доставчикът може да бъде само един).
4. Сигнали за подходящо локализиране на електроцентралите. Цената показва влиянието на мястото на включване на всяка производствена единица върху електропреносната система. По-високите цени са информация (сигнал) за инвеститорите да не локализируют нови енергийни източници на места, които предизвикват ограничения в системата.
5. Стабилизация на системата на заплащане. Принципите в системата на заплащане не трябва да се променят често. Евентуалните промени могат да бъдат в резултат на появата на нови потребители или на пускането в действие на нови елементи от електропреносната мрежа. Стабилността на системата на заплащане на преноса на електроенергия произтича от необходимостта от планиране на разходите за дейността на собствениците и потребителите на електропреносната система. Преди въвеждането на промени в принципите на заплащане за преноса на електроенергия трябва да се отчетат всички ограничения в елект-

ропреносната система и в генерирането на електрическата енергия, както и да се избере съответната методика (формули, параметри).

2.3. Търговия на системния пазар “извън електропреносната мрежа”.

Търговията “извън електропреносната мрежа” се определя от принципите на създаване и от структурите за заплащане за ползването ѝ, които се покриват от участниците на пазара. Междинното или крайно заплащане за пренос на електроенергията е заплащането, независимо от мястото на свързване на даден потребител към електропреносната система. Това е такъв модел, при който търговията с електрическа енергия не отчита условията за физическото преминаване на електрическата енергия в електропреносната мрежа или нейното възпроизвеждане е твърде ограничено. Моделът на “търговия извън електрическата мрежа” функционира на скандинавските електроенергийни пазари, както и в Англия и Уелс. Прилагането на подобна система на заплащане ограничава конкуренцията и не осигурява ликвидацията на системните ограничения в дейността на производствените източници или предизвиква натрупване на инвестиции в електропреносната мрежа. Това става, когато операторът на системата е натоварен с твърде голяма отговорност (с управлението на дейността на системата, с експлоатацията и развитието на електропреносната мрежа) и е собственик на електропреносната мрежа. Неадекватното спрямо реалните потребности на пазара развитие на електропреносната мрежа е толкова по-вероятно, колкото по-опростена схема на заплащане се използва. Пример за прекомерното опростяване на заплащането за електропреноса са пазарните модели на електроенергия в скандинавските страни, Англия и Уелс.

В Полша системата на заплащане има множество елементи в своята структура. В тази структура ясно се разграничават съставните заплащания за управлението на дейността на системата, за свързването, за инфраструктурата и загубите, както и тяхното диференциране в зависимост от типа потребители. Така, като цяло системата създава стимули за учас-

тващите в нея потребители и производители. Това е и начин за компенсация на риска от неправилно развитие на системата, произтичащ от твърде широкия обхват на функциите на оператора на системата.

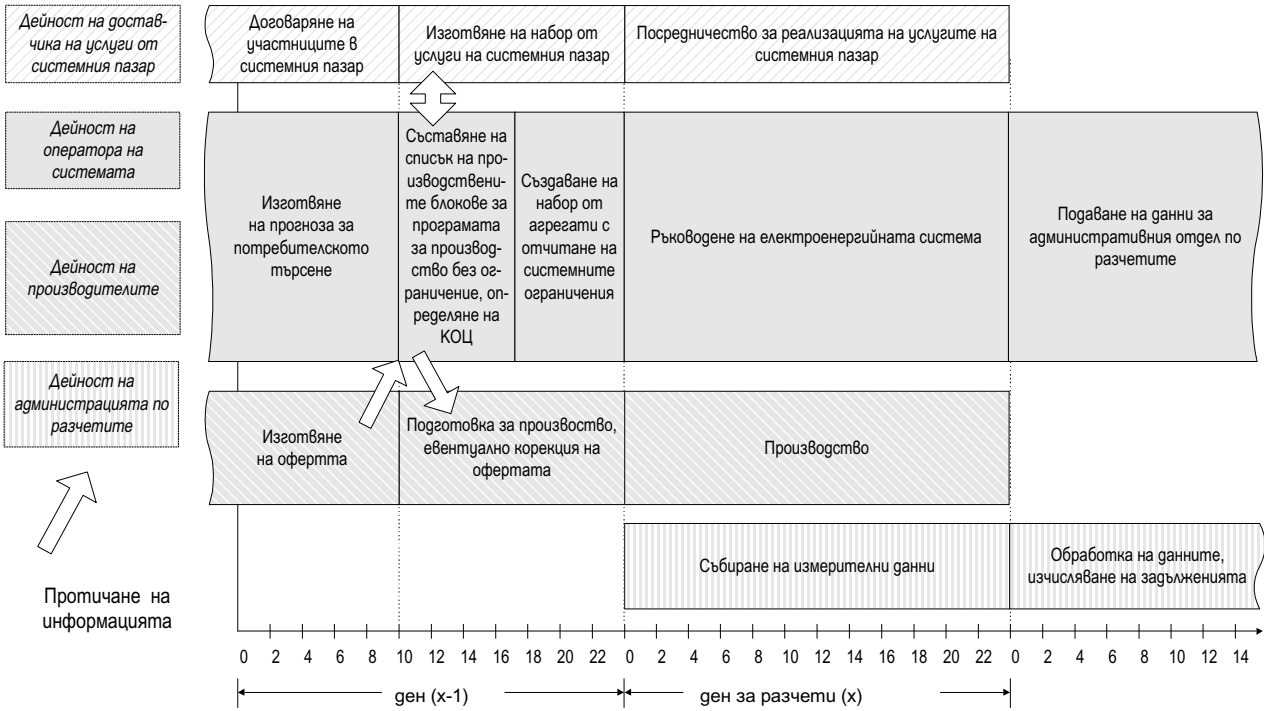
В своята еволюция пазарните механизми ограничават пулпазара за сметка на договорния пазар (непокрит от пула), което създава необходимост от по-нататъшно развитие и изместване на “възловото” заплащане за електропренос от заплащането “от -до”, съответстващо на пазара, с преимуществен превес на двустранните договори.

Обособяване на търговията с електрическа енергия в отделни сектори е причината успоредно с развитието на системния договорен пазар да се сключват и двустранни договори между участниците в по-рано обособените пазари, тоест на системния пазар и локалните пазари. Заплащането от типа “от-до” за ползване на електропреносната система се превръща във фактор, благоприятстващ подписването на договори, обвързващи системния пазар с локалните пазари. Това заплащане е по-удачно от плащането за ползване на дистрибуторската система на локалните пазари поради характерните особености на дистрибуторската мрежа (действаща на принципа на “лъчевите линии”).

2.4. Заплащане на преноса на електрическа енергия от типа “от-до” в двустранните договори

Механизмът на заплащане на електропреноса на принципа “от-до” има за цел рационализиране на сключваните двустранни договори. Размерът на заплащането за по-дълъг период от време зависи от крайните разходи, формирани предимно от “електрическата отдалеченост” между производителя и потребителя и от надеждността на електрическия пренос. В частност, заплащането зависи от напрежението на превключвателите. Те определят отделните точки в договора за покупко-продажба. Размерът на заплащането за пократък период от време зависи от условията, в които се реализира доставката, а именно от сезона (лято, зима), както и от различните часове на денонощието (сутрин, обед, вечер, нощ). Заплащането “от-до” ограничава ефективността на

ГРАФИК ЗА ДЕЙНОСТТА НА УЧАСТНИЦИТЕ В ПУЛА В ДНИТЕ X-1, X и X+1

сключваните търговски договори между производител и потребител, намиращи се на известно разстояние един от друг като не елиминира възможната свобода за договаряне. Заедно с развитието на договорния пазар заплащането приема форма на индивидуална калкулация, обхващаща елементите на свързване, инфраструктурата, управлението на електропреносната система и загубите в електрическата мрежа. Главната цел на заплащането “от-до” е укрепването на механизмите на конкуренция между производителите чрез създаване на по-добри условия за оценяване на тяхната пазарна стойност.

Друга важна цел е избягване на риска от реинвестиране в електропреносната мрежа. Заплащането “от-до” създава възможност за производителите да намаляват разходите си за закупуване на електрическа енергия, при условие, че това се осъществява от точно определен производител за по-дълъг период от време.

2.5. Пренасочване на ролята на PSE SA в търговия с електрическа енергия

Сегашният статут, обсегът на дейност (неусвоенният оборот на енергията) и общото финансово състояние на PSE SA (дяловете на участие в помпените електроцентрали) правят невъзможно функционирането на фирмата като бъдещ независим оператор на системата. Необходимо е отделянето на дейността, свързана с оборота на електрическата енергия от останалите функции, т.е. от управлението на системата и заплащането на електропреносните услуги, както и от услугите в пула.

За да може да се осъществи контрол от регулиращия орган в рамките на PSE SA трябва да се разграничи отчетността на разходите и приходите за всяка една от дейностите.

Трябва целево да се създадат самостоятелни фирми, които да реализират отделните изброени по-горе функции. От особена важност е решаването на проблема за средносрочните двустранни договори, подписани от PSE SA с производителите и дистрибуторите за закупуване и доставка на електри-

ческа енергия в периода до 1998 г. и дългосрочните инвестиционни договори с производителите (като част от тях са обвързани с договори до 2010 г.). Необходимо е да се подновяват преговорите и цесиите за договорите, позволяващи непосредствено договаряне между електрическите централи и доставчиците/дистрибуторите или групите, доставчици/дистрибутори. Предполага се, че част от договорите ще бъдат реализирани по досегашните принципи, до момента на тяхното изтичане, а закупената енергия от PSE SA по силата на тези договори ще бъде препродадена на доставчиците/дистрибуторите по усреднена цена на покупката на едро.

Дейността на регулиращия орган се регламентира от съответните правомощия, съдържащи се в концесиите и в пул-договора и е насочена към ограничаването на активната роля на PSE SA в търговията с електрическа енергия.

Експанзивните действия на частните инвеститори (в т.ч. и на чуждестранните) подкрепят също такова ограничение. Предвижда се PSE SA да обособи някои производствени единици, които след време ще се превърнат в независими фирми, функциониращи на енергийния пазар (напр. в резултат на продажбата, извършена от PSE SA по нареждане на Управлението за регулиране на енергетиката).

Възможното преобразуване на функциите на PSE SA на електроенергийния пазар е представена в следната таблица:

Функциите на администрацията по разчетите на пул-системата се изпълняват от специализирани звена от дирекцията за оборота PSE SA.

В следващите части на разработката под Независим оператор на системата се разбира субекта, който изпълнява досегашните функции на PSE SA, като се изключва търговията с електрическа енергия. Като взаимозаменяеми са използвани в материала понятията Независим оператор на системата и Оператор на системата.

III. СИСТЕМЕН ОФЕРТЕН ПАЗАР (ПАЗАР НА ЕДРО)

1. Пулови-принципи на търговия на електрическа енергия на системния пазар

Пулът е система от взаимосвързани и взаимодопълващи се механизми, осигуряващи търговската дейност между продавачи (производители) и купувачи (потребители) на електроенергия.

Пулът е особен вид пазар, различен от другите борсови или стокови пазари. Във връзка с това, че електрическата енергия е стока и нейните характерни особености (липса на възможност за складиране, липса на субекти, притежаващи съоръженията за електропренос) налагат изграждането на съответни механизми за търговски оборот на електрическа енергия.

Механизмите на пула имат за цел да улесняват оборота между продавачите и купувачите на електрическа енергия като формират цените на електрическата енергия спрямо съществуващото потребление и търсене в определен момент. Тези цени се формират под въздействието на конкуренцията и имат пазарен характер. Пазарната цена на електроенергията излъчва сигнали за цените за производители, потребители и инвеститори. Цялата електрическа енергия, произведена от производителите – от членовете на пула се получава

Рис. 2-а

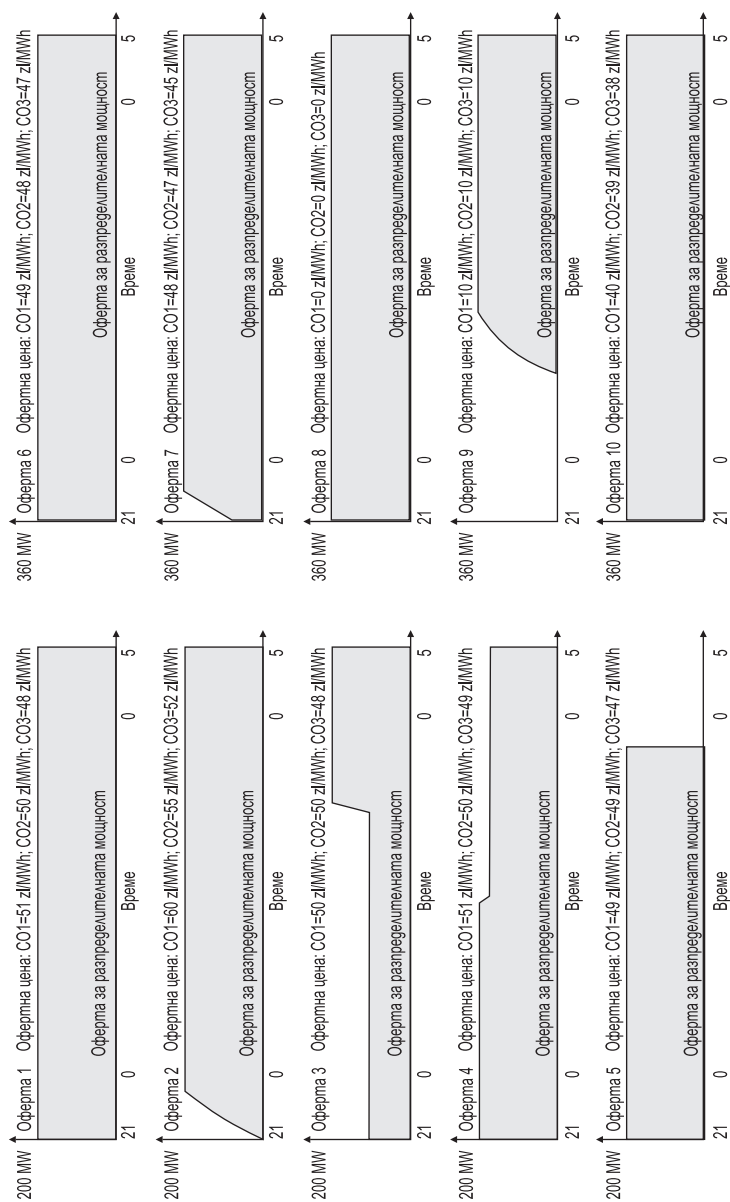
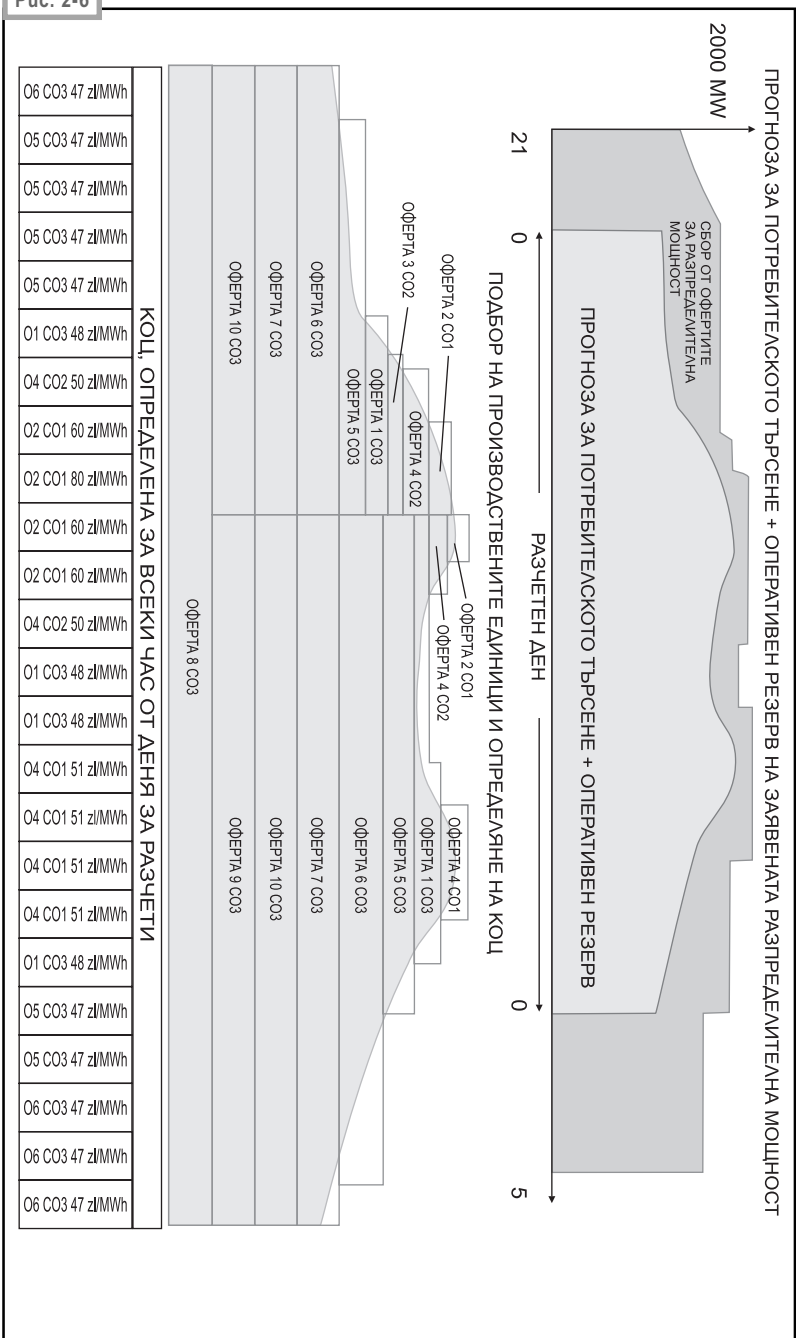

Рис. 2-6

от купувачите и се отчита чрез измерителните съоръжения, отчитащи оборота в рамките на пула.

Трябва да се подчертае, че пултът не е икономически субект с юридически статут и не може да бъде собственик на електрическата енергия в оборота. Собственици на електроенергия са продавачите и купувачите. Главно условие за оборота на електрическа енергия в пула е цялостното окомплектоване на измерителните методи и съоръжения на доставяната от производителите и получаваната от потребителите електрическа енергия. Всички принципи на функциониране, както и отделните процедури на механизмите на пула се съдържат в пул-договора.

2. Участници в офертния пазар

Участници в офертния пазар или членове на пула съгласно дефиницията са всички продавачи и купувачи на електрическа енергия, сключили пул-договор.

В пула участват:

Страна (участник) по пул-договора, но не и член на пула е Независимият оператор на системата, осигуряващ функционирането на пула:

- управление на производствените източници
- администриране на разчетната система
- администриране на финансовите средства на пула
- доставка на услуги в рамките на системния пазар
- функциониране на електропреносната система

3. Структура на пул-договора

Пул-договорът е многостранен договор, сключван между продавачите (производителите) и купувачите (общо наричани членове на пула) и другите субекти – страни по договора, които не са членове на пула и които са отговорни за функционирането на пула. Договорът определя функциите, правата и задълженията на страните в рамките на пула. Договорът трябва да съдържа отделните процедури (правни, организационни, разчетни, измерителни, диспечерски и др.) за функционирането на пула и да представлява основен документ за предлаганите решения в рамките на системния пазар на електроенергия.

Вероятната структура на пул-договора определя:

1. Предмета на договора (пула като пазарен механизъм, осигуряващ покупко-продажбата на електроенергия).
2. Принципите за членуване и участие в пула.
3. Правата и задълженията на членовете на пула.
4. Организацията на пула, включваща (структурата, органите на управление, принципите за взаимна отговорност на страните в договора, администрирането на финансовите средства на пула, администрирането на разчетната система, популяризирането на дейността на пула в средствата за масова информация).
5. Условия за експлоатация на електропреносната мрежа.
6. Условия за доставка на услуги от системния пазар.
7. Методи за измерване, обработка и регистрация на данните.
8. Принципи за управление на системата.

9. Правила на поведение в екстремни ситуации на пула (технически, финансови, природни бедствия и политически).

10. Формални елементи (съдържащи: страните по договора, дефинициите, разрешаването на спорове и задължителните срокове за действие на договора и пр.).

Описанието на някои елементи на пул-договора е представено в следващия раздел на разработката.

4. Офертен процес

Офертния процес предизвиква и стимулира оборота на електроенергия в пула и има за цел:

- осигуряване на цялостното потребление и търсене на електрическа енергия
- обезпечаване на сигурността на работа на системата
- оптимизиране на движението на производствените единици
- Основни елементи на процеса са:
- изготвяне на прогнози за потребителското търсене на електрическа енергия
- подбор на комплекс от производствени единици за производство на електрическа енергия
- текущ контрол и управление на работата на електропреносната система.
- Операторът на системата отговаря за организацията и координацията на офертния процес. Подборът на производствените единици и оптимизирането на тяхното движение се извършва също от оператора на системата на два етапа.
- подбор на производствените единици без ограничение по програма
- изработване на програма, съобразена с ограниченията на системата.

Производителите подготвят набор от информация за съответните производствени единици и го предоставят на оператора на системата под формата на оферта. Наборът от оферти е база за изходни данни за програмиране работата на производство-

ните единици. Реализирането на целите на офертния процес зависи и от пакета услуги в рамките на системния пазар, които съответстват на потребителското търсене и се изготвят от доставчика на услуги. Предметният обхват на офертите на производителите е представен в т. 2.

Схемата на графика на действията на участниците в пула е отразена на Рис. 1.

4.1. Потребителско търсене на електрическа енергия (методи на прогнозиране)

Размерът на програмираното потребителско търсене на електрическа енергия на системния пазар се определя от оператора на системата под формата на прогноза за потребителското търсене. Целта на прогнозата е възможно най-точно определяне на потребителското търсене на електрическа енергия за всеки разчетен период за декларираното бъдещо потребителско търсене.

Операторът на системата използва такива методи за прогнозиране, които представляват цялостна съвкупност от техники и методи за прогнозиране, планиране, програмиране и компютърни програми, правещи възможно определянето на потребителското търсене на електрическа енергия.

База за прогнозата са:

- наборът от информация за потребителско търсене на електрическа енергия от системния пазар, който достига от купувачите до оператора на системата;
- предвижданият от оператора на системата (дружеството) за електропреносни услуги размер на загубите по електропреноса;
- салдо във външната търговия с електрическа енергия;
- системата от фактори, влияещи върху потребителското търсене (метеорологични условия, потребителско търсене в предишните дни и др.):

Изработената прогноза за потребителското търсене за основния отрязък от време, т. е. за деня на разчет обхваща периода на декларирания капацитет (от 21 часа на деня $x-1$) до 5 часа на деня ($x+1$). Операторът на системата изготвя тази

прогноза до 10 часа сутринта на деня, предшестващ деня на разчета.

Планирането на потребителското търсене съдържа също и оперативен резерв, чийто размер се определя от Кодекса за електрическата мрежа. Оперативният резерв включва:

- резерв на движещите се синхронизирани производствени единици;
- резерв на мощностите на хидрогенераторите на помпните електроцентрали;
- резерв на мощностите на ПАВЕЦ.

Изготвената прогноза за потребителското търсене служи за база за определяне на крайната офертна цена и за подбора на производствените единици за работа.

4. 2. Офертни данни на производителите.

Производителите подготвят и предоставят на оператора на системата набор от необходимата информация за офертите за всяка производствена единица (за всеки единичен блок на електроцентралата).

Към тази информация могат да се причислят:

1. оферирана разпределена мощност в MW в настъпващия период на декларирана капацитет за посочените от офертиращия определени отрязъци от време (офертата за капацитет може да бъде коригирана);
2. оферирани цени, предлагани за отделни часове на деня за разчетни нужди (след направената заявка не могат да бъдат променяни);
3. набор от технически характеристики, в чийто състав влизат:
  - динамика на натоварването (на пускането в действие и след синхронизацията)
  - време на пускане преди синхронизацията
  - време на доставяне
  - време и сила за достигане на пълна производствена мощност
  - граници на променливост
  - други.

Предложеният вариант за офертна цена на производителя може да се представи както следва:

Производителят дава единична офертна цена (ОЦ) за електрическата енергия в зл/MWh за производствената единица или за група производствени единици. Заявената офертна цена се диференцира в зависимост от:

А/ работното време

пример:

$ОЦ = ОЦ_1$ за работното време на блок $t_p < 4h$

$ОЦ = ОЦ_2$ за работното време на блок $4h < t_p < 8h$

$ОЦ = ОЦ_3$ за работното време на блок $T_p > 8h$

Б/ нивото на натоварване

пример:

$ОЦ = v_i * ОЦ_j$ (където $ОЦ_j = ОЦ_1, ОЦ_2$ и $ОЦ_3$)

$v_i = v_0$ за работа без натоварване

$v_i = v_1 = 1, 0$ за нормално натоварване (от техническия минимум до номиналната мощност)

$v_i = v_2$ за натоварване по-малко от техническия минимум

$v_i = v_3$ за работа при пренатоварване производителят дава индекс v_i

Производителят предоставя всички офертни данни на оператора на системата до 10 часа на деня (x-1).

4. 3. Маргинална офертна цена

С цел определяне на маргиналната офертна цена (КОЦ) операторът на системата въз основа на направените оферти и на изготвената прогноза на потребителското търсене извършва подбор на производствените единици за следващия разчетен ден. Комплексът от производствени единици, подбрани от гледна точка на определяне на МОЦ не се съобразява със системните ограничения (това е т. нар. работна програма без ограничения). Съответната компютърна програма извършва подреждане, като взема предвид офертните цени и производствените единици спрямо нарастващите офертни цени (ОЦ). Офертните цени на производствените единици с ниска променливост се изключват. Подреденият по този начин набор от оферти за производствените единици е основа за техния подбор за работната програма без ограничения. Подборът на производствените единици от така подредения набор се основава на избора, направен според нарастващите цени до момента на цялостното задоволяване на потребителското търсене, определено от прогнозата. Цената на последната приета производствена единица определя маргиналната офертна цена (МОЦ) за периода на разчет.

Може да се създаде такава ситуация на пазара, в която МОЦ да има нулева или друга стойност, която по никакъв начин не се свързва с производствените разходи на електроенергията. В такъв случай всички задължения, свързани с тази цена могат да не покрият разходите по дейността на производителите. Тогава подборът на производствени единици за работа се извършва въз основа на правилата за работа в екстремни ситуации (съдържащи се в приложенията на пул-договора).

Пример за подбора на производствени единици и за формирането на МОЦ е представен на Рис. 2-а и 2-б (стр. 58).

От 1. 01. 1997 г. е въведена маргинална офертна цена по часове, която е база за изчисляване цената на производителите за произведената от тях електрическа енергия. Като се има предвид съществуващата макроикономическата детерминираност на енергетиката се предлага въвеждането на точно

определен преходен етап, коригиращ системата за изчисляване на изплащанията.

IV. СИСТЕМЕН ПАЗАР ЗА ТЪРГОВИЯ НА ЕДРО – ДОГОВОРЕН

Системният пазар на електрическа енергия по индивидуално договаряне е равностоен по отношение на пула (офертния пазар). Чрез двустранните (за разлика от многостранните договори в пула) договорни обвързаности се създават механизми, осигуряващи обмен (покупко-продажба) на електрическа енергия между участниците в системния пазар. Развиващата се конкуренция между производителите, действащи на двата равностойни пазара, на борсовия и договорния оптимизират цената на електрическа енергия. Разграничението на системния пазар на борсов и индивидуален предоставя възможност за либерална търговия като същевременно запазва сигурността на електроенергийната система. Оптимизираните в дадени условия цени на електроенергията се формират на системния пазар и стават база за сравнение и съпоставка на локалните пазари. Схема на взаимните зависимости на пазарите на електрическа енергия е представена на Рис. 3.

Произведената в системата енергия достига до купувачите чрез пула. Цените за покупка и продажба на електрическа енергия в рамките на пула се променят в зависимост от възможностите за задоволяване на потребителското търсене от производителите. Колебанията на цените в пула са причина приходите и разходите на производителите за покупка на електрическа енергия от купувачите да не са напълно предвидими. Предварителното планиране на нивото на разходите и стабилният приток на приходите са предпочитано решение в сферата на търговската дейност. Поради по-горе посочените съображения паралелно с пул-процеса протича договорената търговия с електрическа енергия, в която участват членовете на пула. Те могат да сключват двустранни договори, да купуват или продават на борсата стандартизирани договори. Индивидуалните договори оказват стабилизиращо влияние върху условията (количествени и финансови) за търговски обмен, докато в същото време действителното физическо пренасяне на електрическа енергия се осъществява посредством пула. Той осигурява на страните премерен риск за водената дейност и оптимизира разходите по сделките. Пазарът на индивидуалните договори в системата се формира под въздействието на сигналните цени, идващи от

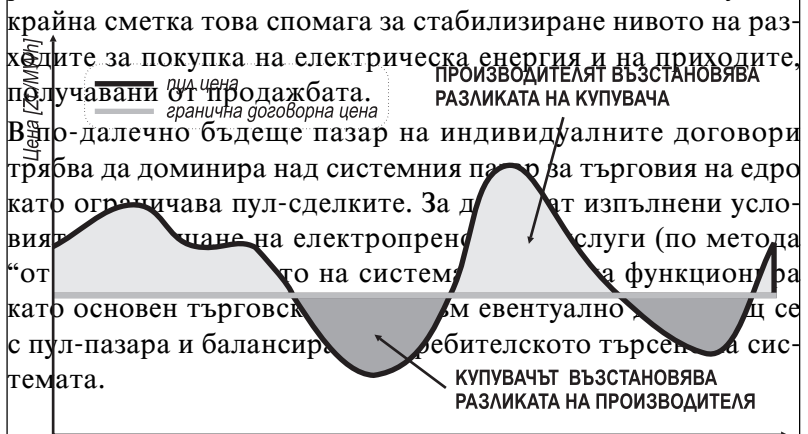

Рис. 4

Класификация на договорите на системния пазар.
ДИФЕРЕНЦИРАН ДВУПОСОЧЕН ДОГОВОР

Нарастването на конкуренцията в търговията с електрическа енергия води до нарастване на диференциацията на цени-

Рис. 5

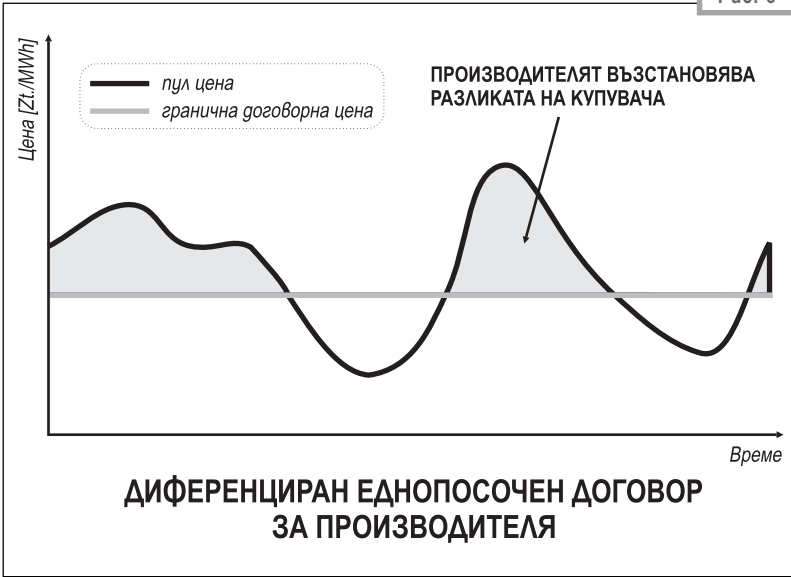
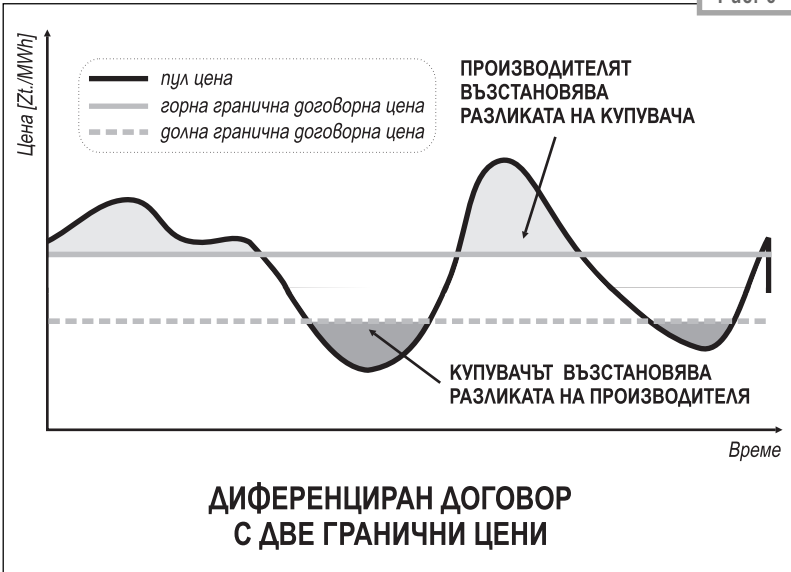

Рис. 6

те. Това увеличава икономическия риск и изисква съответно ниво на управление на икономиката. Сключването на договори има за цел да ограничи риска на производителите и потребителите, участващи в търговията с електрическа енергия.

Нивото на риска от дейността на производителите и потребителите се формира в зависимост от типа на сключения договор. На системния пазар договорите могат да бъдат разграничени от гледна точка на:

1. Времето на доставка и техните характеристики:
  - дългосрочни
  - средносрочни
  - краткосрочни
  - spot, forward, futures (заплащане при доставка: предварително, в аванс: срочна сделка)
2. Условия за доставката:
  - опции за покупката, продажбата или смесени.
3. Разчетни методи:
  - swap (сделка)
  - диференцирани

1. Дългосрочни, средносрочни и краткосрочни договори

В новите пазарни условия дългосрочните, средносрочни и краткосрочни договори се сключват непосредствено между производителите и купувачите. PSE SA не е страна по договора.

1. Дългосрочните договори се сключват обикновено по инициатива на производителя с цел да бъде ограничен риска на инвеститорите и кредиторите, ангажирани в изграждането или модернизирването на производствените източници.
2. Целта на сключваните средносрочни договори е осигуряване и стабилизиране на пазара на горива чрез осигуряване на покупко-продажба на електрическа енергия по определена цена за среднодълъг период от време.
3. Краткосрочните договори се сключват обикновено по инициатива на купувачите (на доставчиците на едро) или

на потребителите, притежаващи концесии за търговия, допълващи портфейла от договори за задоволяване на потребителското търсене. Целта на краткосрочните договори е ограничаване на риска чрез затваряне на портфейла за поръчки, задоволяващи прогнозираното потребителско търсене.

1. 1. Дългосрочни договори

Предмет на дългосрочните договори е покупко-продажбата на мощности и електроенергия. Те се договарят и сключват от потребителите на едро и от производителите, които правят крупни инвестиции в строителство, възпроизводство или модернизация на производствените източници, както и в дейности, свързани с производствената среда. Тези договори обикновено гарантират продажбата на цялата договорена с потребителя продукция. Независимите производители най-често имат интерес към такива договори, които проектират на пазара въвеждането на нови производствени източници. Дългосрочните договори имат за цел да гарантират на инвеститорите приходите, които освен производствените разходи ще покрият и задълженията им към кредиторите. Най-често срещаният задължителен срок за реализиране на договора се определя или от времето за изпълнение на поетите задължения от инвеститора към кредитора или от срока, предвиден за експлоатация на производствените източници. Договорените в дългосрочния договор принципи на заплащане са свързани с новия или модернизиран обект и стават задължителни от деня на влизане на обекта в експлоатация. В тези договори:

- цената се определя по разширени формули за индексация;
- има клауза за договаряне на условията;
- мощността се заплаща по формулата “take or pay” (взemi или плати), която ограничава риска на производителите, свързан с покриването на финансовите разходи на предприетата инвестиция;
- енергията се заплаща по правилото за “пренасяне” на разходите за горива и опазването на околната среда, включително и възможността за договаряне на цените в случай, че производителят по време на действие на договора вла-

га допълнителни инвестиции, свързани с екологични мероприятия, предвиждани в други клаузи на договора:

- има система от санкции за неизпълнение на условията по договора:
- съществува възможност за преотстъпване на правата (цесия) на “трета страна”, поемаща правата и задълженията, съдържащи се в договора:
- в договора се съдържат клаузи, позоваващи се на спазването на кодекса за електрическата мрежа и на други нормативни документи:
- потребителят на електрическа енергия има гарантирана възможност за достъп и оценка на договорите, сключени с производителите: за инвестиционната дейност, снабдяването с горива и кредитите, което задължава продавача да прави всичко възможно с цел да получи и актуализира при нужда наложените от закона разрешения, концесии и допълнителни договори, гарантиращи изпълнението на дългосрочния договор.

1. 2. Средносрочни договори

Средносрочните договори, сключвани между производителите в системния пазар и доставчиците на едро:

- са задължителни за 4-годишен срок
- засягат закупуването на мощности и електрическа енергия
- гарантират покупката до 80% от производствената мощност
- съдържат клауза за “minimum take” (минимална покупка), която осигурява договорите за горива, сключвани с цел стабилизиране пазара на горивата.

Цените на мощностите и електрическата енергия, плащани на базата на тези договори трябва да:

- отразяват променливите разходи за производство, в т. ч. разходите за гориво заедно с тяхното индексирание в рамките на променящите се пазарни цени на горивата.
- покриват допълнителните разходи на производителите, свързани със запазването на задължителните и евентуално на допълнителните горивни запаси.

- покриват постоянните разходи за производство в зависимост от обема на договорените мощности
- създават стимули за поддържане готовността на производителите да реагират в тези моменти от денонощието и годината, когато тяхната адекватна намеса е особено необходима. Това предвижда отпускане на съответни премии или прилагане на санкции за неспазване на поетите в договора задължения.
- отчитат транспортните разходи за горива, съобразно определените тарифи като тези разходи се поемат от производителя.
- покриват разходите за опазване и възстановяване на околната среда до размера на задължителните емиционни норми.

Сключените досега от PSE SA средносрочни договори се базират на стандартните модели за системни електрически централи и на отделни модели за топло електрически централи.

Приема се, че правата по действащите договори могат да бъдат (след преговори) преотстъпени на дистрибуторите (доставчиците). Непреотстъпените договори престават да действат на 31. 12. 1998 г. Средносрочните договори ще се подписват в бъдеще между производителите и купувачите главно с цел стабилизиране пазара на горива. Във връзка с процеса на реструктуриране на въгледобивната промишленост тези договори ще бъдат коригирани.

1. 3. Краткосрочни договори

Досега краткосрочни договори не са сключвани. Според изложената тук концепция краткосрочните договори служат за стабилизиране движението на финансовите ресурси между продавачите и купувачите на електрическа енергия в рамките на системния пазар. Тези договори допълват прогнозираното потребителско търсене на купувачите за срок от 1 до 5 години.

Краткосрочните договори са форма на споразумение между производителя и доставчика на електрическа енергия. Те ще

бъдат сключвани най-вероятно по инициатива на доставчика (търговеца на едро), тъй като в негов интерес е да разполага с определено количество договори с различен срок на действие, които обхващат цялостното прогнозирано потребителско търсене на електрическа енергия. След сключването на дългосрочни и средносрочни договори, осигуряващи около 80% от необходимите доставки, търговецът на едро ще се стреми в срок от 1 до 3 години предварително да си осигури доставката на такова количество електрическа енергия, което да покрива от 95% до 105% от предвиденото потребителско търсене. Евентуалните липси ще бъдат компенсирани с покупки в рамките на пула, а излишните количества ще бъдат препродавани. Като действа по този начин, доставчикът има възможност да предвижда разходите, свързани с покупката на електрическа енергия и да води съответната ценова, тарифна и договорна политика спрямо своите потребители. Така финансовият риск, свързан със сключването на краткосрочен договор е сравнително малък. Доставчикът (търговецът на едро), който притежава пакет от договори, обхващащи напълно прогнозираното потребителско търсене има възможност да взема решения за инвестиции, тъй като разполага с информация за предварително предвиденото и стабилизирано ниво на разходите. В същото време потенциалният кредитор лесно може да оцени финансовите възможности на доставчика, търсещ кредит. Краткосрочните договори се отнасят за доставката на електрическа енергия в различни времеви и количествени измерения. Договореното постоянно количество електрическа енергия се доставя в определения от договора срок или "по график" като дадено количество енергия достига до потребителите в точно определени моменти от денонощието или дни на седмицата.

Краткосрочните договори са от голямо значение за осигуряване на доставки, задоволяващи потребителското търсене във върховите моменти или в период на очакван скок на цените в пула. Те са важен финансов инструмент, ограничаващ финансовия риск за доставчика на едро. Краткосрочните договори са шанс за получаване на постоянни допълнителни

доходи от производителите, независимо от плащанията, извършвани по силата на дългосрочните договори, свързани с производствените мощности. Краткосрочните външнотърговски договори могат да се сключват и на международните пазари. Те могат да бъдат сключвани непосредствено от участниците, притежаващи концесия или с тяхно посредничество от останалите участници в пазара.

2. Други видове договори

2. 1. Срочни договори

Съществуват особени форми на договори, сключвани за много кратък период от време (ден, седмица или месец). Те предполага алтернативни решения, даващи възможност за скъсяване или удължаване на времето (напр. извън върховите часове или празничните дни). Такъв тип договори са:

- договори от типа “spot” – осъществявани в момента, с плащане в брой или с отложено плащане;
- договори “forward” – с договорена цена, място и време на доставката, сключвани обикновено в деня преди сделката с еднократно действие;
- договори “future” (фючърсни сделки) – подобно на предишните те се отнасят за бъдещи сделки, но се сключват за точно определен предстоящ срок от време, дефинирани са и стандартизирани по отношение на мястото на доставката в пула;

2. 2. Алтернативни договори

Алтернативните договори са с определени цени и са подчинени на борсовата търговия. Съществуват три основни типа алтернативи (опции):

- алтернатива за покупка. Тя дава право на притежателя (без то да е задължително) за закупуване на електрическа енергия;
- алтернатива за продажба. Аналогична, само че по отношение на продажбата.
- смесена алтернатива – обединява двете предишни алтернативи като предоставя възможност на притежателя за ограничаване на риска.

2. 3. Финансово-обменни договори – swap

Финансовите обменни договори (swap) са такива договори, при които продавачът и купувачът съгласуват взаимния обмен на бъдещите сделки на два пазара. Купувачът получава договорената електрическа енергия от пула и плаща на производителя договорената цена въз основа на представените от него фактури в пула.

3. Диференцирани договори

Диференцираните договори представляват особен тип търговски договори, сключвани между производителите и купувачите. Тези договори съдържат финансов механизъм с ретроспективно действие, което влиза върху цялостните разходи на продадената и купена електрическа енергия, фактически достигнала от производителя до потребителя посредством пула. Те представляват елемент, свързващ обмена на енергия посредством пула с двустранните договори за покупко-продажба, сключвани от участниците в системния пазар.

Диференцираният договор определя количеството на продавана и купувана електрическа енергия, както и договорната цена, т. нар. гранична цена. Граничната цена се съпоставя с цените за електрическа енергия по часове, приети в пула. След извършване на съответните разчети за всеки един от отчитаните периоди продавачът и купувачът връщат разликата в заплащането, произтичаща от разликата между пул-цените и договорната гранична цена. Договорната гранична цена гарантира стабилен приход на производителя и постоянно ниво на разходите на купувача. Такива договори, сключвани за по-дълъг период от време могат да съдържат и формула за индексация на граничната цена.

Видове диференцирани договори в зависимост от граничната договорна цена:

- диференцираният **двупосочен** договор се основава на това, че: възстановяването на разликата между по-високата пул-цена и граничната цена се извършва от продавача, докато разликата между по-ниската от граничната пул-цена се

възстановява от купувача. В резултат на това граничната цена е постоянна цялостна цена за единица електрическа енергия. Тя осигурява постоянни предварително известни разходи на купувача, а на продавача постоянен, предварително известен приход.

- диференцираният **еднопосочен** договор се основава на това, че: договорната цена е горна гранична цена и евентуалната разлика на граничната цена в плюс над пул-цената, се възстановява на купувача от производителя. Във всички останали периоди на разчет (разплащания) контрагентите се разплащат по цени, фиксирани от пула. В резултат на това граничната цена е максимално възможната за плащане цена за единица електрическа енергия. Така се ограничават разходите на купувача до максималното ниво.
- диференциран договор с **две гранични цени**: горна и долна – основава се на това, че производителят получава цена не по-ниска от долната гранична цена и не по-висока от горната гранична цена. В случай, че те бъдат надхвърлени от пул-цената се извършват съответните преизчисления от купувача. Разчетите в зоната между граничните цени се правят по пул-цените. Граничните цени: горна и долна определят постоянния размер на приходите и разходите на продавача и купувача.

Използваните методи за отчитане са въз основа на разгледачите по-горе договори и са представени съответно на Рисунки 4, 5 и 6.

Плащането според диференцираните договори може да става само на базата на граничната цена. Това позволява да се предвиди и допълнително заплащане за мощностите. Заплащането на мощностите се отнася обикновено до върховите моменти и се реализира под формата на месечни вноски.

Диференцираните договори определят не само граничните цени, но и отделните цени за определена мощност. В този случай граничната цена трябва да се отнася само до променливите разходи на производство, тъй като нейната цел е единствено покриването на разходите за гориво. Инициати-

вата за сключване на диференцирани договори може да излиза и от двете страни – от продавача и от купувача. Обикновено както производителят, така и купувачът се стремят да притежават пакет от диференцирани договори, покриващи в различна степен размерът на тяхното производство или потребителско търсене.

I. ЛОКАЛНИ ПАЗАРИ

Разделянето на съществуващия пазар на едро на два типа – системен и локален – има важно значение за формиране на пазарни механизми и конкуренция, което води до намаляване на разходите и цените на електрическата енергия.

1. Субекти и предмет на търговия на локалните пазари.

Принципи на действие на пазара

Локалният пазар – това е търговия с електроенергия и мощности, както и извършване на услуги, извън системния пазар. Обхватът на локалния пазар не се определя с постановления или концесия. Границата на местния пазар се определя от подписаните договори за покупко-продажба на енергия. Границите на пазарите на различни нива токово напрежение може да преминават през различни места и да се променят паралелно със сключването на нови договори. При всяко сключване на договор на местния пазар страните автоматично стават участници в този пазар.

Системните и локалните пазари се различават по формите на сделките по покупко-продажбата. Освен договорите, които представляват обща за двата пазара форма, на местните пазари има място и за директна продажба по тарифи, утвърждавани от УРЕ. На местните пазари това Управление регулира главно дейността на дистрибуторите, и то по отношение на мрежовата експлоатация, както и тази на онези доставчици (дистрибуторски дружества с концесия за доставка на енергия за потребителите), които действат в условията на естествен монопол. На системния пазар на регулация подлежи дейността по пренос на електроенергия на PSE SA (Полската електроснабдителна мрежа).

Локалните пазари осигуряват:

- по-добро използване на енергийните ресурси в отделните региони:

- въвеждане на нови форми на организация на търговията с участието на независими производители и доставчици:
- възможност за прилагане на интегрирано планиране в развитието на местните източници за производство и разпределителните мрежи:
- освобождаване и засилване на конкурентните механизми, които ще доведат до намаляване на разходите и цената на електрическата енергия за крайните потребители:
- освобождаване на местни инициативи в областта на развитието на възстановяемите и асоциираните източници:
- намаляване на загубите по преноса и разпределението на електроенергията като резултат от приближаването на източниците на електроенергия до нейните потенциални потребители:
- повишаване на ефикасността на използването на енергията от горивата и намаляване замърсяването на околната среда вследствие развитието на локално асоциирано производство:
- по-голяма безопасност в работата на националната електроенергийна система в случаите на аварии или опасност от стачки вследствие местното разпореждане с власт:
- евентуална възможност за обезпечаване на потребностите на собствените системни електроцентрали с енергия от локалните пазари в случай на блекаут.

На локалните пазари ще действат:

- производители, свързани към мрежата с напрежение, пониско или равно на 110 kV, към които по-специално се отнасят: блоковете на системните електроцентрали, заводски и промишлени топлоелектроцентрали, малки електроцентрали, хидро- електроцентрали, малки водни електроцентрали и други възстановяеми източници:
- дистрибутори, притежаващи и експлоатиращи мрежа с напрежение по-малко или равно на 110 kV:
- доставчици, занимаващи се с търговията на електроенергия, които вероятно ще се разделят на доставчици – собственици на продаваната електрическа енергия, и доставчи-

- извършване на цесия на вече подписаните от PSE SA дългосрочни договори с производители, оторизирани да действат на локалните пазари, на споменатите пазари: такава цесия може да бъде свързана с подписването на диференцирани договори с участието на PSE SA, гарантиращи финансовите трансакции, предвидени в досегашните договори,
- ускорено подписване на нови средносрочни договори между заводските топлоелектрически централи и доставчиците (които ще заместят задължителните сега средносрочни договори с PSE SA), наложено от това, че алтернативните разходи ще бъдат равни на разходите на офертния системен пазар – по същия начин ще действа въвеждането на принципа на избегнатите разходи в случая на кондензираните блокове, свързани към мрежата от 110 kV,
- сключване на договори на локалните пазари без участието на PSE SA в случай на нови локални производствени източници.

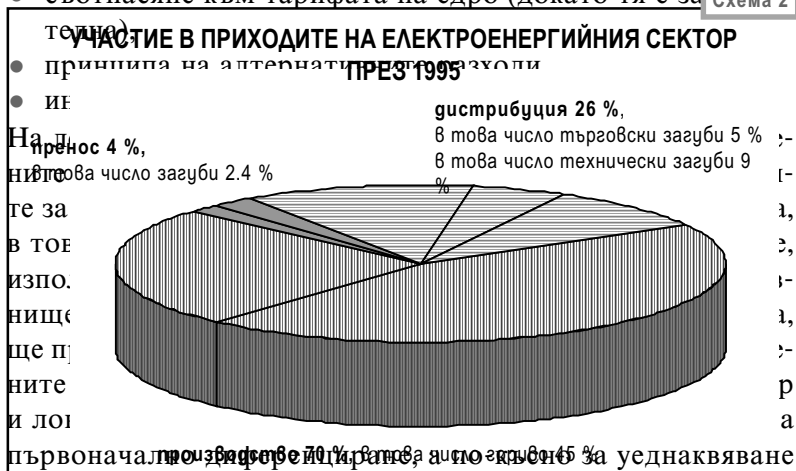
Предмет на отделни постановления ще бъде начинът на постъпване с актуално водените преговори, квалифициращи се за приемане на локалните пазари. Предлага се да бъде ускорено подписването на онези договори, които се намират в напреднал стадий на договаряне, което ще доведе по-късно до прехвърляне на правата на PSE SA към локалните пазари заедно с евентуалното подписване на диференцирани договори, гарантиращи финансовите трансакции, предвидени в досегашните контракти. В случаите на по-малко напреднали договори към процеса на договаряне трябва да бъдат включени потенциалните доставчици, които ще “приемат” процеса на договаряне, както и евентуално самия контракт.

3. Принципи за формиране на цените

Цените на локалните пазари, определени в договорите между производителя и доставчика, ще бъдат формирани главно според еднокомпонентна многостепенна формула. Прилагането на други формули е възможно в случаите, когато страните по договора се споразумеят за това.

Във връзка с това, че локалните пазари ще представляват договорни пазари, основният начин на установяване на цените от страните ще бъде прилагането на формулата на конкурентните договаряния. Подписвайки договора, страните установяват и сами определят принципите и начина на разплащане помежду си. Въпреки това в първата фаза на развитието на локалните пазари цените могат да бъдат установявани на базата на опростени методи, като например:

- съотнасяне към тарифата на едро (докато тя е за

първоначално за да се изравни разходите, а по-късно за уеднаквяване на еднокомпонентните цени на енергията на тези пазари. Цените на локалните пазари ще се различават по фактора, отчитащ влиянието на разходите, свързани с преноса на енергия от системния пазар. Този фактор ще бъде малко по-голям от актуално действащия след оттеглянето на част от производителите на локалните пазари. От друга страна, купувачият енергия ще се стреми да плаща на локалния производител малко по-малко, отколкото сумата от всички негови разходи, свързани със закупуването на енергия от системата. Погледнато най-общо, дългосрочното равнище на цените за производителите на локалните пазари ще бъде по-високо, отколкото на системния пазар. Това ще предизвика поява на стимули за инвеститорите за изграждане на локални производствени мощности, което ще увеличи тяхното участие в националната продукция на енергия и ще наложи

ликвидирането на най-губещите енергийни блокове или системни производители.

4. Принципи на разплащане между участниците в оборота

Принципите на разплащане между субектите, действащи на локалните пазари, ще имат формата на:

- индивидуализирани договори (договори за покупко-продажба), определящи между другото цената и начина на разплащане,
- групови тарифи, като: еднокомпонентни (за дистрибуция), двукомпонентни (за дистрибуция и доставка).

Начинът на финансовите разплащания по принцип ще се определя в подписаните договори.

5. Локалните пазари и системният офертен и договорен пазар

В момента цялата покупка на електрическа енергия от системни и локални източници става с посредничеството на PSE SA на принципа на търговията на едро. С цел създаването на условия, позволяващи развитието на локални пазари, е необходимо от актуалния пазар на едро да се обособят системен пазар и локални пазари.

Локалните пазари ще бъдат договорни пазари, което не изключва за в бъдеще появата на локални офертни пазари (пулове). Ролята на локалните пазари непрекъснато ще нараства, главно поради растящата конюнктура на строеж на малки производствени източници. Местните пазари “ще контактуват” със системния пазар посредством допълващи покупки от системния контрактен пазар или пула, с които доставчикът ще допълва своя портфейл от договори, сключени на местните пазари. Субектите на локалните пазари ще се конкурират помежду си главно в областта на търсенето на евтини източници за доставка на електроенергия или привличането на допълнителни клиенти.

6. Концесии за участниците в локалния пазар

УРЕ ще издава концесии за участниците в оборота, с изключение на потребителите, с тази уговорка, че актуално дейс-

Схема 3

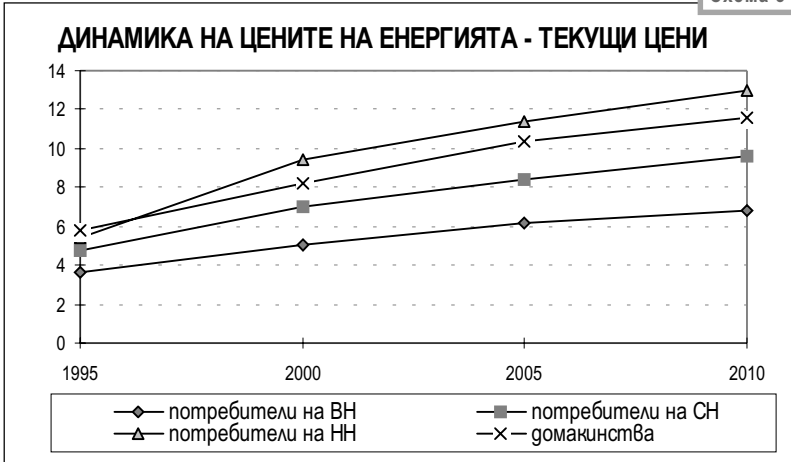
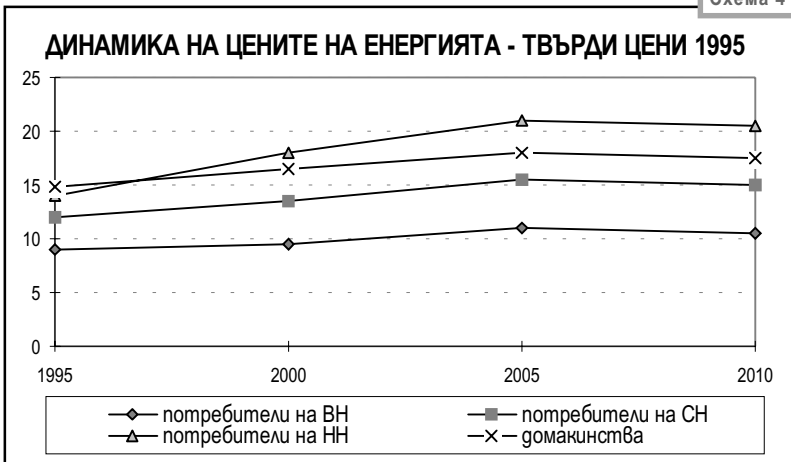

Схема 4

тващите електроенергийни субекти ще я получат по право в обхвата на сега изпълняваните от тях функции. Концесиите ще обхващат период от 10-15 години и ще налагат условия, които притежателят на концесия трябва стриктно да изпълнява. На локалните пазари ще се предоставят концесии за производители, дистрибутори и субекти, занимаващи се с оборота (доставчици). Концесиите ще обхващат следните параметри: цел, обхват, срок на валидност и обезсилване. Тези параметри могат да бъдат различни за всеки от концесиоприитежателяте.

Схема 5

Схема 6

7. Измервания на локалните пазари

На дадения локален пазар трябва да съществува администратор за измервателната система, който ще отговаря за измерванията, отчитането и баланса на доставяната и получаваната от дистрибуторската система енергия. Администратори на измервателната система ще бъдат дистрибуторите

или учредените от тях фирми (субекти). Концесията, дадена на дистрибутора, го задължава да въведе стандарти, засягащи измервателните системи и регламентирани с постановления в кодекса на дистрибутора, приети от УРЕ. Измервателната система трябва да осигурява прост метод за разплащания за всички потребители на терена на действие на дистрибутора, както и да осигури на регулатора (УРЕ) възможност за оценка на структурата и равнището на разходите, поети от дистрибутора. Структурата на тарифите и ценоразписа, както и структурата на измервателните системи трябва да бъдат свързани помежду си. Възникването на локални пазари ще наложи повишаване на изискванията и стандартите, поставени пред измервателната система, което е описано по-обстойно в т. 9. 9.

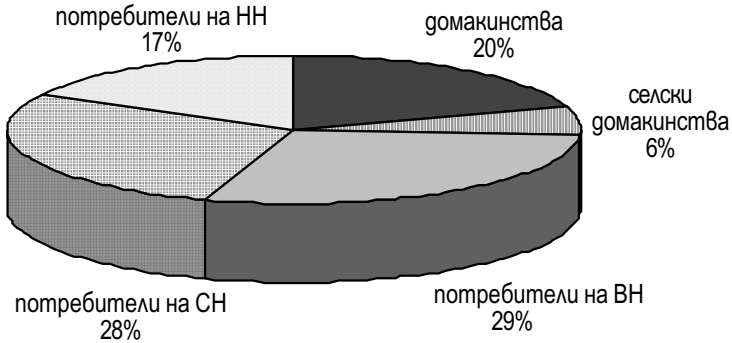
8. Фази на развитие на локалните пазари. Подялба на подсектора на дистрибуцията. Принципът на достъп до дистрибуторската мрежа

Можем да разграничим следните фази в развитието на локалните пазари:

- първа фаза – подялба на сегашния пазар на едро на системен пазар и локални пазари,
- втора фаза – обособяване от дистрибуторските д

Табл. 1															
ТАРИФНИ ГРУПИ В СЕГАШНИЯ ЦЕНОРАЗПИС ЗА КРАЙНИ ПОЛУЧАТЕЛИ (доставчици),															
Трета фаза – поява на дадената територия на доставчици, различна от едниците, възникнали вследствие обособяването от структурите на дистрибуторските дружества, както и разширение на отделните пазари (от гледна точка на територията и на участието в националния оборот), което ще настъпи в резултат на задействането на пазарни механизми,	1	2	3	1	1	2	3	1	2	1	2	1	2	0	1
Съществуването на пазарни правила, ефектът от специализацията и дейността на УРЕ ще предизвикат появата на фирми, занимаващи се с оборота на електроенергия, които ще бъдат зародиш на четвъртия подсектор на доставчиците (в това число брокери, посредници в оборота и т. д.).	1	2	3	1	1	2	3	1	2	1	2	1	2	0	1

СКТРУКТУРА НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ

зултат от всичко това ще бъде повишаването на качеството на обслужването на потребителите и реалното понижение на цените. С голяма вероятност може да се очаква появяване на по-нататъшна сегментация в рамките на подсектора на доставчиците.

По наше мнение този подсектор ще се раздели най-малко на 3 групи: доставчици на едро, доставчици на дребно и посредници в оборота, които не са собственици на енергия (брокери, търговски агенти).

Характеристиките, отличаващи доставчика на едро, са:

- умение за водене на преговори и сключване на изгодни договори с производителите,
- значителни собствени средства и финансова надеждност,
- продажба на енергия на доставчици на дребно или/и на големи потребители.

Характерните черти за доставчика на дребно по-специално са:

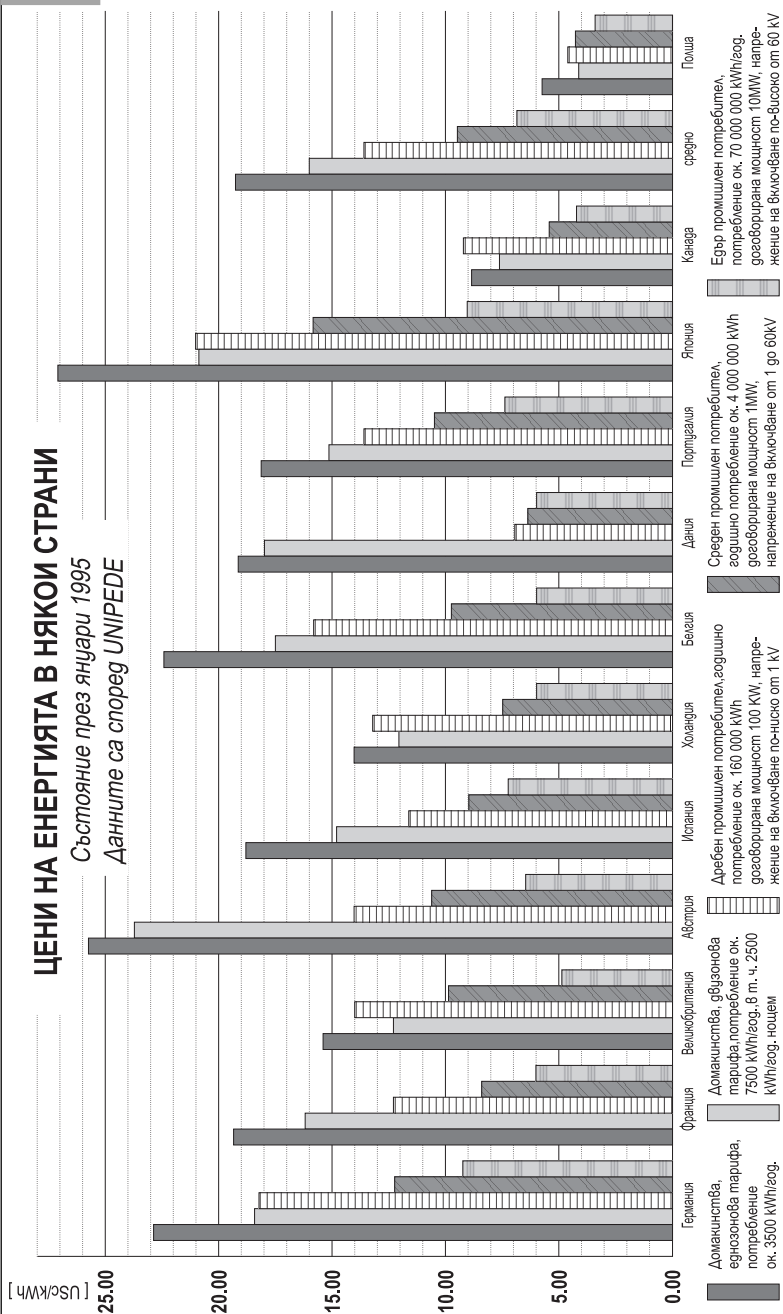
- познаване на обслужваната пазарна ниша (квартал, община),
- продажба на дребни индивидуални потребители,
- възможност за отчитане и фактуриране на индивидуалните клиенти,

Схема 8

ЦЕНИ НА ЕНЕРГИЯТА В НЯКОИ СТРАНИ

Състояние през януари 1995

Данните са според UNIFEDE

- възможност за извършване на други услуги освен доставката на електрическа енергия (кабелна телевизия, телефони, газ, топлинна енергия, вода и др.)
- притежание на естествен монопол над обслужвания район.

Качествата, характеризиращи брокерите или търговските агенти, ще бъдат по-специално:

- познаване на сферата (средата) на производителите и предвижданите разходи за производство и цените на електроенергията,
- умения за свързване на партньорите в сделката (напр. производителя с доставчика на едро или на дребно) срещу провизия, т. нар. "success fee".
- правото за сключване на сделки в рамките на външния обмен на пазара с електроенергия,
- умение за формулиране и договаряне на контракти (които по-късно ще бъдат подписвани от производителя и доставчика).

На локалните пазари е задължителен принципът за достъп на трета страна до мрежата на дистрибутора. Правото за достъп до мрежата на дистрибутора ще бъде гарантирано след изпълнението на следните условия от кандидатстващия за това субект:

- притежаване на концесия за оборот,
- внасяне на такса за дистрибуторска и преносна услуга в съответствие с разписанието на цените, поемане на разходите за развитието на необходимата инфраструктура, произтичащи напр. от специалните условия на подписаните договори.

9. Отговорност на субектите за доставката на енергия

Отговорността за доставката на електроенергия ще се регулира от Закона за енергетиката, въз основа на който ще бъдат предоставяни концесии на субектите, действащи на пазара. Страните по договорите за доставка на електроенергия могат да определят взаимните си задължения в тази област. По принцип цялата отговорност за доставката на енергия

поемат доставчиците. Дистрибуторите от своя страна ще носят отговорността за непрекъсваемостта на доставките и свързаното с това развитие на мрежата, както и за техническите параметри.

На локалните пазари цялата отговорност за доставката на електрическа енергия до крайните потребители винаги носят доставчиците. Тази отговорност засяга по-конкретно:

- качеството на енергията,
- непрекъсваемостта на доставките съгласно предпочитанията на клиента, съдържащи се в сключения договор,
- нивото на цените и принципите на разплащане с крайните потребители,
- щетите, понесени от потребителя по вина на доставчика,
- качеството на техническите услуги, извършвани от дистрибутора, с който доставчикът е сключил договор.

Като страна по договора дистрибуторът е отговорен по-специално за:

- стабилността на захранването,
- качеството на електрическата енергия,
- времето (разбирано като *tempo*) за поправка на повредите и аварияте в мрежата,
- времето за поправка на измервателните съоръжения (напр. електромерите, представляващи собственост на дистрибутора или доставчика).

10. Качество на енергията и услугите

Качеството на енергията и услугите ще бъдат гарантирани от дистрибуторите и доставчиците на електрическа енергия до потребителите чрез поддържане на задължителните технически стандарти.

Параметри на качеството на енергията са:

- отклонение в честотата,
- отклонение в напрежението от посочената стойност,
- бързопроменливи колебания в напрежението,
- деформация на синусоидата на напрежението,
- несиметричност в напрежението,

- прекъсваемост в захранването (допустимо време за продължителност на прекъсването в захранването, брой на прекъсванията).

Параметри на качеството на услугите са:

- квалификация и правоспособност на лицата, обслужващи измервателните съоръжения,
- предлаганите срокове за извършване на услугите в областта на поддръжката на съоръженията,
- обхватът на извършваните измервателни услуги,
- принципите за рекламация,
- изисквания в областта на документацията на измервателните съоръжения,
- ценозаписите на извършваните услуги,
- отговорност за лошо извършени услуги,
- принципи за инсталиране и защита на измервателните съоръжения.

Доставчикът и дистрибуторът, всеки в своята област, носи отговорност за качеството на енергията и услугите до изтичането на концесията.

Параметрите на качеството на енергията и услугите ще бъдат определени в изпълнителните наредби към Закона за енергетиката, Кодекса на мрежата и Кодекса на дистрибуцията, както и в концесиите. Възпросът за концесионирането е разгледан в частта, засягаща проблематиката на регулацията.

Доставчикът отговаря за качеството на услугите, и по-конкретно за:

- организирането на покупките на енергия, покриващи търсенето от страна на потребителите,
- организирането на продажбата на енергия на потребителите,
- минимализиране на прекъсванията в доставките,
- адекватно поведение към рекламациите от страна на потребителите,
- правилно оформяне на разчетите и събиране на таксите,

- предлагане на съвети на потребителите (напр. в областта на рационализирането на потреблението на енергия, нови приложения на енергията, нови услуги и т. н.).

Дистрибуторът отговаря за качеството на услугите, като осигурява най-кратки срокове за поправка на мрежите и повредите в измервателните съоръжения, тоест ограничава времетраенето на прекъсванията в захранването и намалява броя на рекламациите от страна на потребителите.

Качествените параметри на услугите и енергията ще се определят от изпълнителните наредби към Закона за енергетиката и концесиите. Въпросът за концесионирането е разгледан по-обстойно в частта, посветена на регулаторната проблематика.

II. ПРИНЦИПИ НА СЪЗДАВАНЕ НА ТАРИФИТЕ

1. Пределни разходи за производство, пренос и дистрибуция

Цените на електрическата енергия трябва да стимулират ефективното използване на ресурсите в сектора на електроенергетиката и горивата и да ограничават негативните ефекти от електроенергетиката върху околната среда. Най-ефикасен инструмент за формиране на цените при пазарни условия са маргиналните разходи. Под маргинални разходи се разбират разходите за доставка на добавъчна единица продукция (напр. гориво, мощност, енергия и т. н.) в определен период от време. Маргиналните краткосрочни разходи са следствие от растежа или спада на променливите разходи, такива като покупката на гориво и загубите в мрежата, свързани с промяната в търсенето на мощности и енергия. База за създаването на договорните и тарифните цени на електроенергията обаче са преди всичко пределните дългосрочни разходи, които отчитат капиталовложенията, в това число и тези за опазване на околната среда, както и дългосрочните променливи разходи. Формираните по този начин цени осигуряват защита на потребителите от резките колебания в заплащаните от тях разхо-

ди за доставката на електроенергия и съдействат за рационално и аргументирано развитие на електроенергетиката. При стабилизирани пазарни условия пределните разходи ще осцилират между експлоатационните и капиталовите разходи, стимулирайки инвеститорите и потребителските към рационално инвестиране и оптимално използване на инфраструктурата на енергетиката.

Схема 1. представя структурата на експлоатационните разходи (без капиталовите вложения и амортизацията) в електроенергийния сектор през 1995 г. Тази структура ще се променя паралелно с развитието на пазара на електроенергия, особено вследствие появата на нови субекти и конкуренция на пазара.

2. Структура на разходите. Ограничения, произтичащи от ръста на цените

Разходите по доставката на електроенергия ще бъдат оптимизирани в резултат от действието на пазарните механизми, а при отсъствието на такива – от регулиращия орган. Когато разходите са формиращи в резултат на регулация, регулиращият орган трябва да осигури тяхната стабилност за по-продължителен период от време.

Сред различните структури на разходите за електроенергия, доставяна на крайните потребители, особено важна е структурата, отговаряща на четирите подсектора. Съгласно тази структура разходите се делят на:

- производствени разходи,
- разходи по преноса,
- разходи по дистрибуцията,
- разходи по доставката (търговска надценка).

Производствените разходи се минимализират: в резултат на съществуването на конкурентни механизми на системния офертен пазар (пула) и в резултат на конкуренцията при индивидуалното договаряне. Крайната цел не предвижда механизми, защитаващи по-малко ефективните производители от действието на пазара. Но с оглед на съществуващата в преходния период структура в подсектора на производителите, могат да бъдат въведени някои защитни механизми, напр. под формата на задължителни ликвидационни договори за продажба на част от продукцията по стандартни цени. Договори от този тип могат да създадат условия за реструктуриране или да смекчат последствията от банкрута на неефективните предприятия.

Разходите, възникващи в преноса и дистрибуцията по силата на естествен монопол, ще бъдат особено внимателно контролирани от УРЕ. Ако искат да покрият разходите си, в това число и капиталовложенията за развитие на мрежата, и да постигнат определено ниво на печалба, осигурявайки дивиденди на собствениците, при наличие пазарни условия, преносните и дистрибуторските предприятия трябва да се стремят към минимизиране на разходите.

Разходите по доставката се минимализират в резултат на съществуването на конкурентни механизми. Конкуренцията прави възможно правото на свободен избор на доставчик от страна на потребителя и гарантира достъпа на трета страна до преносната система и до дистрибуторските мрежи. Търговия с електроенергия е новопоявил се подсектор и поема както част от досегашната дейност на подсекторите по преноса и дистрибуцията, така и новите задачи, свързани с пазарната дейност.

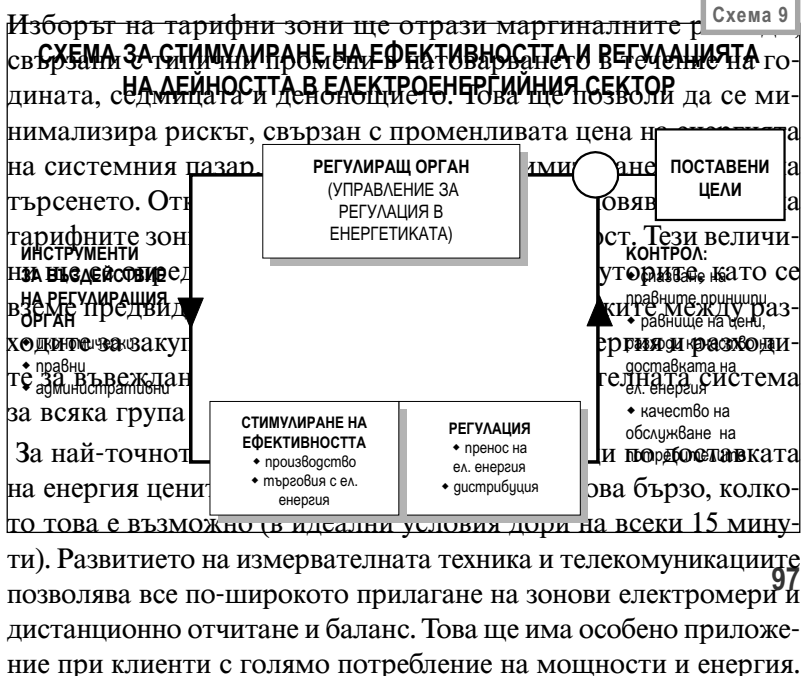
Участието на досегашните подсектори (производство, пренос, дистрибуция) в приходите на електроенергийния сектор през 1995 г. е представено на Схема 2.

Появата на търговски подсектор в електроенергетика изисква отделяне от PSE SA и от дистрибуторските дружества на субекти, занимаващи се с търговия на енергия. Необходимо е също така да се създадат условия за равноправно участие в пазара на всички доставчици, тоест и на новите доставчици, които не са съществували до този момент в сектора.

Сегашната структура на цените не отразява адекватно разходите, на енергийните предприятия. След въвеждането на пазар цените на енергията ще се формират като резултат от конкурентните механизми. Достигането до пазарни цени може да бъде ограничено обаче с определен от министъра на финанси-

те, а по-късно от регулиращ орган, ръста на цените. Схеми 3. и 4. (стр. 85) представят прогноза за растежа на цените до 2010 година с отчитане на разделянето по групи напрежение, основана върху ръста на средните цени за електроенергията и участието в постоянните разходи по дистрибуцията и загубите по преноса при отделните групи. Въвеждането на принципите на конкуренцията не трябва да води до растеж на цените над заложените стойности. В преходния период при създаване на тарифите трябва да се очаква допълнителна намеса на регулиращия орган, ограничаващ растежа на цените. Цените на енергията за домакинствата трябва да растат малко по-бързо, отколкото за другите групи потребители, за да се стигне до пълно покритие на разходите по дистрибуцията и мрежовите загуби, предизвикани от тях, защото засега те се отклоняват от нивото на производствените цени. Неадекватната структура на цените ще предизвика в началото по-малък интерес към дребните потребители у потенциалните доставчици на пазара на енергия. Поради това маркетинговата активност на доставчиците ще се концентрира през първоначалния период към най-големите потребители.

3. Избор на тарифни зони. Прегледни разходи в отделните периоди

не. Друга важна функция на правилния избор на тарифните зони е маркетинговото използване на пазарната атрактивност на ниските цени на електроенергия в периодите на намалено търсене по отношение на други източници на енергия (напр. акумулиращо отопление, електроавтомобили и др.), както и възможността за формиране на крива на натоварването, снижаваща разходите за удовлетворяване на върховото търсене.

Пример за корелация на тарифите с натоварването на електроенергийната система е корелацията на сегашните тарифи за търговия на едро с натоварването на електроенергийната система през 1995 г., представена на *Схеми 5. и 6 (стр. 86)*.

4. Групи потребители. Скали на потреблението на мощност и енергия

Разделянето на потребителите на групи ще се извършва от субектите, изработващи окончателните ценоразписи и договорите за доставка на електрическа енергия (дистрибутори, доставчици). Основни критерии за това разделяне ще бъдат, както следва:

- равнище на напрежението при захранване,
- обем на потребявана върхова мощност,
- типична крива на потреблението на електроенергия,
- количество потребявана енергия,
- възможност за измерване на енергията в часови зони и мощност.

Броят на групите потребители ще расте от гледна точка на съществуването на различни криви на потреблението (особено при потребители, които не разполагат със съответни измервателни системи), което ще предизвика необходимост от вярно съотнасяне на тарифите за тези групи към разходите за покупка на енергия.

Отделен анализ изисква въвеждането на механизъм, който минимализира директното субсидиране на потребителите – индивидуалните домакинства. В тази група може обаче да се предвиди социална тарифа, като се ограничи нейният обхват само и изключително до потребители, намиращи се в особене-

но тежко материално положение, при условие, че у тези потребители бъдат инсталирани ограничители на потреблението на ток.

Сегашното разделяне на тарифни групи, представляващи база за изработването на делението на тарифни групи в бъдеще, както и структурата на продажбата на енергия за потребителите са представени в Таблица 1. и Схема 7. (стр. 88).

5. Диференциация в тарифите според нивата на напрежение. Методология на ненаправени разходи

Диференциацията на тарифите за отделните нива на напрежение ще зависи преди всичко от степента на ангажираност на дистрибуторската инфраструктура и размера на загубите по мрежата. На по-ниските нива на напрежение тези фактори ще влияят по-силно върху равнището на цените и формирането на тарифите.

Сравнение между цените на енергията за различните групи потребители, захранвани на различни нива на напрежение по света и в Полша през 1995 г. представя Схема 8.

Референтна точка за определяне на цените за закупуване на електроенергия от (локалните) производители ще бъдат ненаправените разходи. Елементи на тези разходи могат да бъдат разходите за закупуване на мощности и енергия от доставчика на системния пазар, разходите по експлоатация на електроенергийните мрежи, разходите по мрежовите загуби, прекъсването в захранването и капиталовложенията, произтичащи от евентуалната необходимост от разширение на системата от мрежи или таксите от включванията.

Нивото на ненаправените разходи може да влияе също така върху избора на напрежението за свързване от страна на потребителите. Познавайки това равнище, потребителят може да се реши да изгради собствена инфраструктура за включване на по-високо ниво на напрежение.

6. Тарифа на едро

Тарифата на едро е тарифа за доставчиците, отразяваща средните (напр. месечни или тримесечни) цени за доставка от производителите. Тарифата на едро се определя от независимия оператор на системата (PSE SA), без печалба от дейността. В момента тя се реализира по двустепенна формула: прогнозни цени за годината през отделните тримесечия и корекция в цените след баланса на доставните цени в отделните месеци. Времеви зони се променят сега два пъти през годината (зима/лято). Реално тази тарифа влияе на нивото на цените за крайните потребители, поемайки производствените разходи, представляващи средно около 70% от крайната цена за потребителите. В преходния период тарифата на едро ще бъде прилагана спрямо тези доставчици (посредници в оборота), които няма да предприемат директна покупка на енергия от пула или в локални контракти. Ролята на търговец на едро в този случай може да играе PSE SA, купувайки енергията на системния пазар и ползвайки неизтеклите и непрехвърлени дългосрочни и средносрочни договори.

В този случай е задължително извършването на анализи и евентуална корекция в търговията на едро, за да се отчитат маргиналните производствени разходи. Това ще позволи поплавно преминаване от разплащания по тарифи на едро към разплащания по цени на пула.

7. Прегелни ценоразписи. Методология

Дистрибуторите и действащите доставчици, водени от пазарните принципи, ще формират цените, включени в тарифите и договорите с крайни потребители, като изпълняват следните функции: разплащателна, информационна и стимулираща. В процеса на ценообразуване трябва да се приемат следните принципи:

- натоварване на отделните групи потребители с цялостните разходи, каквито те предизвикват в електроенергийната система: пълното внедряване на този принцип ще изис-

ква точен анализ на разходите за всяка група потребители и постепенна промяна на структурата на цените,

- допуска се свобода в избора на доставчик на електроенергия за всички групи потребители, но потребителят ще може да избира само един доставчик: смяна на доставчика може да настъпи след пълното разплащане с предишния доставчик,
- доминираща форма на разплащания за доставяне електроенергията ще бъде двустранният договор, докато тарифите ще бъдат отмираща форма поради по-малката им атрактивност за доставчици и потребители в сравнение с договорите.
- в преходния период (липса на конкуренция в групата на доставчиците) в групата на потребителите на ниско напрежение разплащанията ще се опират главно на тарифата, утвърдена от УРЕ.

Тарифите, разработени от дистрибуторите/доставчиците, трябва да визират обосноващите разходи по обслужването и разходите за опазване и възстановяване на околната среда. Може също така да отчитат разходите по програмите за намаляване на потреблението на енергия от потребителите и разходите за развитие на неконвенционалната енергетика. Тарифите ще подлежат на утвърждаване от УРЕ. Потребителите ще имат правото да изберат между предложените им тарифи тази, която съдържа най-изгодните за тях елементи. Договорите за доставка на електроенергия между доставчика и потребителя, сключвани на локалните пазари, трябва да представляват изгодна ценова алтернатива по отношение на тарифите, защото ще отчитат специфични елементи, свързани с конкретния договор, съдействайки за взаимната полза на двете страни.

Тарифите за крайните потребители може да включват такси:

- за достъп до мрежата:
  - такса за връзка с дистрибуторска мрежа чрез стандартно свързване,

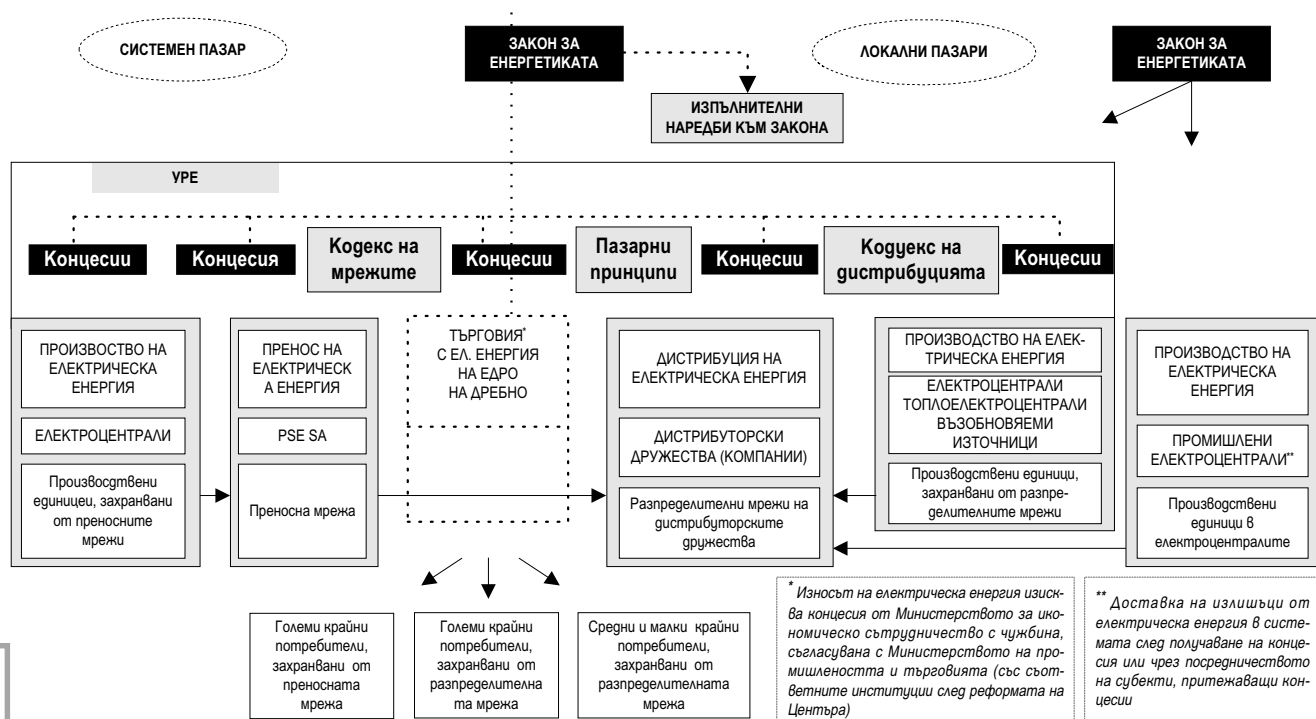
- такса за експлоатация на дистрибуторската мрежа (в зависимост от напрежението, заявената мощност и надхвърленото потребление на мощности и т. н.),
- такси за загуби на енергия в дистрибуторската мрежа (в коефициенти),
- такса за обслужването на измервателни системи и разплащане на участниците в електрооборота,
- такса за участие в разплащанията за пренос,
- повишаване на таксите, произтичащо от:
  - а) броя на захранващите канали,
  - б) наднормативно потребление на пасивна енергия (индукционна и топлоемка),
  - в) особена чувствителност към спазване на електрическите параметри,
  - г) смущения в мрежата,
- глоби за нелегално потребление на енергия,
- за доставка на енергия:
  - дължимото за консумираната енергия,
  - такса за търговско обслужване,
- може да бъде предвидена допълнителна такса (напр. от 0, 5 до 2% от цената на консумираната енергия), насочена към локалните програми за рационализация на потреблението на енергията. Разходите по реализацията на тези програми трябва да бъдат по-малки от избегнатите разходи на спестената енергия. Програмите могат да бъдат предложени от дистрибуторите или фирмите за енергийни услуги (ESCO – Energy Services Company) и утвърдени от УРЕ.

Таксите за включване над минималните стандарти ще бъдат покривани според реалните разходи. Както доставчиците, така и дистрибуторите могат освен това да предлагат допълнителни услуги за потребителите, без да са в пряка връзка с тяхната концесионирана дейност.

Производителите ще поемат плащания, свързани с:

- разходи по свързването,
- част от разходите по експлоатация на дистрибуторската мрежа и загубите в мрежата, към която е свързан произ-

СХЕМА НА ВРЪЗКИТЕ МЕЖДУ ПРАВНИТЕ НОРМИ НА РЕГУЛАЦИЯ И СФЕРИТЕ НА ДЕЙНОСТ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКАТА

водителят (това участие ще бъде по-голямо в случая на свръхпроизводство, надвишаващо търсенето в съответната територия на дистрибуторската мрежа),

- разходи по обслужване на измервателните системи и отчитането на енергията,
- разходи по управлението,
- разходи за техническите служби, ангажирани с техническото обслужване на производителя (управление на движението, спешна помощ, осигуровки, комуникации и т. н.).

Подготвяйки се за дейност на локалните пазари, дистрибуторските дружества трябва да осигурят:

- отделяне на счетоводната отчетност, свързана с концесиониранията дейност (дистрибуция, оборот и евентуално производство)
- създаване на самостоятелни сектори или производни фирми, занимаващи се с енергооборота,
- подготовка на далекопроводна и локална система за събиране на количествени данни и тяхната информационна обработка, позволяваща да се прогнозира търсенето и да се определят типичните протичания на натоварването, да се изработват методи за калкулация на разходите, приспособени към потребностите на тарифните системи с отчитане на детайлното разпределение на разходите по групи потребители и обособяване на таксите за дистрибуция,
- разработка на програма за изчисляване на тарифните ставки и оценка на резултатите от тяхното въвеждане,
- въвеждане на търговски методи за формиране на облагането и увеличаване на ефективността при използване на енергията (дистрибуторът),
- въвеждане на метод за сравнителен анализ на цените на заместителите на електроенергия на местния пазар, необходими за определяне на риска на конкуренцията (доставчикът).

8. Принципи на разплащане с големите потребители

Разплащанията с големите потребители ще стават според принципите, залегнали в договорите. Договорите трябва да съдържат определени технически и финансови условия,

принципи за отговорността на субектите, както и последствията от неспазване на условията по договора. Те ще представляват форма за гарантиране на интересите на страните. Големите потребители ще получат правото на свободен избор на доставчика. Те ще могат също така да купуват енергия непосредствено от производителите, притежаващи концесия за доставка. В случай, че желаят да се снабдяват от много доставчици или директно от производителя, те ще трябва да получат концесия за доставчик.

9. Измерително-балансиращи системи по количество и стойност

Измерването има основно значение за ефикасното и прозрачно от гледна точка на разходите функциониране на пазара. С оглед на предвиджданото увеличение на субектите, участващи в търговията с електроенергия, ще възникне необходимост от разширение на измерително-балансиращите системи, както и свързване на някои от тях в телекомуникационна система, което ще се наложи от необходимост за по-високо качество и бързина на разчетите. Трябва да разграничим измерителните системи в зависимост от мястото на тяхното инсталиране и функцията, която трябва да изпълняват. Балансиращите системи ще се намират:

- у производителите в местата за свързване към преносната, дистрибуторска система,
- в точките на свързване на преносната и дистрибуторската мрежа,
- във възлите на преносната и дистрибуторската мрежа,
- в пунктовете на свързване на обособените територии за доставка към дистрибуторската мрежа,
- у крайните потребители.

В зависимост от изпълняваните функции измерителните системи можем да разделим на:

- разплащателни – служещи за финансовите разчети,
- контролни – за контрол на правилното отчитане на разплащателните електромери, свързани към отделните предаватели,

- дублиращи – за контрол на правилното отчитане на разплащателните електромери, свързани към същите предаватели,
- диспечерски – за потребностите на разполагането с мощности и движението,
- помощни – не изпълняват горепосочените функции, но служат за прогнозиране на търсенето, маркетингови проучвания и рационализиране на потреблението на енергия.

Подборът на измерителни конфигурации и системи трябва да произтича от икономическите ползи и качеството на услугите, които дадено решение може да донесе. Грешките в измерителните системи, служещи за балансиране за енергията и мощностите, трябва следователно във възможно най-малка степен да влияят върху финансовите разчети. За потребителите, които не притежават измерителни системи, така че да е възможно потреблението на енергия в различни часови зони, оценката на разходите за доставената енергия трябва да става въз основа на типичните криви на потребление на енергия. С оглед растящата диференциация в цените за купуване на енергия ще се появи потребност от разработка на база данни за типичните криви на потребление на енергия от различните групи потребители.

В дистрибуторската мрежа дистрибуторът ще бъде администратор на системата за измервания и разплащания и ще отговаря за балансираното протичане на енергията и разпределението на загубите, както и ще определя техническите стандарти на измерителните съоръжения. Аналогична роля ще изпълнява независимият оператор на системата в преносната мрежа. Администраторите ще трябва да създадат централизирани системи за дистанционно измерване на енергията, които позволяват извършване на контрол и балансиране на енергията в рамките на сключените договори на системния (борсовия) пазар. Детайлните принципи на дейност в тази сфера ще бъдат определени в кодекса на мрежите и кодекса на дистрибутора.

III. РЕГУЛАЦИЯ

Структурните реформи в електроенергийния сектор са насочени към създаване на условия за развитие на ефикасна конкуренция на пазара на електрическа енергия. За да бъдат задействани пазарните механизми, е необходимо прецизно определяне ролята на държавата спрямо енергийните предприятия и стопанските субекти, която роля да бъде регламентирана със стабилен и осигуряващ прозрачен закон. Това е от особена важност в ситуация, когато в електроенергетиката наред с конкуриращи се помежду си субекти функционират и субекти с характеристики на естествен монопол, които могат да използват доминиращата си пазарна позиция спрямо потребителите за постигане на свръхпечалби по пътя на формиране на високи цени на електроенергията. Типична форма на противодействие срещу монополистичните практики е регулацията на дейността на субектите, разбираана като контрол, надзор и стимулиране на поведението на субектите в границите на съществуващите правни и институционални рамки.

1. Цели и обхват на регулацията

Понятието регулация на субектите, действащи в електроенергийния сектор (регулация в електроенергетиката) се интерпретира по различен начин.

Според постановките на проекта Закона за енергетиката регулацията е прилагане на определени правни средства, в това число и концесиониране, които осигуряват на законосъобразно стопанисване на горивата и енергията и защита на интересите на потребителите.

В изложените тук принципи изхождаме от разбирането, според което регулацията в електроенергетиката е начин за стимулиране и надзор с помощта на икономически, правни и административни средства на субектите в сектора, осигуряващи постигането на следните основни цели:

- защита правата на крайните потребители на електроенергия:
- защита правата на доставчиците на електроенергия за ефективно развитие:

- гарантиране на рационална електроенергийна сигурност на страната;
- осигуряване рационално равнище на качеството на доставките на електроенергия и качеството на услугите;
- стимулиране на конкуренцията посредством подходящи текстове в закона, изпълнителните разпоредби, концесиите, кодексите;
- развитие на ефективни механизми за регулация чрез преминаване от нормативни механизми към механизми, основани върху анализ на реалните процеси.

Икономическата регулация е своеобразен заместител на свободния пазар в условията на монополистични сектори. Тя подпомага действието и развитието на пазара на електроенергия чрез въздействие върху равнището на цените на енергията или приходите на регулираните субекти.

Енергетиката като сектор е разделена на:

- производство на електрическа енергия;
- пренос на електрическа енергия;
- дистрибуция на електрическата енергия;
- търговия с електрическата енергия (търговия на едро и дребно).

Търговията с електроенергия обхваща подсекторите на производството, преноса и дистрибуцията и се дели на търговия на едро и търговия на дребно. Търговията на едро включва, освен търговията между субектите в сектора, също и търговията с големи крайни потребители, снабдявани преди всичко от мрежата със средни и по-високи от средните напрежения. Участници в търговията на дребно са доставчиците и тарифните крайни потребители. Доставчиците/посредници на пазара на електроенергия могат да получат концесии (самостоятелни) както за търговия на едро, така и за търговия на дребно.

Казано най-общо, на регулация подлежат онези сфери, в които не функционира механизмът на конкуренцията – в областта на преноса и дистрибуцията на електроенергия, както и в тарифната търговия. За известно време регулиращият ор-

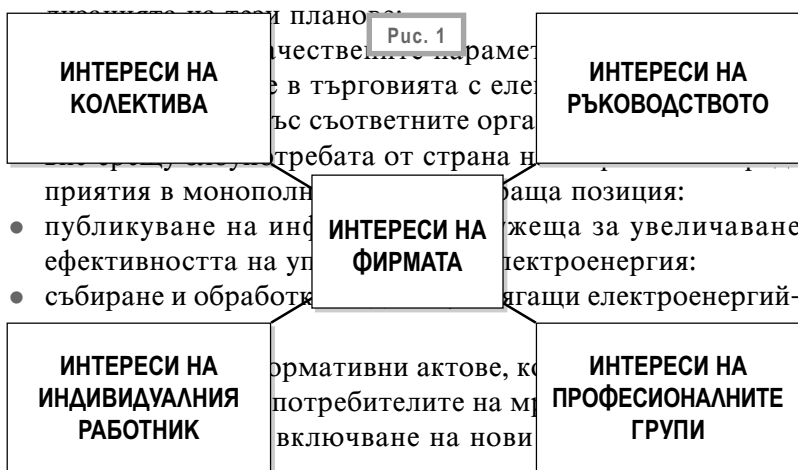
ган може да се интересува и от принципите и цените на договорния пазар.

В останалите сфери, и особено в офертния (пуловия) пазар на едро, ще доминира механизмът на конкуренцията, което обаче не означава отказ от известни форми на стимулиране, които ще произтичат от концесионирането и спазването на принципите на лойалната конкуренция. Можем да разглеждаме регулацията електроенергийния сектор като сложна система (Схема 9), в която съществува обратна връзка между регулиращия орган и подсекторите. Задача на регулиращия орган е да предизвика такива промени, че да постигне основните цели на регулацията.

Ефикасността на регулацията в областта на електроенергетиката ще зависи до голяма степен от независимостта на действията на регулиращия орган, еластичността на регулирането и елиминирането на информационните ограничения (в областта на данните и тяхната верификация). Регулиращият орган може да отговори на тези изисквания, ако разполага със съответните гаранции, кадри, финанси и технически средства. Това е свързано с осигуряването на съответни фондове, предназначени за нейната организация и дейност.

Регулиращият орган на националната електроенергетика ще бъде пряко подчиненото на премиера Управление за регулация в енергетиката (УРЕ). Основният обхват на компетенциите и задълженията на УРЕ включва:

- издаване (отказ, промяна и отнемане) на концесии за дейност в електроенергийния сектор;
- утвърждаване и контрол на тарифите за електроенергия от гледна точка на принципите за тяхното адекватно формиране, формирането на разплащанията в търговията с електроенергия и тяхната стойност, основана върху калкулация: публикуване на тарифите;
- съгласуване на проектите за планово задоволстворяване на актуалното и бъдещо търсене на електроенергия за дейността на енергийните предприятия (по преноса и дистрибуцията), както и определяне на финансирането за ре-

мрежите, Кодекс на дистрибуцията, измервателни кодекси и т. н.).

Формирането на УРЕ зависи от приемането на Закон за енергетиката, както и от напредъка в работата по проекти за подзаконовни норми и актове. Тези документи ще улеснят точното определяне на отговорностите на УРЕ и принципите на неговото функциониране, условията за работа в контекста на принципите на функциониране на електроенергийния сектор.

Като имаме предвид тези елементи, трябва да подчертаем, че предложените принципи за регулация в електроенергетиката представляват едно предварително предложение. Авторите на изложените тук принципи си поставят за цел да въздействат върху процеса на изработване на Закона за енергетиката и Управлението за регулация.

2. Правни основи на регулацията в електроенергетиката.

Значение на концесиите

Субектите в електроенергийния сектор, така както и другите стопански субекти, извършват дейността си в определени институционални и правни рамки, очертани от отношенията на собственост, разделението в компетенциите и правните норми, съдържащи се в Търговския кодекс, Гражданския кодекс, Кодекса за администрацията, Закона за стопанската дейност.

Правните основи на регулацията в електроенергетиката имат йерархична структура.

Първото, най-високо ниво представлява Законът за енергетиката, чието приемане ще има важно значение за функционирането и регулацията в енергетиката.

Законът за енергетиката определя принципите за формиране на енергийната политика на държавата и дейността на предприятията от областта на енергетиката и посочва органите, отговорни за енергийното стопанство. Съгласно разпоредбите на закона, независимото Управление за Регулация в Енергетиката (УРЕ) отговаря за регулацията в електроенергетиката.

Второто ниво на правно регламентиране на регулацията представляват изпълнителните разпоредби към Закона за енергетиката, изработени в рамките на законодателната комисия. Тези разпоредби са представени в част III на разработката.

Третото ниво на регулация включва концесиите, законите за мрежите и дистрибуцията.

Концесии

Проектът на Закон за енергетиката урежда условията за получаване на концесия и определя коя от видовете дейности на електроенергийните предприятия изисква концесия, а именно: производство, пренос, дистрибуция, търговия с електроенергия (на едро и дребно). Концесията за търговия на едро позволява да се води и търговия на дребно. Концесията за топлоелектроцентрали, предназначени за производство на електроенергия, ще издава УРЕ. Съгласно досегашната практика на страните, членки на Европейския съюз, външната търговия е от компетенциите на вътрешната политика на всяка отделна страна. Ето защо на самостоятелно регламентиране подлежи търговията с електроенергия за чужбина, която изисква концесия от страна на Министерството на външноикономическото сътрудничество, съгласувана с Министерството на промишлеността и търговията.

Необходимостта от въвеждане на концесиониране на дейността в сектора на електроенергетиката произтича от смяната на икономическата система в Полша (отказ от разпоредително-разпределителната система, поява на различни форми на собственост и либерализация на ценообразуването).

Основна форма на концесиите за един и същ вид дейност, издадени на различни субекти, ще бъде една и съща, макар че може да се различава в конкретните параметри. Концесията се предоставя за определен вид дейност, а не за стопанския субект, тъй като всяко предприятие може да диверсифицира обхвата на своята дейност при спазване на законово то изискване, задължаващо го да води счетоводна отчетност

съгласно принципите на отчитане на разходите за всеки отделен вид дейност. Това ще улесни УРЕ при оценката на обосноваването на предлаганите цени. Предвидено е в 18-месечен срок от обнародване на закона УРЕ да издаде служебно концесии на електроенергийните предприятия, действащи в деня на обнародване на Закона за енергетиката, ако те отговарят на изискванията, предвидени в закона. До момента на издаването на концесията дейността ще се извършва въз основа на досегашните принципи. Всички субекти, които кандидатстват за продължаване или получаване на концесия за даден вид дейност, трябва да отговарят на едни и същи изисквания.

Въз основа на дадените концесии електроенергийните предприятия всяка година ще внасят такси в полза на бюджета. Размерът на тези такси ще бъде определен от УРЕ въз основа на принципи, утвърдени от Министерския съвет. Таксите ще отчитат обосноваваните разходи за дейността по регулиране. Начинът и сроковете за изплащане на таксите ще се регламентирант с концесията.

Концесията се издава въз основа на заявление на заинтересованото електроенергийно предприятие или служебно. Съдържанието на молбата за концесия е прецизирано в Закона за енергетиката. УРЕ има правото да изисква допълнителна информация и документи с цел доказване, че кандидатът отговаря на необходимите условия. В противен случай УРЕ ще отказва издаването на концесия.

УРЕ издава концесия на заявител, който:

- има седалище или постоянно местожителство на територията на Полша:
- разполага с финансови средства в размер, гарантиращ правилното извършване на дейността, или е в състояние да документира възможността да ги получи:
- разполага с технически и кадрови потенциал, гарантиращ правилното извършване на дейността:
- получил е решение за условията на строителство и стопанисване на терена.

Концесията се издава за определен срок, не по-кратък от 10 и не по-дълъг от 50 години. УРЕ определя срока, на концесията. Фиксирането на долната граница на 10 години е предизвикано от голямата капиталоемкост на електроенергетиката и относително дългия период на възвръщаемост на инвестираните средства.

Концесията трябва да посочва:

- субекта и неговото седалище или местоживеене: предмета и областта на дейност, обхваната от концесията;
- датата на започване на дейността, обхваната от концесията, и условията за извършване на дейността;
- срока на валидност на концесията;
- особените условия за извършване на дейността, обхваната от концесията, имащи за цел качествено обслужване на потребителите;
- статистическият идентификационен номер в националния регистър на субектите, извършващи стопанска дейност:

Концесията може да съдържа допълнителни клаузи относно:

- спазването на определени стандарти на изправност и качество на предлаганите услуги;
- гарантиране защитата на околната среда в процеса и след приключване на концесионираната дейност.

Концесията трябва да определя условията за прекратяване на дейността на електроенергийните предприятия след изтичане на концесията или след нейното отнемане. Това положение трябва да осигури непрекъснатост в предлагането на услуги на потребителите. Допуска се възможност за промяна на условията на концесията по заявка на притежателя на концесията или по решение на УРЕ.

УРЕ може да променя служебно или да отнема концесията:

- ако го изисква защитата и сигурността на държавата;
- в случай на реструктуриране на електроенергийното предприятие или обединяването му с други субекти.

УРЕ отнема концесията:

- в случай на прекратяване на дейността, обхваната от концесията;

- в случай на влизане в сила на съдебна присъда, забраняваща извършването на стопанската дейност, обхваната от концесията;
- ако извършваната дейност се отклонява драстично от постановеното в концесията, а електроенергийното предприятие не отстрани в посочения срок отклоненията, установени от УРЕ.

С цел създаване на основа за получаване на планирани инвестиции от страна на потенциалните инвеститори се въвежда институцията на концесионното разрешение, което е гаранция за издаване на концесия.

УРЕ има правомощия да променя и отнема концесии. Съответните предписания обаче трябва да предвиждат изключителността на такава ситуация. Защото не бива да се създава впечатлението, че съдържанието на концесията е временно и може да бъде променено във всеки момент. В случай на отнемане на концесия решенията на УРЕ трябва да бъдат предшествани от процес, по време на който страните да представят своите становища и да бъдат изчерпани всички други възможности за уреждане на въпроса. Решенията на УРЕ съдържат писмена обосновка и като административни решения подлежат на преглед и обжалване пред Върховния административен съд. Субектът на пазара трябва да има чувството за стабилност и възможността да прогнозира структурата на разходите и приходите. Решенията, засягащи цените и тяхната регулация (напр. установяването на коефициента X), също така трябва да бъдат стабилни за по-продължителен период от време, напр. 4 години.

Кодекс за мрежите

Концесията за пренос на електрическа енергия задължава притежателя на концесия да приеме Кодекс за мрежите, обхващащ техническите условия за свързване и използване на преносната мрежа. Кодексът за мрежите се утвърждава от УРЕ.

Кодекс за дистрибуция

Концесията за дистрибуция на електрическа енергия задължава притежателя на концесия да подготви съгласуван с Кодекса на мрежите Кодекс на дистрибуцията, обхващащ техническите условия за свързване и използване на дистрибуторската система. Кодексът на дистрибуцията се утвърждава от УРЕ.

Четвърто ниво на регулация са принципи, правила, процедури, инструкции.

Връзките на правната система за регулация със сферите на дейност в електроенергетиката са представени на Схема 10 (стр. 104).

3. 1. Регулация на дейността в областта на преноса на електрическа енергия

Преносът като дейност, която въвежда естествен монополист, свързва системните доставчици на електроенергия с големите потребители (захранвани от преносните напрежения) и с разпределителната мрежа на дистрибуторите. Той обхваща мрежите с най-високо напрежение, т. е. 750 kV, 400 kV и 220 kV, в това число станциите и електроенергийните линии. За извършване на дейностите по пренос на електрическа енергия концесия ще получи избраният от PSE SA системен оператор. Поради липсата на конкуренция, принуждаваща към намаляване разходите по преноса, е необходимо регулиране на нивото на приходите въз основа на контролната формула $RPI - X$. С тази форма на регулация са обхванати таксите за инфраструктурата заедно с таксата за системния резерв, таксите за управление на електроенергийната система, таксата за свързване към преносната система, таксата за загуби по преноса.

Регулиращият орган определя максималните величини и стойности на някои показатели по преносната дейност, надхвърлянето на които би се отразило върху риска и разходите на оператора. Това се отнася преди всичко до загубите по преноса, чиято максимална величина не може да надхвърля напр. 2, 4% от енергията, закупена от пула. Този род ограничения ще стимулират намаляването на разходите.

Осчетоводяването на загубите по преноса изисква създаване на бази данни, описващи планираните и изпълнените величини, нивото на загубите, приети като максимални за системата или за част от нея, и т. н.

Регулацията на цените по формулата $RPI - X$ създава стимул за намаляване на разходите и стремеж към пестеливост благодарение на по-високата ефективност за срока, подлежащ на регулация. Допълнителната печалба, постигната в този период, остава в преносното предприятие. Съгласно дадената концесия преносното предприятие ще изпраща на регулиращия орган годишен отчет за функционирането на преносната система, което последният публикува.

Операторът на преносна система е задължен да подготви Кодекс на мрежите, представляващ сборник от технически стандарти, които трябва да осигурят безопасна работа на мрежата, стабилност, доставка на електрическа енергия със съответно напрежение и честота.

Регулиращият орган ще привежда в изпълнение принципа за свободен достъп на трети страни до преносната мрежа. Възможно е ограничаване на този принцип по отношение на чуждестранните субекти до постигане на гарантиран достъп за полските субекти до външните пазари.

3. 2. Регулация на дейностите в областта на дистрибуцията на електрическа енергия

Дистрибуторът като естествен монополист в дадената област свързва преносната мрежа и източниците, включени в дистрибуторската мрежа, с потребителите. Той е оператор на мрежата с напрежения, не по-големи от 110 kV. Дистрибуторската дейност се извършва от субекти съгласно предоставената концесия.

Основен източник на приходи от дистрибуторска дейност са таксите за ползване на дистрибуторската мрежа, които трябва да покрият разходите за ремонти и поддръжка на разпределението на електроенергията, разходите по плащанията, разходите за разширение на мрежата с цел задоволстване на растящото търсене на електрическа енергия, амор-

тизацията, както и да осигурят печалба, гарантираща възвръщаемост на капитала.

Установяването на таксите за ползване на дистрибуторската мрежа става чрез разпределяне на системните разходи върху групата на потребителите въз основа на дългосрочните крайни средства за задовляване на потребностите на отделните групи потребители. Както структурата на таксите, така и тяхният размер подлежат на регулация. Регулацията на таксите за дистрибуторска услуга се опира на формулата $RPI - X$.

От момента на дерегулация на пазара на доставка на електроенергия дистрибуторите (дистрибуторските дружества) ще останат монополисти в сферата на измервателните услуги. Таксите за инсталация и обслужване на измервателните системи също подлежат на регулация по формулата $RPI - X$.

Освен осигуряването на възможно ниски цени на електроенергията за потребителите регулацията ще принуждава дистрибуторските дружества да подобряват нивото на предлаганите услуги и обслужването на потребителите. За извършване на анализ на състоянието в споменатата сфера регулиращият орган ще определи единна за всички субекти форма и обхват на предоставяните данни. Въз основа на резултатите от анализа и след консултации с представители на потребителите за техните очаквания относно нивото на услугите, регулиращият орган ще очертае задачи пред дружествата, имащи за цел повишаване равнището на извършваните услуги и обслужването на потребителите.

Съгласно условията на концесиите дружествата ще представят на регулиращия орган годишен отчет за функционирането на разпределителните мрежи и данни за нивото на предлаганите услуги и обслужването на потребителите. Събраните данни служат на регулиращия орган за сравнение на дейността на дистрибуторите и се публикуват в отчета на регулиращия орган относно функционирането на разпределителната система. В концесията за дистрибуторите регулиращият орган ще определи равноправното третиране на

всички субекти, пренасящи електроенергия с помощта на дистрибуторската мрежа. Ето защо е необходимо публикуване на тарифите за транспорт на енергия и недискриминиране на конкурентите, особено в случая, когато дистрибуторът се занимава също и с търговия, а други доставчици ще започнат да действат на неговия терен.

3. 3. Стимулиране на ефективността в търговията с електрическа енергия

Търговията с електроенергия обхваща покупко-продажбите на едро и продажбата (доставката) на енергия на дребно. УРЕ издава концесии за всяка от тези дейности.

Субектите, търгуващи с електроенергия, извършват дейност, чиято цел е удовлетворяване потребностите от електроенергия, заявени от реални и потенциални потребители, като се спазва принципът за тяхното недискриминиране.

Към задълженията на доставчика се отнасят:

- организиране покупката на електроенергия;
- организиране продажбите на електроенергия;
- представяне на разчети и събиране на такси;
- даване съвети на потребителите (напр. за икономично потребление на енергията, специализирани услуги);
- извършване на услуги, свързани с доставката на енергия.

Цените на електрическата енергия за потребителите ще се формират на конкурентния пазар. Във връзка с това тяхното равнище ще зависи до голяма степен от ефективността на действията на доставчика, върху която оказват влияние: уменията за сключване на договори, нивото на собствени капиталовложения, търговската надценка, качеството на услугите.

При доставката на електроенергия намесата на регулиращия орган се свежда до стимулиране на икономическата ефективност в търговията, както и до въпроси, свързани с реализацията на съответната публична политика.

Действието на регулиращия орган по отношение на доставчиците ще се изразява в:

- проверка дали дейността се провежда съгласно дадената концесия;
- утвърждаване на тарифите след предварителна проверка на тяхното съответствие с принципите за формиране на тарифите, определени в наредбите към Закона за енергетиката;
- анализ на цените за отделните групи потребители;
- настояване пред доставчиците на електроенергия за по-качествено обслужване на потребителите;
- публикуване на данни за повишаване ефикасността на енергопотреблението;
- стимулиране на дейността на групите консуматори.

Прилаганите от доставчиците тарифи за електроенергия трябва да им осигурят приходи за покриване на обоснованите разходи по извършваните услуги, включително и възвръщаемост на инвестирания капитал на ниво, признато от регулиращия орган за разумно.

РОЛЯТА НА СИНДИКАТИТЕ

1. Обществено съзнание и корпоративно съзнание

Общественото съзнание в демократичните общества е фактор, който оказва съществено влияние върху икономическите и политическите процеси. Под понятието обществено съзнание тук разбирам както неговите трайно обособени ценности, системи и обществени норми, така и подвластните на непрекъснати промени елементи като обществени настроения и нагласи.

Системните изследвания на Института „ZMIANY” върху съзнанието на „трудовия колектив”, провеждани от 1989 г. насам, показват, че в последните няколко години настъпва диференциране на съзнанието в различните сектори (браншове) на стопанството. Това дава основание да формулираме хипотезата, че **става въпрос за кристализиране на специфични форми на браншово съзнание.**

Както изглежда, причините за този процес са свързани с различията в икономическото състояние на отделните браншове, различната динамика на приватизационните и реструктуризационните действия, както и със степента на организираност и силата на обществено присъствие на функциониращите в отделните сектори на стопанството синдикати.

В случая с електроенергийния подсектор, който обхваща основно електроцентралите, топлоцентралите и енергийните предприятия, съществено значение за определяне на съзнанието на отделните групи в трудовия колектив имат следните фактори:

- относително доброто икономическо състояние на по-голямата част от стопанските субекти в сектора:
- високата средна заплата, достигаща равнища до 1600 – 1900 злоти месечно (450 – 550 щ. дол.):
- слабото развитие на вътрешните процеси на приватизация и реструктуриране:

- използването на естествените прости резерви при намаляване на заетостта:
- хипертрофираното ниво на заетост от гледна точка на настоящите производствени задачи – с 20 – 30%:
- силната позиция на синдикатите, произтичаща от обема на членската маса, добрата организация на синдикалната дейност, високата компетентност на синдикалните лидери и установените процедури на взаимодействие между различните синдикални организации както в самите предприятия, така и на браншово равнище:
- наличието на мащабна система от браншови привилегии, включващи между другото висок стандарт на социални услуги, здравеопазване и различни форми на финансово подпомагане (например взаимоспомагателни каси).

Това означава, че материалното положение на работещите в подсектора се възприема като по-благоприятно и по-стабилно в сравнение със ситуацията в обкръжаваща го среда.

Като резултат от това състояние на нещата са **силната браншова идентификация и стремежът за запазване на придобитото** от една страна, а от друга – **също толкова силните опасения, че тази позиция и свързаните с нея привилегии, могат да бъдат загубени.**

Това е причината в по-голямата част от трудовата среда в подсектора да преобладава консервативна нагласа и свързаните с нея усещания за несигурност и заплаха, подозрителност и недоверие към всякакви трансформационни проекти. Приватизационните инициативи предизвикват различни отрицателни реакции, от пасивна съпротива до открит бунт. Характерът на социалната реакция спрямо предлаганите приватизационно-преструктуриращи действия от цяла една съвкупност от фактори:

- финансово-икономическото състояние на предприятието – колкото по-добро е състоянието на фирмата, толкова по-голяма е съпротивата на персонала към промени:
- начинът на представяне на приватизационните проекти от ръководството на фирмата – колкото по-автократичното

е отношението към персонала, толкова по-малка е склонността му да приеме предлаганите преобразувания:

- нагласата на синдикалните лидери към приватизационните проекти и характерът на взаимоотношенията между ръководството на фирмата и синдикатите.

Механизмът, свързан с този въпрос, е доста сложен и изисква много по-детайлно разглеждане.

2. Дилеми прег синдикалния елит

Преобладаващото мнозинство синдикални лидери прекрасно се ориентира в икономическо-организационното състояние на отделните предприятия и съзнават влиянието на пазарните механизми върху перспективата за развитие на фирмите в целия подсектор. Същевременно те отчитат настроенията на заетите в сектора и са под непрекъснатия натиск на трудовите колективи. Би могло да се каже, че синдикалните лидери често играят ролята на заложници на трудовите колективи. Те запазват позиция и влияние ако успеят да гарантират основните работнически интереси, тоест работните места и стабилното ниво на реалната заплата. Изглежда, че понастоящем единственият ефикасен механизъм за оказване на влияние върху нагласите и настроенията на трудовия колектив, за да се осигури подкрепата или мълчаливото им съгласие за приватизация и реструктуриране на електроенергийните предприятия, е посредничеството на синдикалните лидери.

Структурата на интересите, с които се сблъскват синдикалните лидери, е доста сложна. Конкретните взаимоотношения са различни в отделните предприятия и браншове. Независимо от това, като отправна точка в дискусиата бихме могли да приемем следната конфигурация от интереси:

2. 1. Интересите на трудовия колектив

Самата категория “трудов колектив” вече се превърна в спорна категория. От юридическа гледна точка трудовите отношения са взаимоотношение между работника и работодателя, тоест категорията “работещ” е достатъчна за определяне на това отношение. За социолозите напълно очевидна е констатацията, че група работещи в едно предприятие изграждат общност, която се характеризира с определен тип взаимовръзки, чувство за идентификация, норми на поведение и обща история.

Следователно, когато говорим за интересите на трудовия колектив като за взаимодействие от убеждения, поведения и нагласи на различни професионални групи и организации, то несъмнено доминиращият тип интереси е запазване на статуквото.

Важните промени в принципите на функциониране на фирмата нарушават по принцип интересите на всички групи. Някоя група не може да предвиди – преди началото на трансформационния процес – дали новата конфигурация ще бъде повече или по-малко благоприятна за самата нея. Това поражда безпокойства и опасения и свързаните с тях консервативни, враждебно настроени към промените нагласи.

2. 2. Интересите на ръководството

За ръководството най-важното е да запази в свои ръце колкото се може по-голяма компетентност при вземане на решения, тоест да съхрани властта си.

Ръководството поема риска от внедряване на програмата за реструктуризиране или приватизация тогава, когато доминиращата му позиция е застрашена или се опасява, че пренебрегването на промените и липсата на инициатива може да предизвика подобен тип опасности.

2. 3. Интересите на индивидуалния работник

От гледна точка на индивидуалния работник ключова роля играят два фактора: първо – запазване на работното място, второ – запазване на реалната заплата. Следователно става въпрос за много просто дефиниран интерес, свързан със съхранението на материалния жизнен стандарт. Индивидуалният работник очаква, че синдикатите ще играят ролята на основен гарант на тази нагласа за жизнена стабилност.

2. 4. Интересите на професионалните групи

Между интересите на професионалните групи в предприятието съществува естествено различие, свързано с мястото им в трудовия процес. Опростено може да се каже, че в промишлените предприятия съществуват три професионални групи: работещи непосредствено в производството, непосредствено обслужващи производството, административния и ръководен персонал.

Определянето на ролята на синдикатите по отношение интересите на тези групи е доста трудна задача. Пример за ситуация, където синдикатите трябва да се самоопределят спрямо интересите на професионалните групи е процесът на съвместяване на интересите, който се осъществява в хода на договарянето на колективни трудови договори.

Натискът, упражняван върху синдикалните лидери от страна на членската маса, е толкова силен, че промяната на предпоченциите в заплащането или съотношението между мобилния и твърдия компонент на работната заплата изисква дълги преговори и просветна работа. А въвеждането на действително мотивационни системи на заплащане обикновено изисква 2 – 3 годишни приготовления. В този контекст си заслужава да се постави въпросът за синдикалния плурализъм, тъй като професионалните групи несъмнено са заинтересовани от конкуренцията между синдикатите. В стремежа си да увеличат членската маса на своите организации синдикалните лидери са изправени пред избора: коя група да предпочетат в своите действия. В резултат е на лице тенденция за диференциране на обществените сфери на отделните синдикални организации: например в “Солидарност” обик-

новено преобладават работниците, в синдикатите, гравитиращи около OPZZ – влиятелната група е от ръководния кадър и администрацията.

Съществува обаче и обратната тенденция – определена професионална група учредява синдикат с цел да представлява единствено нейните интереси. Пример в това отношение е разделящият се в енергетиката “Синдикат на работещите в непрекъснатото производство”. Напоследък е налице тенденция за учредяване на синдикални организации от малки групи, работещи в дадена организационна единица – например работещите в счетоводството, информатиците, лабораторните работници и т. н.

Това явление за пореден път поставя проблема за дефиницията на синдиката. Става въпрос както за обществените функции на синдикалното движение, така и за етиката в синдикалната дейност. Този въпрос може да се формулира по следен начин: 1) до кой момент представителството на партикуларните интереси на отделните групи работещи е в съзвучие с интересите на трудовия колектив; 2) кога действията на синдиката в защитата на интересите на тясна група хора се превръщат – да използваме всекидневното определение – “в съучастие в банковия обир”.

3. Предявени претенции или заявено участие

Най-общо могат да се посочат две моделни стратегии, прилагани от синдикалния елит спрямо предизвикателствата, които носи със себе си трансформирането на собствеността. Това са моделите на: **предявените претенции и на заявеното участие.**

3. 1. Моделът на предявените претенции

Стратегията на предявените претенции е възможна тогава, когато синдикатите си поставят за цел да максимализират ползите и привилегиите за синдикалните членове и персонала. Основната предпоставка за ескалиране на синдикалните искания е влиянието на синдикатите върху решенията, свързани с приватизацията и реструктурирането. Това влияние произтича или от нормативната уредба, или от реалната об-

ществен сила, с която разполага определен синдикат или синдикална коалиция.

В модела на предявените претенции представителите на синдикатите не участват в подготовката на концепцията за трансформиране на предприятието. Тъй като синдикалните лидери смятат, че изработването на системни решения в сферата на управлението на фирмата е част от задълженията на ръководството. Вследствие на това програмата за организационна трансформация и промяна на собствеността изготвя ръководството, което се стреми да я внедрява с помощта на различни средства за натиск. Ескалацията на противопоставянето от страна на синдикатите и персонала принуждава ръководството да променя концепцията, да прави отстъпки и да предоставя концесии на влиятелните групи на интереси.

Стратегията на предявените претенции е ефикасна, когато синдикатите се стремят не толкова да участват във вземането на решения, колкото да доказват своята легитимност чрез реализирането на ревиндикационните аспирации на трудовия колектив. В тази ситуация обикновено се сключва сделка, която определя цената на обществената подкрепа за реструктурирането.

Със стратегията на предявените претенции са свързани и определени опасности. Най-напред, когато ескалирането на исканията надскочи икономическите възможности на фирмата, се появява опасност от блокиране на нейните перспективи за развитие. Спирането на трансформационния процес обикновено намалява рентабилността на предприятието и атрактивността му в очите на чуждия инвеститор. Вследствие на това нарастват опасенията на персонала за работните места и за нивото на заплащане.

Друг тип опасности крият прилаганите от ръководството на предприятието корпоративни механизми. Това означава да се осигури подкрепата на синдикалните лидери за програмите за приватизация и реструктуриране като последните се издигат на мениджърски позиции. Най-често това става тогава, когато синдикатите са слаби и действията им са базирани върху активността на малък брой хора.

В по-дългосрочна перспектива философията на кооптирането подронва легитимността на синдикалните лидери в работническите среди. Самите лидери изпитват проблеми със собствената си идентификация: трудно им е да обединят в едно душата на синдикалиста с мениджърския костюм.

3. 2. Моделът на заявеното участие

Стратегия на заявеното участие в усаловията на системна промяна има тогава, когато синдикатът е склонен да приеме част от отговорността за съдбата на фирмата при условие, че се отчита становището му в процеса на вземане на решение. Отговорността в този случай се разбира като готовност за поемане ролята на медиатор между персонала и ръководството, както и изисква гаранции, позволяващи на персонала да приеме програмата за преобразуване на фирмата.

Синдикалните лидери са информирани от самото начало за намеренията на ръководството. При подготовката на решенията се провеждат различни форми на консултации и преговори. Самото решение за приватизация или реструктуриране на фирмата се приема на принципа на обществения консенсус.

Моделът на заявеното участие е ефикасен, когато двете страни осъзнават своите цели, когато са обществено легитимни и делови и когато имат реална воля за взаимодействие. Опасността тук идва от мнимото партньорство, когато слабото ръководство използва безкрайните преговори и консултации със синдикатите като претекст за фактическо изоставяне или отлагане на системните промени.

Изборът между стратегията на предявените претенции и стратегията на заявеното участие става под влиянието на множество фактори. Очакванията са свързани: със запазване нивото на заетостта, нарастване на реалната заплата, бързо встъпване във владение на пакета безплатни работнически акции. От своя страна значителен процент от синдикалните лидери осъзнават, че без участието на синдикатите в играта по вземане на решения в много кратки срокове ще деградира до ролята на служба за социална помощ в предприятието.

Формулата на заявеното участие крие и известни опасности, свързани с вживяването на синдикатите в ролята на месински лидери. На практиката това води до фактическо поемане на властта в предприятието от групата на синдикалните лидери. По правило в много кратко време това предизвиква анархия в управлението на предприятието.

Напоследък се утвърждава категорията “социално партньорство” за определяне на взаимоотношенията между синдикати и работодатели. Социалното партньорство означава от една страна взаимно уважение и съблюдаване на съществуваща та нормативна база, а от друга – отвореност спрямо предложенията на партньора и готовност за взаимна комуникация.

Формирането на партньорски социални отношения в предприятието и неговото обкръжение е процес, който изисква от участващите страни висока степен на социална зрялост и наличие на дългосрочна стратегия за действие. Това е концепция, която носи в себе си значителен потенциал от положителна социална енергия, чието задействане може съществено да допринесе за успеха на проектираните обществени и стопански реформи.

3. 4. Предпоставки за интегриране на реформаторските среди

Независимо от различията в предложените стратегии за развитие на електроенергийния подсектор, където от една страна стоят вижданията за въвеждане на пазарни отношения и демонополизация, а от друга – за утвърждаване на административните механизми и запазване на привилегиите на естествения монопол, е налице бавна консолидация на привържениците на реформаторските действия. Ето по-важните ѝ прояви:

1. Нагласата на значителна част от ръководствата на фирмите от подсектора показва нарастващо съзнание за дългосрочните ползи, произтичащи от приватизацията и реструктурирането, които са свързани преди всичко с механизмите за финансиране развитието на отделните предприятия и на целия подсектор.

2. В публичните изявления на синдикалните лидери напоследък е налице тенденци към разглеждане ролята на синдикатите в категориите на съвместната отговорност за съдбата на фирмата и бранша. Споделената отговорност тук се разбира като готовност за участие във вземането на стратегически решения, както чрез консултации и преговори, така и декларация за формиране на социален климат, благоприятстващ внедряването на тези решения. Следователно става въпрос за формула на заявено синдикално участие, като конкурентна на традиционната парадигма на предявените претенции.
3. Мениджърските среди се отнасят дистанцирано и недоверчиво към първите симптоми на метаморфозата в нагласите на синдикалистите. Въпреки това е дадено начало на процеса на взаимодействие между синдикалните центри в електроенергийния подсектор Федерацията на съюза на работодателите в полската енергетика. Осъществяват се общи работни срещи и семинари, чиято цел е съгласуване на интересите на тези влиятелни групи. Интересен пример за подобни интеграционни действия е инициативата за учредяване на Тристранна браншова комисия, която да играе ролята на институционална платформа за решаване на най-важните проблеми на електроенергетиката.

Важна роля може да играе масовата образователна програма, включваща:

- популяризиране на положителния опит на напредналите в процеса на приватизация и реструктуриране местни и чужди фирми:
- представяне на резултати от научни изследвания, свързани с икономическите и социалните обусловености на процесите на смяната на собствеността:

Изключително важен момент в подкрепата на реформаторските групи може да се окаже адекватната информационна политика на правителството, включваща:

- представяне на намеренията и перспективния план на трансформационните действия в подсектора:

- осъществяване на постоянен, открит обществен диалог в тристранната конфигурация.

Диалогът между различните групи на интереси изпълнява ролята на интеграционен фактор тогава, когато има постоянен характер, повтаряща се процедура и когато ходът на водените разговори и резултати от тях са предоставени на общественото мнение. Много е важно сегашният етап от подготовката на стопанската реформа, който определено има кабинетен характер, да бъде завършен.

Шансът за реална трансформация на държавния сектор зависи преди всичко от процеса на социална комуникация, който – за да бъде ефективен – трябва да придобие свойствената си динамика.

III РАЗДЕЛ

ПОЛСКИЯТ ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Глава I

Общи положения

Чл. 1. 1. Законът определя принципите за формиране на енергийната политика на държавата, принципите и условията за снабдяване и потребление на горива и енергия, в това число и топлинна, дейността на енергийните предприятия, както и органите, отговорни по въпросите на стопанството с горива и енергия.

2. Целта на закона е създаването на условия за балансирано развитие на страната, гарантиране на безопасност в енергетиката, икономично и рационално използване на горивата и енергията, развитие на конкуренцията, противодействие срещу негативните последици от съществуването на естествени монополи, спазване на изискванията за защита на околната среда, задълженията, произтичащи от международните договори, както и защита на интересите на потребителите и минимализиране на разходите.

3. Предписанията на закона не се отнасят до:

- 1) добива на горива от минни находища и тяхното складиране в обхвата, регламентиран със закон от 4 февруари 1994 г. – Геологично и минно право (обн. ДВ, № 27, поз. 96, и 1996 г. № 106, поз. 496),
- 2) използването на атомна енергия в обхвата, регламентиран със закон от 10 април 1986 г. – Атомно право (обн. ДВ № 12, поз. 70, и т. н.).

Чл. 2. 1. Министерският съвет ще определи чрез наредба кои положения на закона не се отнасят до организационните единици, подчинени на Министъра на народната отбрана,

Полицията, Държавната Пожарна стража, Гранични войски, военните единици, подчинени на Министъра на вътрешните работи и администрацията, организационните единици на Управлението за защита на държавата и организационните единици на затворите, подчинени на Министъра на правосъдието, както и органите, компетентни по въпросите на регулацията на стопанството с горива и енергия в тези единици.

2. Министерският съвет може да определи чрез наредба особените условия за свързване и доставка на горива и енергия и изискванията, засягащи съоръженията и инсталациите, за организационните единици, подчинени на Министъра на народната отбрана, Полицията, Държавната Пожарна стража, Гранични войски, военните единици, подчинени на Министъра на вътрешните работи и администрацията, организационните единици на Управлението за защита на държавата и организационните единици на затворите, подчинени на Министъра на правосъдието.

Чл. 3. Прилаганите в закона определения означават:

- 1) енергия – преработената под каквато и да било форма енергия,
- 2) топлина – топлинна енергия във формата на гореща вода, пара или други носители,
- 3) горива – твърди, течни и газови горива, които са носители на химическа енергия,
- 4) пренос – транспорт на горива или енергия с помощта на мрежи,
- 5) дистрибуция – разпределение и доставка до потребителите на горива или енергия с помощта на мрежи,
- 6) оборот – стопанска дейност, състояща се в търговия на едро или дребно с горива или енергия,
- 7) енергийни процеси – технически процеси в областта на производството, преработката, преноса, складирането, дистрибуцията и потреблението на горива или енергия,
- 8) снабдяване с топлина – енергийни процеси, свързани с доставката на топлина до потребителите,

- 9) съоръжения – технически съоръжения, прилагани в енергийните процеси,
- 10) инсталации – съоръжения със системи от връзки между тях,
- 11) мрежи – свързани и взаимодействащи помежду си инсталации, служещи за пренос и дистрибуция на горива или енергия, принадлежащи на енергийните предприятия,
- 12) енергийно предприятие – стопански субект, извършващ стопанска дейност в областта на производството, преработката, складирането, преноса и дистрибуцията на горива или енергия или оборота с тях,
- 13) потребител – всеки, който получава или консумира горива или енергия въз основа на договор с енергийно предприятие,
- 14) община – общини и общински съюзи и обединения в областта, регламентирана със закона от 8 март 1990 за териториалното самоуправление (обн. ДВ от 1996 № 13 и др.)
- 15) регулация – прилагане на определени със закон правни средства, включително и концесиониране, служещи за гарантиране на енергийната безопасност, правилното стопанисване на горивата и енергията и защитата на интересите на потребителите,
- 16) енергийна безопасност – състояние на стопанството, осигуряващо покритието на текущото и перспективното снабдяване на потребителите с горива и енергия по един технически и икономически обоснован начин, при спазване на изискванията за защита на околната среда,
- 17) тарифа – сборът от цени и такси и условията за тяхното прилагане, изработен от енергийното предприятие и въведен като задължителен за посочените в него потребители по начин, определен от закона,
- 18) нелегално потребление на горива или енергия – потребление на горива или енергия без сключени договори с предприятието или в нарушение на договора,

- 19) задействане на мрежите – управление на работата на мрежите,
- 20) неконвенционален източник на енергия – източник, който не използва в процеса на преработка изгарянето на органични изкопаеми горива,
- 21) възобновяем източник на енергия – източник, използващ в процеса на преработка неакумулирана слънчева енергия под различни форми, по-специално енергия от реките, вятъра, биомасите, енергия от слънчевото лъчение в слънчеви батерии.

Чл. 4. 1. Енергийните предприятия, занимаващи се с пренос и дистрибуция на горива или енергия към потребителите, са задължени да поддържат в изправност съоръженията, инсталациите и мрежите за реализиране на доставките на горива или енергия в непрекъснат и надежден способ, при спазване на задължителните изисквания за качеството.

2. Енергийните предприятия, занимаващи се с пренос и дистрибуция на горива или енергия, са задължени да осигуряват на всички субекти предлаганите услуги, състоящи се в пренос на горива или енергия, получавани или произвеждани в страната, в съответствие с техническите и икономическите условия, съгласувани от страните по пътя на договориране.

3. Извършването на услугите съгласно ал. 2, не може да снижава гарантираността на доставката или качеството на горивата или енергията по-ниско от равнището, предвидено в конкретните предписания, както и не може да предизвиква неизгодна промяна в цените и обхвата на доставката на горива или енергия за други субекти, свързани с мрежата.

Глава II

Доставка на горива и енергия

Чл. 5. 1. Доставката на горива или енергия се извършва въз основа на договор.

2. Договорът по реда на ал. 1. трябва да отчита принципите, определени в закона и в концесиите, и да съдържа кла-

узи относно количеството, качеството, надеждността и непрекъснатостта на доставката и нейното получаване, цените, начините за заплащане, отговорността на страните за изпълнение на условията на договора, срока на неговата валидност и условията за прекратяването му.

Чл. 6. 1. Упълномощените представители на енергийните предприятия, занимаващи се с пренос и дистрибуция на газ, електрическа или топлинна енергия, извършват контрол над измервателните системи, изпълнението на сключените договори и коректността на разчетите.

2. Работниците в енергийните предприятия, след показване на служебна легитимация и писмено удостоверение, издадено от предприятието, имат право:

- 1) да влизат на терена на недвижимата част или в помещението, където се извършва контролът,
- 2) да извършват в рамките на контрола необходимите прегледи на съоръженията, представляващи собственост на енергийното предприятие, както и работи, свързани с тяхната експлоатация, ремонт и провеждане на изследвания и измервания.

3. Министърът на икономиката ще определи чрез наредба конкретните принципи на извършване на контрола и образците за протоколиране на контрола и пълномощията за контрол.

Чл. 7. 1. Енергийните предприятия, извършващи пренос и дистрибуция на газ, електрическа или топлинна енергия, са задължени да сключват договори за продажба на горива или енергия или договори за извършване на преносни услуги с потребителите или субектите, кандидатстващи за свързване към мрежата, ако съществуват технически и икономически условия за доставка, а кандидатът за сключване на договор отговаря на условията за свързване към мрежата и потреблението.

2. Задължението по ал. 1 не засяга случаите, когато кандидатът за сключване на договор няма правно основание за ползване на обекта, в който трябва да бъдат доставени газ, електрическа или топлинна енергия.

3. Предприятията, за които става въпрос в ал. 1, са задължени да изпълняват техническите условия за доставка на газ, електрическа или топлинна енергия, предвидени в конкретните разпоредби и концесии.

4. Енергийните предприятия, занимаващи се с пренос и дистрибуция на електрическа и топлинна енергия и газ, са задължени да осигурят реализиране и финансиране на строителство и разширение на мрежите, в това число и свързване на потребителите, при условие, че тези мрежи са предвидени в местните планове за пространствено стопанисване, при условията, определени с наредбите по чл. 9 и 46, както и в плана, третиран в чл. 20.

5. Реализацията и финансирането на разширението на мрежите, непредвидени в местните планове за пространствено стопанисване, е предмет на договор между заинтересованите страни.

Чл. 8. 1. Спорните въпроси, засягащи условията за извършване на услугите по чл. 4, ал. 2, отказите за свързване към мрежата, отказите за сключване на договори за продажба на електрическа и топлинна енергия и газ или необоснованото спиране на доставките, се решават от Председателя на Управлението за регулация в енергетиката по искане на страните.

2. По въпросите, посочени в чл. 1, Председателят на Управлението за регулация в енергетиката може да издаде по искане на една от страните решение, с което определя условията за започване или продължаване на доставките до времето на окончателното решение на спора.

Чл. 9. 1. По отношение на газа, електрическата и топлинната енергия Министерът на икономиката ще определи чрез наредба конкретните условия за свързване на субектите към мрежата, покритието на разходите за свързването, оборота на електрическа и топлинна енергия и газ, извършването на преносните услуги, движението в мрежите и експлоатацията на мрежите, както и стандартите за качеството на обслужване на потребителите.

2. По отношение на газа и електрическата енергия Министерът на икономиката ще определи чрез наредба конкретните условия за планиране на развитието и финансиране на инвестициите.

3. Министерът на икономиката ще определи чрез наредба конкретните условия за търговия на едро с твърди и течни горива.

4. Министерът на икономиката може да наложи чрез заповед на енергийните предприятия, занимаващи се с оборот на електрическа и топлинна енергия, да купуват електрическа и топлинна енергия от неконвенционални източници, в това число и възстановяеми, и да определи конкретния обхват на това задължение.

5. Министерът на икономиката, съгласувано с Министъра на транспорта и морското стопанство, може да определи чрез наредба конкретните условия за:

- 1) плановото развитие и експлоатация на тръбопроводите, използвани за пренос на течни горива, и финансирането на инвестициите,
- 2) извършването на услуги по преноса на течни горива с тръбопроводи.

Чл. 10. 1. Енергийните предприятия, занимаващи се с производство на електрическа и топлинна енергия и получаване и дистрибуция на газ, са задължени да поддържат запаси от горива в количества, осигуряващи поддържането на непрекъсваемост в доставките на електрическа и топлинна енергия и газ за потребителите.

2. Министерът на икономиката ще определи чрез наредба:

- 1) размера на запасите от горива, предвидени в ал. 1,
- 2) начина на складиране и контрола на състоянието на запасите.

3. Разходваните средства за покупка и поддържане на запасите по реда на ал. 1 и 2 се зачисляват към разходите по дейността на енергийните предприятия.

Чл. 11. 1. По искане на Министъра на икономиката Министерският съвет може да въведе чрез наредба за определен срок на територията на страната или нейна част ограничения в продажбата на твърди или течни горива, както и в доставката и потреблението на газ и електрическа и топлинна енергия в случай на възникване на:

- 1) заплахата за енергийната сигурност на държавата, изразяваща се в дългосрочно нарушаване на равновесието в пазара на горива за енергетиката,
- 2) заплахата за сигурността на лица,
- 3) значителни материални загуби.

2. Министерският съвет ще определи чрез наредба конкретните принципи и начини за въвеждане на ограниченията по ал. 1, както и органите, управомощени за контрол по спазването на въведените ограничения.

3. Енергийните предприятия не носят отговорност за последиците от ограниченията, въведени с наредбата по ал. 1.

Глава III

Енергийна политика

Чл. 12. 1. Върховен орган в държавната администрация, упълномощен по въпросите на енергийната политика, е Министърът на икономиката.

2. Задачите на Министъра на икономиката в областта на енергийната политика обхващат:

- 1) изготвяне, след съгласуване със съответните министри, на принципите на енергийната политика и координиране на нейната реализация,
- 2) определяне на конкретните условия за планиране и функциониране на системите за снабдяване с горива и енергия, по начин и обхват, посочени от закона,
- 3) надзор над функционирането на националните енергийни системи в обхвата, определен от закона,

- 4) сътрудничество с воеводите и териториалните самоуправления по въпросите на планирането и реализацията на системите за снабдяване с горива и енергия,
- 5) координиране на сътрудничеството с международни държавни организации в сферата, определена от закона.

3. Министърът на икономиката, за целите на сътрудничеството с международните организации, споменати в ал. 2, т. 5, може да създава чрез наредба национални комитети на тези организации, респективно за това сътрудничество.

Чл. 13. 1. Министерският съвет, въз основа на предложението на Министъра на икономиката, определя принципите на енергийната политика на държавата.

2. Министърът на икономиката, съгласувано с Министъра на финансите, на всеки две години представя пред Министерския съвет оценка на реализацията на принципите на политиката на държавата, споменати в ал. 1, заедно с евентуални предложения за тяхното коригиране, както и краткосрочна прогноза за период, не по-дълъг от 5 години.

3. Министерският съвет на всеки две години представя пред Сейма оценка на реализацията на принципите на енергийната политика на държавата, заедно с евентуални предложения за тяхното коригиране, както и краткосрочна прогноза за развитието на енергийния сектор.

Чл. 14. Принципите на енергийната политика на държавата, предвидени в чл. 13, имат за цел:

- 1) формулиране на дългосрочна, за период, не по-кратък от 15 години, прогноза за развитието на стопанството с горива и енергия в страната въз основа на оценка на енергийната сигурност на държавата,
- 2) определяне на дългосрочна програма за действие на държавата с цел реализация на постановките, произтичащи от прогнозата по т. 1,

Чл. 15. Принципите на енергийната политика на държавата, посочени в чл. 13, трябва да бъдат разработени в съответствие с принципа за балансирано развитие на страната и да включват:

- 1) оценка на енергийната сигурност на държавата,
- 2) прогноза за националните потребности от горива и енергия, като се отчита заложеният ръст на брутния национален продукт,
- 3) прогноза за вноса и износа на горива и енергия,
- 4) прогноза за производствените мощности на източниците на горива и енергия,
- 5) инвестиционна политика,
- 6) действия по защита на околната среда,
- 7) развитие на използването на неконвенционални, в това число възобновяеми, източници на енергия,
- 8) политика на рационализиране на потреблението на горива и енергия, особено с отчитане на въвеждането на енергоспестяващо строителство,
- 9) политика на концесиониране на дейността на енергийните предприятия,
- 10) ценова политика,
- 11) политика в областта на задължителните запаси от горива,
- 12) политика на преобразуване на собствеността в сектора на енергетиката,
- 13) предложения, засягащи международното сътрудничество,
- 14) предложения за насоките на научно-техническите изследвания,
- 15) предложения за промени в правните нормативни актове.

Чл. 16. 1. Енергийните предприятия, занимаващи се с пренос и дистрибуция на газови горива или електрическа енергия, подготвят за сферата на своята дейност планове за развитие в областта на задоволяването на актуалното и бъдещото търсене на газови горива или електрическа енергия, като вземат предвид местния план за пространствено стопанисване на общината.

2. Плановете, посочени в ал. 1, обхващат по-специално:

- 1) предвиждания размер на доставките на газови горива или електроенергия,
- 2) инициативи в областта на модернизацията, разширението или изграждането на мрежи и разработката на нови източници за газови горива или електроенергия, в т. ч. и от неконвенционални източници,
- 3) инициативи с цел рационализация на потреблението на горива и енергия от страна на потребителите,
- 4) предвиждания начин за финансиране на инвестициите,
- 5) предвижданите приходи, необходими за реализация на плановете.

3. Проектите за плановете по ал. 1 подлежат на съгласуване с Председателя на Управлението за регулация в енергетиката.

Чл. 17. Воеводата координира плановото снабдяване с топлинна енергия на територията на воеводството и извършва надзор над съгласуваността на плановете за снабдяване с топлинна енергия с енергийната политика на държавата, както и с нормативните актове.

Чл. 18. 1. Към собствените задачи на общините в областта на снабдяването с електрическа и топлинна енергия се отнасят:

- 1) планиране и организация на снабдяването с топлинна енергия на територията на общината,
- 2) планиране и организация на осветлението на публични места и финансиране на осветлението на улици, площади и пътища, намиращи се на територията на общината, с изключение на автомагистралите.

2. Общината реализира задачите, за които става въпрос в ал. 1, в съответствие с постановките на местния план за пространствено стопанисване.

3. Разходите по реализация на задачите, за които става въпрос в ал. 1, т. 2, в областта на осветлението на улици, площади и пътища, представляващи общинска собственост, се покриват от държавния бюджет.

4. Министърът на финансите ще определи чрез наредба принципите и сроковете за предоставяне на финансовите средства за целите, посочени в ал. 3.

Чл. 19. 1. Общинската управа разработва проект за принципите на плана за снабдяване с топлинна енергия, наричан по-нататък “проект за принципите”.

2. Проектът за принципите се изработва за територията на общината или нейна част.

3. Проектът за принципите трябва да включва:

- 1) оценка на актуалното състояние и предвижданите промени в снабдяването с топлинна енергия,
- 2) инициативи, рационализиращи потреблението на топлинна енергия от страна на потребителите,
- 3) възможностите за използване на съществуващите излишъци и локалните ресурси от енергия, с отчитане на асоциираното производство на топлинна и електрическа енергия, както и използването на отпадъчната топлина от промишлените предприятия,
- 4) обхвата на сътрудничество с други общини.

4. Енергийните предприятия предоставят безплатно на общинската управа информация и предложения, необходими за изработването на проекта за принципите.

5. Проектът за принципите подлежи на съгласуване със съответния воевода в смисъла на хармонизирането му с принципите на енергийната политика на държавата.

6. Проектът за принципите се предоставя за публично обсъждане за период от 21 дни, като за това се информира обществеността по начин, приет за даденото населено място.

7. Лицата и организационните единици, заинтересовани от снабдяването с топлинна енергия на територията на общината, имат правото да правят предложения, критика и бележки относно проекта за принципите.

8. Общинският съвет утвърждава принципите на плана за снабдяване с топлинна енергия, отчитайки предложенията, критиките и бележките, направени в процеса на публичното обсъждане.

Чл. 20. 1. Общинската управа изработва проектоплан за снабдяване с топлинна енергия въз основа на принципите, за които става въпрос в чл. 19.

2. Проектопланът за снабдяване с топлинна енергия трябва да съдържа:

- 1) предложения в областта на развитието и модернизацията на отделните системи за снабдяване с топлинна енергия, заедно с икономическа обосновка,
- 2) хармонограм за реализацията на задачите,
- 3) предвиждане на разходите по реализацията на предлаганите инициативи и източниците за тяхното финансиране.

3. Общинската управа представя на воеводата проектоплана за снабдяване с топлинна енергия с цел да се установи съгласуваността му с принципите, споменати в чл. 19.

4. Общинският съвет утвърждава плана за снабдяване с топлинна енергия.

5. Провежданите на територията на общината действия в областта на снабдяването с топлинна енергия трябва да бъдат съгласувани с плана, за който става въпрос в ал. 4.

Глава IV

Орган по въпросите на регулирането на потреблението на горива и енергия

Чл. 21. 1. Задачите от областта на регулирането на потреблението на горива и енергия и въвеждането на конкуренция са от компетенциите на Председателя на Управлението за регулация в енергетиката, наричан по-нататък “Председател на УРЕ”.

2. Председателят на УРЕ е централен орган в държавната администрация, назначаван за срок от 5 години от Председателя на Министерския съвет.

3. Председателят на УРЕ може да бъде освободен преди изтичането на срока, за който е бил назначен, в случай на болест, възпрепятстваща трайно изпълнението на задачите, драстично нарушение на задълженията, извършване на прес-

тъпление, доказано с влязла в сила присъда или отказ от поста.

4. Председателят на УРЕ изпълнява задачите, посочени в ал. 1, с помощта на Управлението за регулация в енергетиката, наричано по-нататък “УРЕ”.

5. Заместник-председателят на УРЕ се назначава и освобождава от Председателя на Министерския съвет, по предложение на Председателя на УРЕ.

6. Организацията и начинът на работа на УРЕ се определят със статут, утвърден със заповед на Председателя на Министерския съвет.

Чл. 22. 1. Председателят на УРЕ може да създава териториални поделения на УРЕ и да определя тяхното седалище, териториална и материална собственост.

2. Директорите на поделенията на УРЕ се назначават и освобождават от Председателя на УРЕ.

3. Заместник-директорите на поделенията на УРЕ се назначават и освобождават от Председателя на УРЕ, по предложение на директорите на тези поделения.

Чл. 23. 1. Председателят на УРЕ регулира дейността на енергийните предприятия в съответствие със закона и принципите на енергийната политика на държавата, като се стреми да постигне баланс между интересите на енергийните предприятия и потребителите на горива и енергия.

2. Към компетенциите и задълженията на Председателя на УРЕ спадат:

- 1) предоставяне, отказ от предоставяне, промяна и прекратяване на концесии,
- 2) утвърждаване и контрол над тарифите на газовите горива, електрическата и топлинната енергия с оглед съответствието им с принципите, посочени в чл. 45 и 46, както и утвърждаване и контрол над цените на каменни въглища въз основа на принципите, посочени в чл. 48,
- 3) съгласуване на проектопланове, за които става въпрос в чл. 16,

- 4) контрол над качествените параметри на доставките и обслужването на потребителите в областта на оборота на газови горива и електрическа енергия,
- 5) решаване на спорове в сферата, посочена в чл. 8, ал. 1,
- 6) налагане на парични глоби въз основа на принципите, определени от закона,
- 7) съгрудничество със съответните органи за противодействие на монополистичните практики на енергийните предприятия,
- 8) публикуване на информация, служеща за увеличаване на ефективността от потреблението на горива и енергия,
- 9) събиране и преработка на информация, засягаща енергийното стопанство,
- 10) контрол върху квалификацията на лицата, споменати в чл. 54.

3. За уреждане на въпросите, споменати в ал. 2, т. 1 и 3, засягащи топлинната енергия, е необходимо мнението на съответния воевода.

4. Непредставянето от страна на воеводата на мнение, посочено в ал. 3, в срок 14 дни след предоставянето на въпроса за публично обсъждане е равнозначно на позитивна оценка.

Чл. 24. 1. Председателят на УРЕ представя на Председателя на Министерския съвет всяка година в срок до края на първото тримесечие отчет за своята дейност.

2. Председателят на УРЕ представя на Министъра на икономиката по негово искане информация от областта на своята дейност.

Чл. 25. 1. Към Председателя на УРЕ действа Консултативен съвет, наричан по-нататък Съвет.

2. В състава на Съвета влизат 7 души, назначавани и освобождавани от Председателя на Министерския съвет измежду кандидати, издигнати от общонационалните организации на енергийните среди и общонационалните организации, в чийто статут фигурира защита на потребителите.

3. Председателят на Съвета се назначава и освобождава от Председателя на Министерския съвет.

4. Мандатът на Съвета е с продължителност 5 години.

Чл. 26. 1. Организацията и начинът на работа на Съвета се уреждат с правилник за работата му, утвърден от Съвета.

2. Председателят на УРЕ осигурява обслужването на Съвета.

3. Председателят на УРЕ определя размера и принципите на изплащане на дневни и компенсиране на разходите за командировки на членовете на Съвета, вземащи участие в неговата работа.

4. Председателят на Министерския съвет определя чрез наредба конкретния начин за назначаване и освобождаване на членовете на Съвета.

Чл. 27. 1. Съветът може по своя инициатива да се произнася и да заема становище по въпроси, повдигнати от Председателя на УРЕ.

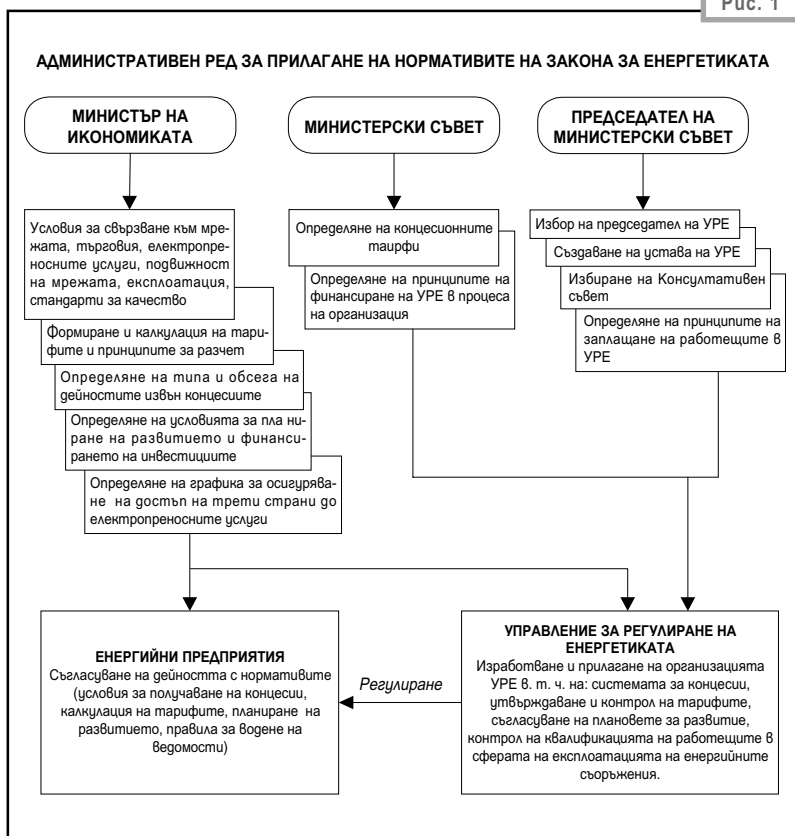
Чл. 28. По въпросите, обхванати от концесията, Председателят на УРЕ има правото да изисква от енергийните предприятия информация относно тяхната дейност, при спазване на наредбите за съхраняване на държавната и търговската тайна.

Чл. 29. 1. Към служителите на УРЕ не се прилагат предписанията за формиране на възнагражденията в държавната бюджетна сфера.

2. Председателят на Министерския съвет определя чрез наредба принципите за формиране на възнагражденията на служителите на УРЕ, като се вземат предвид възнагражденията в горивно-енергийния сектор.

Чл. 30. 1. За предявяване на искове пред Председателя на УРЕ се прилагат, с изключение на ал. 2-4, предписанията на Кодекса на административната процедура.

2. Отменяне на решение на Председателя на УРЕ става чрез отнасяне пред Варшавския воеводски съд – антимонополно отделение, в двуседмичен срок от деня на връчване на решението.

3. Процедурата по касиране на решение на Председателя на УРЕ става по реда на Гражданския процесуален кодекс по стопанските въпроси.

4. Към постановления на Председателя на УРЕ, срещу които са повдигнати жалби, се прилагат предписанията на ал. 2 и 3, като искът се внася в срок от 7 дни.

Чл. 31. 1. УРЕ издава Бюлетин на Управлението за регулация в енергетиката, наричан по-нататък “Бюлетин на УРЕ”.

2. УРЕ обнародва в Бюлетина на УРЕ отчетите по чл. 24, ал. 1.

3. УРЕ публикува в Бюлетина на УРЕ информация за:

1) субектите, кандидатстващи за концесия,

2) решенията по въпросите за концесиите и тарифите заедно с тяхната обосновка,

3) решенията, взети от Председателя на УРЕ, по спорни въпроси.

4. По отношение на топлинната енергия информацията, за която става въпрос в ал. 3, се обнародва в съответния воеводски административен вестник.

5. Председателят на УРЕ може да въведе чрез наредба регионални или браншови издания на Бюлетина на УРЕ и да определи тяхната област, обхват и условия за публикация на съобщенията.

Глава V

Концесии и тарифи

Чл. 32. 1. Получаването на концесия предполага извършване на стопанска дейност в областта на:

1) производството на горива и енергия, с изключение на: производството на твърди горива, производството на електрическа енергия от източници с мощност по-ниска от 1 MW, производството на газови горива от течен газ, производството на топлинна енергия от източници с мощност по-малка от 1 MW,

2) складиране на газови и течни горива, с изключение на: локалното складиране на течен газ в инсталации с пропускливост по-ниска от 1 MJ/s и складиране на течни горива в оборота на дребно,

3) пренос и дистрибуция на горива и енергия, с изключение на: преноса и дистрибуцията на газови горива в мрежа с пропускливост по-ниска от 1MJ/s, както и дистрибуцията на топлинна енергия от групови възли с помощта на приемателни инсталации,

4) оборот на горива и енергия, с изключение на: оборота на твърди горива, оборота на електрическа енергия с помощта на инсталация с напрежение по-ниско от 1 kV, представляваща собственост на потребителя, оборота на газови горива, ако годишната стойност на оборота не надхвърля

равностойността на 25 000 екю, оборота на дребно на течни горива.

2. Министърът на икономиката определя чрез наредба особените видове и обхват на стопанската дейност по ал. 1, които не изискват концесия.

Чл. 33. 1. Председателят на УРЕ предоставя концесия на заявител, който:

- 1) има седалище или адрес на местоживеене на територията на Република Полша,
- 2) притежава финансови средства в размер, гарантиращ изправното извършване на дейността, или е в състояние да документира възможността за тяхното получаване,
- 3) разполага с технически възможности, гарантиращи правилното извършване на дейността,
- 4) ще осигури наемането на лица с висока професионална квалификация, за което говори чл. 54.
- 5) получил е решение за условията на строителство и стопанисване на терена.

2. Получаването на концесия, за което става въпрос в ал. 1, не освобождава от задължението за получаване на други концесии или разрешения, изискуеми въз основа на отделните предписания.

3. Не може да бъде дадена концесия на заявител:

- 1) който се намира в процес на обявяване в несъстоятелност или ликвидация:
- 2) на когото през последните 10 години е била отнета концесия за дейността, определена със закона:
- 3) осъден с влязла в сила съдебна присъда за престъпление, свързано с предмета на стопанската дейност, определена със закона,

4. При вземане на решение за предоставянето на концесия се взема под внимание общественият интерес и принципите на енергийната политика на държавата.

Чл. 34. 1. Енергийните предприятия, на които е предоставена концесия, внасят годишни такси в държавния бюджет, облагащи разходите по тяхната дейност.

2. Стойността на годишните такси се установява по такъв начин, че общият им размер да не надхвърля разходите по регулацията.

3. Министерският съвет ще определи чрез наредба размера и начина на събиране от Председателя на УРЕ на таксите, посочени в ал. 1.

Чл. 35. 1. Заявлението за предоставяне на концесия трябва да съдържа:

- 1) данни за кандидата и неговото седалище или адрес по местоживеене, а в случай на ползване на пълномощници за извършване на правни действия от името на стопанския субект – също и техните имена и фамилии,
- 2) предмета и обхвата на извършваната дейност, за която трябва да бъде предоставена концесията, както и проекто-план, за който става въпрос в чл. 16,
- 3) информация за досегашната дейност на кандидата, в това число финансови отчети от последните 3 години, ако субектът извършва стопанска дейност,
- 4) срока, за който трябва да бъде дадена концесията, заедно с посочване на датата на нейното започване,
- 5) средствата, с които разполага субектът, кандидатстващ за концесия, с цел осигуряване на правилното извършване на дейността, посочена в заявлението,
- 6) статистическият идентификационен номер в националния регистър на субектите, извършващи стопанска дейност.

2. Председателят на УРЕ може да поиска допълнителна информация и документи с цел доказване, че кандидатът ще изпълни предвидените от закона изисквания.

3. Председателят на УРЕ отказва да предостави концесия, когато кандидатът не отговаря на изискванията от закона условия.

Чл. 36. Концесиите се издават за определен срок, не по-кратък от 10 години и не по-дълъг от 50 години.

Чл. 37. 1. Концесията трябва да посочва:

- 1) субекта и неговото седалище или адрес на местоживее-не,
- 2) предмета и областта на дейност, обхваната от концесия-та,
- 3) датата на началото на дейността, обхваната от концеси-ята, и условията за нейното извършване,
- 4) срока на валидност на концесията,
- 5) особените условия за извършване на дейността, обхваната от концесията, и имаща за цел доброто обслужване на потреби-телите,
- 6) осигуряването на защитата на околната среда по време на и след изтичане на концесиониранията дейност,
- 7) статистическия идентификационен номер в националния регистър на субектите на стопанската дейност.

2. Концесията трябва да посочва също така условията за прекратяване на дейността на енергийното предприятие след изтичане срока на концесията или след нейното отне-мане.

3. Председателят на УРЕ предава копия от издадените концесии на съответното воеводско статистическо управле-ние.

Чл. 38. Даването на концесия може да бъде поставено в зависимост от предоставяне от страна на заявителя на иму-ществена гаранция с цел удовлетворяване на претенциите на трети лица, които могат да възникнат вследствие неадекват-но извършване на дейността, обхваната от концесията, в то-ва число и нанасяне щети на околната среда.

Чл. 39. Енергийното предприятие подава заявление за продължаване на валидността на концесията не по-късно от 18 месеца преди нейното изтичане.

Чл. 40. 1. Председателят на УРЕ може да възложи на енергийното предприятие, независимо от изтичането на кон-цесията, по-нататъшно извършване на дейността, обхваната

с концесията, за срок, не по-дълъг от 2 години, ако това изисква общественият интерес.

2. Ако дейността, извършвана при условията по ал. 1, нанася щети, Държавната хазна покрива загубите на енергийното предприятие в размер, ограничен до обосноващите разходи по дейността, определена в концесията, при спазване на съответната икономичност.

3. Разходите, споменати в ал. 2, се утвърждават от Председателя на УРЕ.

Чл. 41. Председателят на УРЕ може да променя условията в предоставената концесия служебно или по искане на енергийното предприятие.

2. Председателят на УРЕ може да променя служебно условията или да отнема концесията:

- 1) с оглед изискванията за защитата и сигурността на държавата, предвидени в специалните наредби,
- 2) в случай на реструктуриране на енергийното предприятие или обединяването му с други субекти,

3. Председателят на УРЕ отнема концесията:

- 1) в случай на прекратяване на извършваната стопанска дейност, обхваната от концесията,
- 2) в случай на влязла в сила съдебна присъда, забраняваща извършването на стопанската дейност, обхваната от концесията,
- 3) ако извършваната дейност нарушава драстично условията, постановени с концесията, а енергийното предприятие не отстрани в определения срок отклоненията, установени от регулаторния орган.

4. Председателят на УРЕ уведомява за прекратяване на концесията съответното воеводско статистическо управление.

Чл. 42. Концесията, предоставена на енергийното предприятие по силата на закона, изтича преди края на срока, за който е била дадена, в деня на заличаване на предприятието в съответния регистър или евиденция.

Чл. 43. 1. Стопански субект, който възнамерява да извършва дейност, състояща се в: производство, преработка, складиране, пренос, дистрибуция и оборот на горива и енергия, подлежаща на концесиониране, може да кандидатства за издаване на разрешение за концесия.

2. Разрешението се издава от Председателя на УРЕ като административно решение.

3. В разрешението се установява срокът на неговата валидност, който не може да бъде по-кратък от 6 месеца.

4. В периода на валидност на разрешението не може да се отказва предоставянето на концесия за дейността, посочена в разрешението, с изключение на случаите на промяна във фактическото или правно състояние, представено в заявлението за издаване на разрешение.

5. Към заявлението за издаване на разрешение се прилага съответно чл. 36.

Чл. 44. Енергийните предприятия са задължени да водят, в рамките на административните си планове, проектосметна и счетоводна отчетност по начин, улесняващ изчислението на техните дълготрайни активи, променливи разходи и приходи, отделно за производството, преноса и дистрибуцията, за всеки вид гориво или енергия, както и по отношение на отделните тарифи.

Чл. 45. 1. Тарифите за газови горива, електрическа и топлинна енергия, предвидени в чл. 47, ал. 1, трябва да осигуряват:

- 1) покритие на обосноваваните разходи по дейността на енергийните предприятия в областта на: производството, преработката, складирането, преноса, дистрибуцията или оборота на горива и енергия, разходите по модернизацията, развитието и защитата на околната среда,
- 2) защита на интересите на потребителите пред необосновано покачване на цените.

2. Тарифите за газовите горива, електрическата и топлинната енергия могат да отчитат разходите по рефинансиране от страна на енергийните предприятия на инициативи и ус-

луги, насочени към намаляване на потреблението на горива и енергия при потребителите, представляващи икономическа обосновка за избягване на строителството на нови източници на енергия и мрежи.

3. Тарифите за газови горива, електрическа и топлинна енергия могат да отчитат разходите за рефинансиране от страна на енергийните предприятия на инициативи, свързани с развитието на неконвенционалната енергетика.

4. Енергийните предприятия диференцират тарифите за газови горива, електрическа и топлинна енергия за различните групи потребители изключително с оглед на обоснованите разходи, предизвикани от извършването на услугата, ако предписанията не препоръчват нещо различно.

Чл. 46. По отношение на газовите горива, електрическата и топлинна енергия Министърът на икономиката, съгласувано с Министъра на финансите и след консултация с Председателя на УРЕ, ще определи чрез наредба конкретните принципи за формиране и калкулация при тарифите, както и принципите за разплащане в оборота на газови горива, електрическа и топлинна енергия, в това число и принципите за разплащане с индивидуални потребители в техните жилища.

Чл. 47. 1. Енергийните предприятия, притежаващи концесии, установяват тарифите за газовите горива, електрическата и топлинната енергия, които подлежат на утвърждаване от Председателя на УРЕ.

2. Председателят на УРЕ, в срок от 30 дни, утвърждава тарифата или отказва да я утвърди в случай на установяване на несъответствие на тарифата с принципите и предписанията, посочени в чл. 45 и 46.

3. Председателят на УРЕ обнародва утвърдените тарифи за газови горива, електрическа и топлинна енергия за сметка на енергийното предприятие в срок от 14 дни след утвърждаването.

4. Тарифата влиза в сила не по-рано от 14 дни след нейната публикация.

Чл. 48. 1. Цените на кафявите въглища, прилагани от мините по отношение на електроцентралите, подлежат на утвърждаване от Председателя на УРЕ.

2. При утвърждаване на цените по ал. 1 се прилагат предписанията на чл. 45 и чл. 47, ал. 2-4.

3. Министърът на икономиката ще определи чрез наредба конкретните принципи за формиране на цените на кафявите въглища.

Чл. 49. Председателят на УРЕ има правото да освободи енергийното предприятие от задължението за предварително представяне на тарифите за утвърждаване, ако установи, че то действа на конкурентен пазар, както и да отмени решението за освобождаване в случай на прекратяване на условията, обосноваващи освобождаването.

Чл. 50. По въпросите, нерегулирани с предписанията на тази глава, се прилагат съответните предписания на закона от 23 декември 1988 за стопанската дейност (обн. ДВ № 41, поз. 324, от 1990 и др.)

Глава VI

Съоръжения, инсталации, мрежи и тяхната експлоатация

Чл. 51. Проектирането, производството, вносът, изграждането и експлоатацията на съоръженията, инсталациите и мрежите трябва да осигуряват рационално и икономично потребление на горивата и енергията при запазване на:

- 1) надеждността на взаимодействието с мрежата,
- 2) безопасността на обслужването и средата след изпълнение на изискванията за защита на околната среда,
- 3) изискванията на отделните наредби, и по-конкретно: наредбата за строителното право, за противопожарна защита, за техническия надзор, за защита на културните ценности, за музеите, Полските Нормативни актове, въведени като задължителни, или други предписания, произтичащи

от технологията на производството на енергия и вида използвано гориво.

Чл. 52. 1. Производителите и вносителите на съоръжения определят в техническата документация величината на потребление на горива и енергия, отнесена към постиганата величина на приложния ефект от съоръжението в типични условия за използване, наричана по-нататък “енергийна ефективност”.

2. Производителите и вносителите на въвежданите в оборот съоръжения информират за енергийната ефективност на съоръжението върху етикета и в техническата характеристика.

3. Документът, потвърждаващ изпълнението на изискванията в областта на енергийната ефективност, е сертификатът за съгласуваност с тези изисквания, получен по наредбите на закона от 3 април 1993 г. за изследванията и сертификатите (ДВ № 55, поз. 250, и от 1994, № 27, поз. 96).

4. Министърът на икономиката определя чрез наредба:

- 1) изискванията в областта на енергийната ефективност, на които трябва да отговарят съоръженията, за които става въпрос в ал. 1,
- 2) изискванията в областта на прилагането на етикети и технически характеристики, предвидени в ал. 2.

Чл. 53. Забранява се въвеждането в оборот на територията на страната на съоръжения, неотговарящи на изискванията, посочени в чл. 52.

Чл. 54. 1. Лицата, занимаващи се с експлоатация на мрежите, съоръженията и инсталациите, определени в предписанията на ал. 6, са задължени да притежават квалификация, потвърдена със свидетелство, издадено от квалификационни комисии.

2. Забранява се назначаването при експлоатацията на мрежите, съоръженията и инсталациите, определени в предписанията на ал. 6, на лица без доказана квалификация по ал. 1.

3. Квалификационните комисии се назначават от:

- 1) Председателя на УРЕ – с изключение на т. 2 и 3,
- 2) съответните министри по чл. 2 – в областта на експлоатацията на електрическите, газовите и топлинните съоръжения и инсталации в организационните единици, подчинени на тези министри,
- 3) Министърът на транспорта и морското стопанство – в областта на експлоатацията на енергийните съоръжения и инсталации, прилагани в организационните единици на железопътния транспорт.

4. За проверка на квалификациите, предвидени в ал. 1, се събират такси от лицата, кандидатстващи за установяване на квалификацията.

5. Таксите, предвидени в ал. 4, представляват приход за организационните единици, в които се свикват квалификационните комисии.

6. Министърът на икономиката, съгласувано с Министъра на транспорта и морското стопанство и Министъра на народната отбрана, ще определи чрез наредба квалификационните изисквания, предвидени в ал. 1, начина за установяване на тези квалификации, видовете инсталации и съоръжения, за чиято експлоатация се изисква притежаването на квалификация, организационните единици, към които се свикват квалификационните комисии, както и размера на таксите, събирани за проверка на квалификациите.

Чл. 55. Министърът на икономиката може да определи чрез разпоредба задължителните изисквания относно качеството на горивата и начина за контрол над изпълнението на тези изисквания.

Глава VII

Парични глоби

- Чл. 56.** 1. На парична глоба подлежи този, който:
- 1) не спазва задълженията, произтичащи от взаимодействието с единиците, упълномощени да се разпореждат с електрическата енергия и газовите горива, предвидени с предписанията въз основа на чл. 9, ал. 1 и 2,

- 2) не спазва задължението за поддържане на запасите от горива, въведено въз основа на чл. 10,
- 3) не спазва ограниченията в доставката на горива и енергия, въведени въз основа на чл. 11,
- 4) безоснователно отказва сключването на договор, предвиден в чл. 7, ал. 1,
- 5) прилага цени и тарифи, без спазване на задължението за тяхното предоставяне на Председателя на УРЕ за утвърждаване, както и задължението за тяхната публикация, предвидено в чл. 47,
- 6) прилага цени и тарифи, по-високи от утвърдените,
- 7) отказва да предоставя информацията по чл. 28,
- 8) води счетоводната отчетност в несъответствие с принципите, определени в чл. 44,
- 9) назначава лица без изискваната от закона квалификация,
- 10) не поддържа в съответното техническо състояние обектите, инсталациите и съоръженията,
- 11) въвежда в оборот на територията на страната съоръжения, неотговарящи на изискванията на чл. 52,
- 12) не спазва задълженията, произтичащи от концесията,
- 13) реализира действия в областта на снабдяването с топлинна енергия, противоречащи на плана за снабдяване с топлинна енергия по чл. 20, ал. 4.

2. Паричната глоба, предвидена в ал. 1, се определя от Председателя на УРЕ.

3. Размерът на паричната глоба, предвидена в ал. 1, не може да надхвърля 15% от прихода на наказания стопански субект, постигнат в предишната данъчна година, а ако паричната глоба е свързана с дейност, извършвана въз основа на концесия, размерът на наказанието не може да надхвърля 15% от прихода на глобения стопански субект, произхождащ от концесионираната дейност, постигната в предишната данъчна година.

4. Паричната глоба се изплаща от дохода след облагането му или от друга форма на надвишаване на приходите над раз-

ходите, намалено с данъците, и се внася по сметка на държавната хазна.

5. Извън паричната глоба, предвидена в ал. 1-4, Председателят на УРЕ може да наложи парична глоба на ръководителя на стопанския субект в размер, не по-голям от 300% от неговото месечно възнаграждение.

6. Определяйки размера на паричната глоба, Председателят на УРЕ взема под внимание степента на вреда на действието, степента на вината и досегашното поведение на субекта и неговите финансови възможности.

7. Паричните глоби по ал. 1 подлежат на събиране по начина, посочен в изпълнителните наредби за администрацията.

Чл. 57. 1. В случай на нелегално ползване на горива или енергия от мрежата енергийното предприятие събира налози за нелегалното потребление на горива или енергия в размер, определен от тарифите, или прави иск за обезщетение въз основа на общото съдопроизводство.

2. Таксите, предвидени в ал. 1, подлежат на събиране по реда на изпълнителните наредби за администрацията.

Глава VIII

Промени в задължителните разпоредби, преходни и заключителни разпоредби

Чл. 58- Чл. 62. – промени

[.....]

[.....]

Чл. 63. Министерският съвет ще определи чрез заповед начина на финансиране на Управлението за регулация в енергетиката в периода на неговото организиране.

Чл. 64. Първият мандат на Консултативния съвет е с продължителност 4 години.

Чл. 65. Министърът на икономиката ще определи чрез наредба хармонограм за период не по-малък от 8 години от деня на влизане на закона в сила за получаване от отделни групи

потребители на правото за използване на преносните услуги, предвидени в чл. 4, ал. 2, в зависимост от размера на извършваните от тях годишни покупки на газова горива, електрическа и топлинна енергия.

Чл. 66. 1. Физически и юридически лица или други организационни единици, непритежаващи правосубектност, които до деня на влизане в сила на закона са построили със собствени средства инсталации или съоръжения, които могат да представляват елемент от мрежа, и са техни собственици или потребители, могат, в срок от 2 години от влизане в сила на закона, да предадат срещу заплащане, при условия, съгласувани от двете страни, тези инсталации и съоръжения на енергийното предприятие, което ще получи концесия за дистрибуция на горива и енергия.

2. Предадените инсталации и съоръжения, посочени в ал. 1, трябва да отговарят на техническите условия, определени в предписанията. Разходите по довеждане на тези инсталации и съоръжения до състояние, отговарящо на изискванията, се покриват от лицето или предаващата единица.

Чл. 67. 1. В срок от 18 месеца от деня на обнародване на закона Председателят на УРЕ ще издаде служебно концесии на енергийните предприятия, които действат или са в процес на изграждане към деня на обнародването, в зависимост от това дали отговарят на условията, предвидени в закона.

2. До момента на издаване на концесията предприятията, споменати в ал. 1, извършват дейността си въз основа на сега действащите принципи.

Чл. 68. 1. С деня на влизане в сила на закона се закриват Окръжните инспекторати на енергийното стопанство, създадени със закона от 6 април 1984 г. за енергийното стопанство.

2. Задълженията и функциите на ликвидатор на Окръжните инспекторати на енергийното стопанство се поверяват на Министъра на икономиката.

3. Ликвидаторът подготвя баланса по закриването.

Чл. 69. 1. Министърът на финансите и отговорните министри запазват правото си да постановяват тарифите за газови горива, електрическа и топлинна енергия въз основа на принципите и по начина, предвиден в чл. 59, за срок до 24 месеца от влизането в сила на закона, с изключение на ал. 2.

2. Министерският съвет може да определи чрез наредба датата в рамките на срока по ал. 1, от която Министърът на финансите спира да постановява тарифите, посочени в ал. 1.

Чл. 70. Изпълнителните разпоредби въз основа на закона от 6 април 1984 г. за енергийното стопанство остават в сила до времето на заместването им от разпоредбите на настоящия закон, ако не са в противоречие с неговите предписания, но не по-дълго от 6 месеца от датата на влизане в сила на този закон.

2. Свидетелствата за квалификация, издадени въз основа на досега действащите разпоредби, запазват валидността си за срока, за който са издадени, но не по-дълго от 31 декември 1999 г.

Президент на Република Полша:
А. Квашиневски

АДМИНИСТРАТИВЕН РЕД И ГРАФИК ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Прилагането на Закона за енергетиката започва от неговото публикуване в Държавен вестник № 4 на 4 юли 1997 г.

Изпълнителни разпоредби, органите, отговорни за тях, както и съответните нормативни актове са представени в таблицата.

Алинея 72 гласи, че от деня на приемане на Закона влизат в сила само разпоредбви от алинея 21, които касаят функционирането на Управлението за регулиране на енергетиката. На това основание Председателят на УРЕ в министерския Съвет на 23. 06. 97 г. назначава за срок от 5 години Председателя на УРЕ, който да отговаря за регулирането на икономическите механизми, за снабдяване с горива и енергия и за принципите на конкуренция. Този нормативен акт е и база за определяне на статута на Управлението. Интересен е прочитът на алинея 72, който въпреки намеренията на законодателя не дава формално основание на Министерския Съвет да определя начина на финансиране на УРЕ за първите 6 месеца от неговото създаване (алинея 63). Същото се отнася и за определянето от Председателя на Министерския Съвет на принципите за възнаграждение на работещите в УРЕ преди това време (алинея 29).

Начините и редът на прилагане на основните нормативи на Закона са представени на приложената по-долу схема.

С изключение на алинея 21, Законът за енергетиката влиза в сила 6 месеца след неговото обнародване (4. 12. 97 г.) като до това време трябва да бъдат изготвени и обсъдени законодателните разпоредби, определящи условията за свързване с мрежата, оборота, заплащането на електропреносните услуги, непрекъснатостта на мрежата, експлоатацията на електроенергийните съоръжения, формирането и калкулирането

на тарифите от енергийните предприятия, условията за планиране на развитието и финансиране на инвестициите. В същия срок трябва да бъде изградена организацията на УРЕ, обезпечаваша реализацията на управлението и особено осигуряването на концесиите за дейността на енергийните предприятия и координацията на плановете за развитие на предприятията за електропреносни и дистрибуторски услуги на течните горива и електроенергията. Функциите на УРЕ, свързани с утвърждаването и контролирането на тарифите ще останат единствено и само негови след изтичането на правомощията на Министъра на икономиката за определянето на тарифите за течните горива (газа), електро и топлиенергията, което съгласно алинея 69 трябва да стане не покъсно от 24 месеца от влизането на Закона в сила. В срок от 18 месеца от датата на обнародване на Закона, Председателят на УРЕ е задължен да осигури концесии от самото управление за всички предприятия, които в деня на обнародване на Закона са били действащи или са били в процес на изграждане.

От датата на влизане в сила на Закона престават да действат Областните инспекторати за енергетика като Министърът на икономиката отговаря не само за тяхната ликвидация, но и за промените на методите и начините за придобиване и контролиране на нужната квалификация и утвърждаването на съответните атестационни свидетелства за работещите в сектора за експлоатация на енергийната мрежа съоръжения и инсталации. Досегашните свидетелства са валидни до края на 1999 г. Възможно става и платеното пренасяне на електроенергийни услуги от физически, юридически лица и от организационни единици до енергийните предприятия с дистрибуторска дейност, сами изградили своите инсталации и съоръжения, които могат да станат елемент от мрежата (в срок до 2 години от влизането на Закона в сила).

Главните законодателни разпоредби, издавани от министъра на икономиката определят темповете и рамките за въвеждане на конкурентните енергийни пазари, осигуряващи достъпа на трети страни по мрежата. Те също така определят усло-

вията за свързване с мрежата, покриването на разходите по това свързване, оборота на течните горива (газа), на електро и топлоенергията, заплащането на преносните услуги, “подвижността” (непрекъснатостта на мрежата) и нейната експлоатация и стандартите за качество на обслужване на потребителите на основание алинея 9. Това включва и графика, по който различните групи потребители получават правото да използват електропреносните услуги в зависимост от извършените от тях годишни покупки на течни горива, на електро и топлоенергия (алинея 65). Законът за енергетиката гласи, че в срок от 8 години от деня на неговото обнародване всички субекти получават право за ползване на преносните услуги, като същевременно Министърът на икономиката решава и определя темповете за развитие на този процес.

Графикът за прилагане на Закона предвижда правото на достъп до мрежата да се получава постепенно от съответните групи потребители, а разширяването на неговия диапазон и темпове да са в пряка зависимост от: степента на развитие на даден енергиен пазар (това например се отнася до развитието на техническите средства, необходими за правилното функциониране на пазара, включително на измерителните и разчетни системи, разполагащи с нужния потенциал за обслужване на нарастващия брой участници), от международните обвързаности и особено от договореностите, произтичащи от интеграционната дейност на ЕС (като например насоките за развитие на външния електроенергиен пазар и постепенното му отваряне за външна конкуренция в рамките на Съюза), от степента на подготовка на субектите за участие в конкурентния пазар, от тяхната техническа и финансова надеждност с цел да се поддържа плавност във финансовия оборот, от утвърдените системи за осигуряване на близки условия за старт на различните участници в конкурентния пазар, от темповете за постигане на пазарни цени на енергията и елиминиране на цялостното субсидиране на дребните потребители от промишлените потребители.

Друг важен въпрос е определянето на принципите за образуване на тарифите за преносните услуги и свързването към

мрежата, тъй като те в значителна степен са определящи за ефективното функциониране на енергийния пазар. Тези тарифи трябва да стимулират сключването на различни сделки и да подпомагат конкуренцията, ако изпълняват изискванията за обективност, достъпност, прозрачност, стабилност и еднозначност на използваните критерии, а също и чрез средствата за масова информация да бъдат широко популяризирани. Редица преимущества имат т. нар. ”точкови”, ”от-до” тарифи за пренос, осигуряващи достъп до цялата електропреносна система на базата на единно заплащане. Решаването на този проблем трябва да бъде съобразено с индивидуалните особености на организацията на енергийния пазар и с техническите характеристики на енергийната система.

В срок от 6 месеца съответните разпоредби трябва да бъдат изготвени като допълнително бъдат обсъдени и консултирани от заинтересованите страни, главно от енергийните предприятия и от промишлените и частни потребители без да са засегнати и нарушени основните идеи и намерения на законодателя – регулирането на дейността в енергетиката да се извършва в значителна степен чрез механизмите на конкуренция. Това несъмнено е сериозно предизвикателство. Още повече, че развитието на нашите вътрешноенергийни пазари трябва да е съобразено с развитието на конкуренцията на пазарите за електроенергия и природен газ в рамките на ЕС и с темповете на процесите на интеграция на Полша с ЕС.

АНЕКС

СПИСЪК НА УЧАСТНИЦИТЕ В „КРЪГЛА МАСА ПО ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКАТА“

От българска страна:

1. Иван Шиляшки –
председател на КЕ
2. Станчо Андреев –
зам. председател на КЕ
3. Кирил Генев –
зам. председател на КЕ
4. Друми Друмев –
зам. председател на КЕ
5. Данаил Тафров – КЕ
6. Андрей Марков – КЕ
7. Антон Павлов – КЕ
8. Емил Антонов – КЕ
9. Венислав Цанов – КЕ
10. Йовко Владов – КЕ
11. Христо Казанджиев – КЕ
12. Делю Пунчев – КЕ
13. Иван Юруков – КЕ
14. Анжела Аршинкова – КЕ
15. Светла Тодорова – КЕ
16. Пенко Пенков – КЕ
17. Христо Христов – КЕ
18. Александър Петров -КЕД
19. Севда Симова – КЕ
20. Нели Шереметска – КЕ
21. Иванка Мечкарска – КЕ
22. Константин Шушулов –
НЕК ЕАД
23. Кирил Карангов – НЕК ЕАД
24. Валентин Иванов – НЕК ЕАД
25. Ангел Мечкарски – НЕК ЕАД
26. Христо Бахнев – НЕК ЕАД

27. Стоян Стефанов – НЕК ЕАД
28. Иван Шишков – НЕК ЕАД
29. Александър Чобанов -НЕК ЕА
30. Илия Иванов – Булгаргаз
31. Юлияна Димитрова –
Булгаргаз
32. Люлин Радулов – ЧРЕЦ
33. Кирил Ерменков – ПК към НС
34. Димитър Иванов – ПК към НС
35. Веселин Бончев –
ПК към Н. Стефанова.
36. Иван Иванов – ПК към НС
37. Мирко Угринов – ББКЕ
38. Васил, Андонов –
НСФЕБ към КНСБ
39. Мирослав Митовски –
ФЕ към КТ “Подкрепа”
40. Анастас Дамянов –
НПФЕ към НПС “Промяна”
41. Николай Виденов – ЦИР
42. Димитър Ивановски – ЦИР

От полска страна:

Експерти:

1. Марек Зерка
2. Марек Гудима
3. Юлян Панкув
4. Павел Рушковски

Организационен персонал:

1. Капка Панайотова
2. Изабела Панкув
3. Богуслав Татаревич